

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir.

Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu 2017

Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü

Yayının hazırlık aşamasında gerçekleştirilen rapor yazım toplantısı koordinatörleri Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, Eğitim Reformu Girişimi ve Kalkınma Atölyesi'ne ve rapora katkılarından dolayı Esra Atalay Tuna'ya sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Yayına Hazırlayanlar:

Adem Arkadaş-Thibert
Ebru Ergin
İrem Kor

Hazırlayan:

Işıl Erdemli

2017, Ankara

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı

Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası,
06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
e-mail: bilgi@cocugasiddetionluyoruz.net

Bu proje Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütölen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlölük kabul etmez.

İçindekiler

Giriş	4
Alternatif Bakım Kurumlarında Çocuğa Karşı Şiddet.....	5
Çocukların Özgürlüğünden Yoksun Bırakıldığı Ortamlarda Çocuğa Karşı Şiddet.....	12
Aile/Ev İçinde Çocuğa Karşı Şiddet	31
Okulda/Eğitim Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet.....	47
Çocuk İşçiliği ve Çalışma Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet.....	56
Sorun Alanları ve Öneriler.....	74
Kaynakça.....	84

Kısaltmalar

- AİHM** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
- AİHS** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- ASPB** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- BETAM** Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
- BM** Birleşmiş Milletler
- BM ÇHS** Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
- BMGK** Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
- CEDAW** Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
- CİSST** Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
- ÇAÇAV** Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı
- DİSK** Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
- DİSK-AR** Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Dairesi
- ERG** Eğitim Reformu Girişimi
- ILO** Uluslararası Çalışma Örgütü
- İHD** İnsan Hakları Derneği
- LGBTİ** Lezbiyen, gey, biseksüel, transgender, interseks
- MEB** Milli Eğitim Bakanlığı
- OECD** Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
- PISA** Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
- SGK** Sosyal Güvenlik Kurumu
- STK** Sivil Toplum Kuruluşu
- TBMM** Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TEPAV** Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- TİHEK** Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
- TÜİK** Türkiye İstatistik Kurumu
- UNESCO** Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
- UNFPA** Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
- UNICEF** Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu
- UNWOMAN** Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Fonu

Giriş

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 2013 yılından beri sürdürdüğü çalışmalar ile Türkiye'de çocuğa karşı şiddeti görünür kılmak ve sistem düzeyinde gerekli politikaların üretilmesi ve yasal düzenlemelerin yapılması için sivil toplumun çocuğa karşı şiddeti izleme ve raporlama rolünü güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda Ortaklık Ağı kuruluş aşamasında Çocuğa Karşı Şiddetin Göstergelerle İzlenmesi El Kitapları ve literatür taramasını yayımlamış ve eğitimler organize etmiştir. Takip eden yıllarda hem ulusal düzeyde hem de yerelde oluşturulan ortaklıklarla farklı şiddet türlerine odaklanan raporlar hazırlanmış ve yayımlanmıştır. 2015 yılında, mevcut çocuk hakları ağlarının güçlendirilmesi için Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması ile Türkiye'de çocuğa karşı şiddet türlerini daha kapsamlı bir şekilde ele alan Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu'nun hazırlıkları başlamıştır. Eldeki raporda çocuğa karşı şiddet, şiddetin meydana geldiği ortamlar göz önünde tutularak 5 ana başlık altında incelenmiştir; Alternatif Bakım Kurumları, Çocukların Özgürlüğünden Yoksun Bırakıldığı Kurumlar, Aile/Ev Ortamı, Okul ve son olarak Çalışma Ortamı.

Raporun hazırlık aşamasında çocuğa karşı şiddetin meydana geldiği farklı ortamlara dair çalışmaları bulunan Ortaklık Ağı üyesi ve üyesi olmayan Sivil Toplum Kuruluşlarının katılımı ile 2017 yılında 19 Nisan, 24 Mayıs, 11 Temmuz tarihlerinde 3 çalıştay düzenlenerek bilgi ve deneyim paylaşımında bulunulmuştur. Bu çalıştaylarda kolaylaştırıcılık rolünü Ortaklık Ağı Sekreteryası ile üyeler arasından Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CISST), Eğitim Reformu Girişimi (ERG) ve Kalkınma Atölyesi üstlenmiştir. Çalıştaylarda Ortaklık Ağı üyeleri ve alanda çalışan diğer sivil toplum örgütleri tarafından aktarılan vaka örnekleri, bulgular ve veriler raporun temel çerçevesini oluşturmuştur. Bu bilgiler daha sonra Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve farklı bakanlıklar tarafından yayımlanan veriler, kurum faaliyet ve inceleme raporları, milletvekili soru önergelerine verilen cevaplar, gazete haberleri ve Sivil Toplum Kuruluşu (STK) raporları ile desteklenmiştir. Böylelikle çocuğa karşı şiddet alanında var olan tüm bilgilere bütüncül bir şekilde bakmak ve farklı kuruluşlar tarafından sunulan çözüm önerilerinin bir araya getirilmesi hedeflenmiştir.

Bu raporda çocuğa yönelik şiddet, yukarıda da değinildiği üzere, 5 ana başlıkta, şiddetin görüldüğü 5 farklı ortam çerçevesinde ele alınmıştır. Her bir başlık altında, o ortamda görülen çocuğa yönelik şiddete ilişkin farklı kaynaklardan derlenen veriler paylaşılmış ve örnek vakalara yer verilmiştir. Bununla birlikte her bir başlık altında, ilgili başlık alandaki şiddet türü açısından, çocuğa yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin önerilere de yer verilmiştir. Raporun sonuç ve öneriler bölümü ile tüm bilgi ve önerilerin kısa bir özeti ile Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı'nın konuya ilişkin talepleri paylaşmıştır.

Alternatif Bakım Kurumlarında Çocuğa Karşı Şiddet

Doğrudan devletin kurum ve kuruluşları tarafından koruma sağlanan, yani doğrudan devlet korumasında olan çocukların şiddetten korunup korunmadığı bilgisinin ve yaşanan şiddet olgularına ilişkin bilgilerin yer aldığı bu bölümde çocuğa karşı şiddet; alternatif bakım kurumlarında ve çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı kurumlarda çocuğa karşı şiddet olmak üzere iki temel başlık altında ele alınmıştır.

Alternatif Bakım kurumları, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin (ailesinin ya da yasal olarak bakmakla yükümlü olan kişi/lerin) herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi halinde, çocuklara bu hizmetleri sağlayan kurumlardır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) 2016 istatistiklerine göre, 1270 kurumda toplam 13319 çocuk bulunmaktadır. Türkiye'deki alternatif bakım kurumları; çocuk bakım evleri, çocuk yuvaları (0-12 yaş), yetiştirme yurtları (13-18 yaş), çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurtları (0-18 yaş), sevgi evleri, çocuk evi ve çocuk destek merkezleri şeklinde sıralayabileceğimiz altı farklı kurumdan oluşmaktadır.¹ Bunların yanında 8 adet çocuk destek merkezi de refakatsiz çocuklara yönelik hizmet vermek üzere ihtisaslaştırılmıştır.²

Tablo 1- Alternatif Bakım Kurumları 2016 Yılı İstatistikleri³

2016 / Aralık	Kuruluş Sayısı	Çocuk Sayısı
Çocuk Yuvaları (0-12 Yaş)	6	323
Yetiştirme Yurtları (13-18 Yaş)	8	396
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18 Yaş)	4	254
Çocuk Evleri Sitesi (Evi)	92	5257
Çocuk Evleri	1092	5626
Çocuk Destek Merkezi	68	1463
Toplam	1270	13319

1) ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Sonu Verileri (<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>)

2) ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu (<http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf>)

3) ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Sonu Verileri (<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>)

Alternatif bakım kurumlarındaki şiddet vakalarını incelemeyen önce, bu sistemin kurumsuzlaştırma yolunda ilerlemesinin ve çocukların aileden alınmasının, başvurulacak son çare olarak görülmesinin önemini hatırlamak gerekmektedir. Ancak yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere bu geçiş hala tam anlamı ile sağlanmamıştır.

BM Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler belgesinde devletlerin alternatif bakım politikalarındaki önceliklerine ilişkin madde "öncelikle çocuğun ebeveyn bakımı altında kalması veya tekrar ebeveyn bakımına döndürülmesi veya uygun olduğu hallerde diğer yakın aile üyelerinin bakımına verilmesine yönelik olmalıdır" şeklinde düzenlenmiştir.⁴ Türkiye'de bununla ilgili istatistiklere bakıldığında 2016 yılı Aralık ayı itibarıyla 11.227 çocuğun aileye döndürüldüğü ve 84.872 çocuğun koruma altına alınmadan aile yanında desteklendiği görülmektedir.

Tablo 2 – ASPB Çocuğa Yönelik Hizmetler 2016 İstatistikleri⁵

Verilen Hizmet	Çocuk Sayısı
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	13319
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen	84872
Aileye Döndürülen Çocuk	11227
Evlat Edindirilen	15007
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5004
Koruyucu Aile sayısı	4115
Özel Kreş ve Gündüz Bakımevlerinde Ücretsiz Bakılan	2237

Kurumsuzlaşma prensibinin uygulanabilmesi için, kurumlara alternatif olan bakım şekillerinin –akraba bakımı, koruyucu aile bakımı, grup evleri, çocuklara yönelik denetimli bağımsız yaşam düzenlemeler gibi- güçlendirildiği bir sisteme ihtiyaç olmaktadır. BM Genel Kurulu tarafından, içinde Türkiye'nin de bulunduğu üye ülkelerin iradesini göstererek kabul ettiği Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler'de "kurumsallaşmadan tam olarak vazgeçmek için kesin hedefler seçmelerine yardımcı olacak alternatifler geliştirilmelidir. Bu amaçla, Devletler bireysel ve küçük grup bakımı tarzında, çocuğun gelişmesine olanak tanıyacak koşulları ve kaliteyi sağlayacak bakım standartları oluşturmalıdırlar ve bu standartlara dayalı olarak mevcut olanakları değerlendirmelidirler." denilmektedir.⁶ Söz konusu belge bundan 7 yıl önce 2010 yılında kabul edilmiştir.

4) BMGK A/RES/64/142, 64/142. Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler, 24 Şubat 2010

5) ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016 Yılı Sonu Verileri (<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2899369dc318044059c3/2016.pdf>)

6) BMGK A/RES/64/142, 64/142. Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler, 24 Şubat 2010

ASPB 2016 faaliyet raporunda belirtildiği gibi Türkiye'de kurum bakımından "aile odaklı hizmet modellerine" ve "ev tipi bakım modellerine" geçiş süreci üzerinde çalışılmaktadır. Bu bağlamdaki iyi örneklerden birisi de koruyucu aile sisteminin oluşturulmuş olması ve desteklenmesidir. Nisan 2017 itibarıyla Türkiye'de 4217 koruyucu ailenin olduğu bilinmektedir ve koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı da 5.131'dir.⁷ Ancak Türkiye'de halen bu dönüşüm tamamlanmamış olup çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu modelleri sonlandırılmamıştır.⁸

Bunların yanında, özellikle de yoksulluk nedeni ile ailesinin yanından alınması çocuğun yüksek yararı ile her zaman örtüşmeyebilmektedir. Böyle durumlarda devlet tarafından aileye destek sağlanması gerekebilmektedir. Türkiye'de koruma altına alınmadan aile yanında destek verilen çocuk sayısı 2016 Aralık itibarıyla 84.872'dir.⁹ BETAM araştırmasına göre 2014 yılında 0 - 15 yaş arası şiddetli maddi yoksunluk çeken çocukların Türkiye'de yaşayan toplam çocuk sayısına oranı %63,5'dir.¹⁰ TÜİK 2014 verilerine göre 0-14 yaş arası çocuk sayısı 18.862.430'dur. Bu rakamın %63,5'inin yaklaşık 11.977.643 çocuğa denk düştüğü düşünüldüğünde destek sisteminin geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Alanda yapılan araştırmalar yoksulluk ve çocuğa karşı şiddet arasındaki bağlantıya ilişkin bilgi sağlamaktadır. Her ne kadar çocuğa karşı şiddet tüm sosyoekonomik şartlarda meydana geliyor olsa da yoksulluk genellikle çocuk hak ihlallerinin daha sık meydana gelmesine neden olmaktadır. Bu durum 4 şekilde meydana gelebilmektedir;

- *Çocukların görece güçsüzlüğünün artması ve böylece farklı hak ihlallerine karşı daha savunmasız hale gelmeleri,*
- *Yoksullukla başa çıkmak için doğrudan veya dolaylı bir yanıt veya strateji olarak çocuğa karşı şiddetin meydana gelmesi (cinsel sömürü ya da bazı durumlarda hane masraflarını azaltmak için yapılan erken, zorla evlilikler gibi),*
- *Haneye gelir sağlanması amacıyla çocuğun farklı şiddet / sömürü biçimlerine maruz kalması,*
- *Yetişkinlerin ve ergenlerin yaşadıkları stresin artması ile fiziksel şiddetin ya da duygusal yoksunluğun daha çok meydana gelmesi.*¹¹

7) ASPB İllere Göre Koruyucu Aile İstatistikleri, 2017 (<http://www.koruyucuaille.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>)

8) ASPB 2016 Faaliyet raporu s. 85 (<http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20Faaliyet%20Raporu.pdf>)

9) ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2016 Yıl Sonu Verileri (<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2899369dc318044059c3/2016.pdf>)

10) Bahçeşehir Üniversitesi, Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, Araştırma Notu 14/164, 22 Nisan 2014 (<http://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2014/04/ArastirmaNotu164.pdf>)

11) Rachel Marcus, "Yoksulluk ve çocukların düşük ve orta gelirli ülkelerde korunma hakkının ihlal edilmesi: Kanıtların gözden geçirilmesi", Aralık 2014 (<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9309.pdf>)

Alternatif bakım kurumlarında farklı tür şiddet vakaları meydana gelebilmektedir. Alanda çalışan STK'lar ile yapılan değerlendirmelerde, bu kurumlardaki şiddet vakalarının önlenmesi için özellikle çocukların içinde bulunduğu şartların ve yetişkinlerin davranışlarının etkin bir şekilde izlenmesi, denetlenmesi ve şikayet mekanizmalarının oluşturulmasına ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.¹²

Örnek Vaka #1

*2016 yılında 15-16 yaşlarında bir grup refakatsiz mülteci çocuk kaldıkları yurttan, idareci tarafından şiddet gördüğü için kaçmışlardır. Çocuklar bir süre sonra yurda geri dönmüş ancak tekrar şiddetle karşılaşınca tekrar yurttan kaçmışlardır. Bu noktada çocukların bir sivil toplum örgütüne şikayette bulunması üzerine sivil toplum örgütü olayı takibe almış ve sonuçta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından müfettiş atanmış ve yurt idarecisine 657 sayılı kanununun 125. maddesi uyarınca kınama cezası verilmiştir. Söz konusu kişiye başka bir ceza verilip verilmediği bilinmemektedir.*¹³

Düzenli denetimlerin yapılması ve çocukların durumlarının izlenmesi

Örnek-1 ve benzer vakalarda altı çizilen bir sorun da yukarıda bahsedildiği üzere alternatif bakım kurumlarında, bina ve alt yapı denetimlerine ek olarak, çocukların personel tarafından gördükleri şiddeti ortaya çıkaracak denetimlerin olmaması ya da yetersiz kalmasıdır. Benzer bir şekilde Hayat Sende Derneği tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen Çocukların Gözünden Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi çalıştayında da bu konunun altı çocuklar tarafından çizilmiştir. Çocuklar kaldıkları yurtlardaki denetimlerin yetersiz kaldığını ve yaşanan olayların üstleri örtülerek personelin göreve devam ettirilebildiğine vurgu yapmışlardır.¹⁴

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Minimum Standartlar İzleme ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına dair Yönerge'sine göre Bakanlık Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapsamında faaliyet gösteren kuruluşlardan hizmet alan veya il veya ilçe müdürlüklerince aile odaklı hizmetlerden yararlandırılan çocuklara yönelik hizmetlerin belirlenmiş standartlara uygun olup olmadığının denetim sorumluluğu **Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri**'nindir.¹⁵

Çocukların alternatif bakım kurumlarında gördükleri şiddetin önlenmesinde, gerekli desteğe erişimlerinde, bu kurumlarda çocukların bakımından sorumlu olan kişilerin yetkinliği önem taşımaktadır. Buna uygun olarak BM Çocuk Hakları

12) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

13) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

14) Hayat Sende Derneği, "Bakım Evlerinde Kalan Çocukların Gözüyle Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Çalıştay Sonuç Raporu", 2017

15) ASPB, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Minimum Standartlar İzleme ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönerge",

17.01.2013 (http://www.aile.gov.tr/data/547c4114369dc555f0551c8b/yonerge_17.01.2013.pdf)

Komitesi'nin 2012 tarihli tavsiye kararında Komite, aile bakımından yoksun olan çocukların bakım koşullarının iyileştirilmesi, özellikle de daha nitelikli profesyoneller tarafından bakım sağlanması gerektiğini belirtmiştir.

Konu ile ilgili olarak alanda çalışan sivil toplum kuruluşları ve aktivistler, kurumlarda çalışan personelin her zaman çocuk gelişimi ile ilgili alanlardan mezun olmayabildiklerini, özellikle de taşeron uygulaması nedeniyle işe alımlarda gerekli titizliğin gösterilmeyebildiğini bildirmişlerdir.¹⁶

Her ne kadar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Minimum Standartlar İzleme Ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönergesi'nde ev sorumlusunun (bakıcı annenin) işe alım şekli belirtilmiş olsa da yönetmelikte boşluklardan yararlanılarak taşeron bakıcı anneler işe alınabilmektedir.¹⁷

Bunun yanında söz konusu Minimum Standartlar Yönetmeliği'nde ev sorumlusu olarak işe alınacak olan personelin nitelikleri ile ilgili bir madde bulunmamaktadır. 2011 tarihli Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge'de ise "Bakıcı anneler/bakım elemanları, kız meslek liselerinin çocuk gelişimi ve eğitimi bölümleri ile fakülte, yüksekokul veya **sağlık meslek liselerinin hemşirelik bölümü mezunları veya lise mezunu olup, çocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar** arasından seçilir"¹⁹ denmektedir.

Bu durum hem mevzuatta hem de uygulamada, bakım personeli ile ilgili eksiklikler olduğuna işaret etmektedir.

Ön Görülen Cezaların ve Hak Onarımının Etkinliği

Bunun yanında, yukarıdaki vakada görüldüğü gibi, sadece kınama cezasının verilmesi, caydırıcı olmamakla birlikte şiddetin tekrar etmesini önleyici bir niteliğe de sahip değildir. Söz konusu kanun maddesinde, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ve devlet memurluğundan çıkarma gibi disiplin cezaları ön görülmektedir. Ancak disiplin cezasını gerektiren eylemler arasında memurun sorumlu olduğu kişilere şiddet uygulaması ya da sorumlu olduğu kurumda meydana gelen ön görülebilir şiddet vakalarının önlenmesi için tedbir almaması gibi maddeler bulunmamaktadır. Kanun maddesinde sayılan en yakın eylemler, kademe ilerlemesinin durdurulmasını gerektiren eylemler arasında gösterilen "amirine veya maiyetindekilere karşı küçük düşürücü veya aşağılayıcı fil ve hareketler yapmak" ve "Amirine, maiyetindekilere, iş arkadaşları veya iş

16) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

17) Milliyet Gazetesi, "Sevgi Evlerinde Şiddete 3 Hapis", 3 Mart 2017

(<http://www.milliyet.com.tr/sevgi-evlerinde-siddete-3-hapis-gundem-2372501/>)

18) ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Minimum Standartlar İzleme ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönerge", 13.03.2013

(<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e26d9369dc318044059b0/Minimum%20Standartlar%20C4%B0izleme%20ve%20De%20C4%9Ferlendirme%20Program%C4%B1n%C4%B1n%20Uygulanmas%C4%B1na%20Dair%20Y%C3%B6nerge.pdf>)

19) ASPB, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge", 14 Şubat 2011 (http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/54f6bfa2369dc5214cf853fb/cocuk_evleri_calisma_usul_ve_esaslari_hakkinda_yonetmeligin_uygulanmasi_hakkinda_genelge_2.pdf)

sahiplerine hakarete bulunmak veya bunları tehdit etmek" şeklindedir. Yukarıda bahsi geçen vakada bu hükümlerin dahi uygulanmadığı görülmektedir.

Çocuk hakları, doğası gereği acil müdahale, koruma ve ihlal edilen hakların ivedilikle onarımını gerektirir. Bir şiddet vakası ve buna bağlı olarak ortaya çıkan hak ihlallerinin telafisi, uzun süren yargı süreçleri ile imkansız hale gelebilmektedir. Bu duruma örnek olarak, kurumda gördüğü baskı ve şiddet nedeniyle kurumdan kaçmak ya da ayrılmak zorunda kalan kız çocuklarının 2017 yılında devam etmekte olan davaları gösterilebilir.

Örnek Vaka #2

1996-97 yıllarında üvey annesinden şiddet gördüğü için, komşuların ihbarı üzerine kolluk kuvvetleri tarafından müdahale edilen bir kız çocuğu Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurduna yerleştirilmiştir. Yaklaşık 10 yıl sonra koruyucu aile olma talebinde bulunan bir akrabasının yanına yerleştirilen çocuk akrabası tarafından zorla küçük yaşta evlendirilmeye zorlanması üzerine, ilgili makamlara başvurmuş ve tekrar kurum bakımına alınmıştır. Ancak kısa bir süre sonra üvey anne, kız çocuğunu yanına almak için müracaat etmiş ve bu talebi olumlu karşılanmıştır. Üvey annesinin yanına geri döndüğünde tekrar şiddet gören kız çocuğu, tekrar kurum bakımına alınmak için müracaat etmiş ancak talebi kabul edilmemiştir. Söz konusu kız çocuğu yaklaşık 17 yaşında evlenmiştir. Eşinin bir süre sonra başka suçlardan hapis cezasına mahkum edilmesi nedeniyle, kişi kendi küçük çocuğu ile birlikte işsiz olarak hayatına devam etmeye çalışmakta ve kendi çocuğunun kurum bakımına alınmasını önleyebilmek için iş aramaktadır.²⁰

Söz konusu vakada kurumun gerekli çocuk koruma standartlarından çok uzakta bir uygulamada bulunması çocuğun tekrar eden farklı şiddet türlerine maruz kalmasına yol açmıştır. Vaka aynı zamanda çocuk hakkı ihlallerinin onarımının olmadığı ve mahkeme süreçlerinin çok uzun sürdüğü durumlarda, ağır bir hak ihlali olarak çocuğa karşı şiddet nedeniyle çocuğun sağlığına, gelişimine, onuruna, yaşamına hem fiili hem de potansiyel zarar ile sonuçlanan fiziksel ve duygusal kötü muamelelerin meydana geldiğini göstermektedir.

Olayda, hali hazırda Türkiye’de yürürlükte olan düzenlemelerin uygulanmadığı görülmektedir. Çocuk, koruyucu aile yanından alındıktan sonra hakkında koruma tedbiri alınarak şiddeti uygulayan kişinin yanına döndürülmüştür. Ancak, Çocuk Koruma Kanunu’nda belirtildiği gibi koruma tedbir kararlarının 3’er aylık periyotlarla incelenmesi hükmü uygulanmamıştır. Çocuğun durumu ile ilgili sadece bir sosyal inceleme raporu hazırlanmış ve üvey annesi ile kalmasında

20) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

sakınca olmadığına karar verilmiştir. Böylelikle çocuğun tekrar şiddet görmesine ve hak onarımının yapılmamasına neden olunmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2010 tarihli "Alternatif Bakım için Kılavuz İlkeleri" gereği, hakkında bakım kararı olan çocukların aileyle yeniden bütünleşmesinde kademeli ve denetimli bir sürecin izlenmesi gerekmektedir. Böylelikle çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ve bakım tedbirinin alınmasına neden olan durumun ortadan kalkıp kalkmadığı değerlendirilebilecektir.²¹ Yukarıda anılan vakada ise kademeli ve etkili bir denetim sürecinden bahsetmek mümkün değildir.

2013 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Minimum Standartlar İzleme ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönergesi kabul edilmiştir. Bu yönergeye göre kurumlarda kalan çocukların ebeveyn ya da yakınlarının yanına dönüşleri ile ilgili karar verilirken, "Aile Yanına Dönüş Risk Değerlendirme Formu" kullanılarak çocuk ve ailesi hakkında üç ayda bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Bu yönergenin uygulanması, yukarıdaki gibi vakalarda çocukların korunmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Sonuç:

Alternatif bakım kurumları başlığı altında paylaşılan bilgilere genel olarak bakıldığında halen çok sayıda çocuğun bu kurumlarda kaldığı görülmektedir. Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkelerin kabulünün üzerinden geçen 7 yıl süresince Türkiye'de özellikle koruyucu aile modeli ile iyi bir adım atılmış olmakla birlikte çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu modelleri halen sonlandırılmamıştır. Bunun yanı sıra çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği ailesi yanında, sağlıklı koşullarda yaşamını sürdürmekte zorluk yaşayan çocukların desteklenmesi için de sistemin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bakım kurumlarında görev yapan her düzeyden personelin, çocuğa yönelik şiddetin ortaya çıkmaması açısından gerekli niteliklere sahip olması gerekliliği, altı çizilmesi gereken başka bir konudur.

Şiddeti uygulayanlara veya şiddetin ortaya çıkmasında ihmali olanlara ilişkin cezai yaptırımların caydırıcı olmadığı ve şiddete maruz kalanlar açısından adalet duygusunu onarıcı nitelikte olmadığı da dikkatle üzerinde durulması gereken konulardan bir tanesidir. Alternatif Bakım Kurumlarında çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi için BM Genel Kurulu tarafından 2010 yılında kabul edilen "Alternatif Bakım için Kılavuz İlkeler" in uygulanıp uygulanmadığının izlenmesi ve ilkelerin uygulanması yönünde politikaların ve savunuculuk araçlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

21) BMGK A/RES/64/142 "Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler" 24 Şubat 2010
(https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf)

Çocukların Özgürlüğünden Yoksun Bırakıldığı Ortamlarda Çocuğa Karşı Şiddet²²

Türkiye'de çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı ortamlar çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu ortamlar arasında çocuk eğitimevleri, çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları, yetişkin ceza infaz kurumlarının koğuşlarında tutulan çocuklar, gözaltı merkezleri, geri gönderme merkezleri sayılabilmektedir.

Türkiye'nin taraf olduğu BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Koruma Kanunu'nun temel ilkelerinden biri, "bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulması gerektiği"dir. Bununla birlikte, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve sözleşmenin genel yorumları, Havana Kuralları, Pekin Kuralları, BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme gibi birçok uluslararası metin, adalet sisteminde çocukların, yetişkinlerin olduğu alanlardan ayrı tutulması ve yetişkinlerden farklı muamele görmesi gerektiğini savunur. Ancak, Türkiye'de, çocukların tutulduğu kapalı kurumlardan biri olan ceza infaz kurumlarındaki çocuklar, yetişkinler ile benzer uygulamalar ve uzun tutukluluk süreleri ile karşı karşıya kalmaktadır.

Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nün verilerine göre, çocuk mahkemelerinde davası görülen çocukların tutukluluk süreleri; 2011 yılında 307'iken, 2015 yılında 226, 2016 yılında 258 gün olmuştur.²³ Çocukların uzun tutukluluk süreleri ile ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AIHM) geçmişte Türkiye için verdiği kararlar mevcuttur. Bunlara bir örnek de 2013 tarihli Dinç ve Çakır | Türkiye kararıdır. Olayda AIHM, Türkiye'deki mahkemelerin tutukluluk süresi nedeniyle AIHS'in 5/3 maddesinin ihlal edildiği yönünde karar vermiştir. Söz konusu kararda Mahkeme'nin "Türkiye aleyhine açılan pek çok davada, çocukların tutuklanmalarına ilişkin uygulamaya dair kaygısını dile" getirilmiştir.²⁴ AIHM'de görülen, Türkiye'de çocukların uzun tutukluğu ile ilgili diğer davalara örnek olarak ise Selçuk | Türkiye (2006), Güveç | Türkiye (2009) ve Nart | Türkiye (2008) davaları gösterilebilir. Uzun tutukluluk süreleri ile birlikte tutuklu çocukların hükümlü çocuklara göre oranının, Tablo 3'ten de takip edilebileceği üzere, 2005 yılından bu yana %60'ın altına düşmediği görülmektedir. Bu durum tutukluluk tedbirine daha fazla başvurulduğuna ve uzun tutukluluk süreleri hesaba katıldığında tutuklamanın cezalandırıcı bir araç haline geldiğine işaret edebilmektedir.

22) Bu bölümün içeriği Alper Yalçın tarafından kaleme alınmıştır

23) Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü 2016 yayını. (http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2016/2016/index.html)

24) AIHM 09.07.2013 tarihli Kararı, Dinç ve Çakır | Türkiye, para 59. (<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-122179%22%7D>)

Tutuklu çocukların oranının, hükümlü çocuklara göre çok daha fazla olması, yargısal sürecin kapsamlı bir eleştirisini gerektirmektedir. Ayrıca 02.10.2017 itibarıyla 2828 çocuk mahpus olduğuna ilişkin rakam, yıl içinde hapishaneye giren çocuk sayısına ilişkin doğru bilgi sunmamaktadır. Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nün verilerine göre Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde hakkında hapis cezası kararı verilen çocukların sayısı iki katına çıkarak önemli bir artış göstermiş; hapis cezası alan çocukların sayısı 2009 yılında 5.728'iken, bu rakam 2016 yılında 12.423 olmuştur.²⁵

Tablo 3 – Türkiye’de Çocuk Tutukluluk Sayıları²⁶

Yıllar	Hükümlü Çocuklar	Tutuklu Çocuklar	Toplam	Oran
02.10.2017	1003	1825	2828	%64
01.11.2016	645	1795	2440	%73
31.12.2015	729	1665	2394	%69
31.12.2014	540	869	1409	%61
31.12.2013	429	1558	1987	%78
31.12.2012	418	1583	2001	%79
31.12.2011	410	1924	2334	%82
31.12.2010	529	1584	2113	%75
31.12.2009	632	2047	2679	%76
31.12.2008	671	2075	2746	%75
31.12.2007	539	2148	2687	%80
31.12.2006	321	1794	2115	%85
31.12.2005	143	1406	1549	%90

25) Bu rakamlar, Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nün 2016 yayınında yer alan çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri başlığından alınmıştır ancak bilinmektedir ki çocuklar, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin haricinde yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde de yargılanmaktadır. Dolayısıyla bu rakamların kapsamının sadece çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri ile sınırlı olup olmadığı, açıklanan sayılarda genel ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların dahilyeti bilinmemektedir.

26) Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, "Türkiye’de Çocuk Tutukluluk Sayıları" (<http://www.cte.adalet.gov.tr/#>)

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı(ASPB)'nin 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda; ²⁷ çocukların tutukluluk sürelerinin azaltılmasına, tutukluluk dışındaki tedbirlerin daha fazla uygulanmasına, çocukların ceza sistemi dışına yönlendirilmesine ilişkin planların bulunduğu bilgisi paylaşılmıştır. Adalet Bakanlığı'nın ve Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nün istatistikleri bu eylem planının tam anlamıyla uygulanmadığına işaret etmektedir.

Özgürlükten yoksun bırakılmada tutuklu çocukların yanında hükümlü çocukların da bu uygulamaya tabi tutulduğu görülmektedir. TUIK verilerine göre 2015 yılında 569 çocuk ceza infaz kurumlarına giriş yapmıştır ve yine aynı yıl içinde çocuk yaşta işlediği bir suçtan dolayı hükümlü olarak ceza infaz kurumuna giriş yapan kişi sayısı 8 bin 993 olarak belirtilmiştir. ²⁸ Her ne kadar söz konusu 8 bin 993 kişi hapisaneyeye giriş yaptığı zaman yetişkin olsa da çocuk yaşta işlenen bir suçun yargılanmasının çocuk haklarına uygun yapılması gerektiği unutulmamalıdır. Tam da bu nedenle, Türkiye'de uzun süren yargı süreçleri çocukların adil bir biçimde yargılanmasının önünde engel oluşturmaktadır. Bir kişinin çocuk yaşta işlediği bir suç sonucunda, yargı sürecinin uzunluğu nedeniyle yetişkinlik döneminde özgürlüğünden mahrum bırakılmasına yönelik karar verilmesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (BM ÇHS) 37. maddesinin ihlali anlamına gelmektedir. Benzer olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı, yargı sürecinin makul süreler içerisinde tamamlanmasını kapsamaktadır. Bu durum zaten kısa bir dönem olan çocukluğun getirdiği acil ve ivedi hak onarımı ilkeleri ile birlikte düşünülmelidir.

Milletvekili Onursal Adıgüzel'in bilgi edinme başvurusuna²⁹ verilen yanıtlar üzerinden Türkiye'de çocukların tutukluluk ve hükümlülük nedenlerine bakıldığında; 840 çocuğun hırsızlıktan, 511 çocuğun uyuşturucudan, 333 çocuğun yağma veya gasp suçundan tutuklu bulunduğu görülmektedir. Bu rakamlar ülkedeki yoksulluk ve açlık sınırları ile birlikte değerlendirilmeli, yoksulluğun çocuk üzerindeki yıkıcı etkilerine özgürlüğünden yoksun bırakma ve beraberinde gelen şiddetin eklenmemesi için gerekli adımların atılması gerekmektedir. ³⁰

27) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017. (http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/54ad4cd6369dc5dac028bda2/ulusal_cocuk_haklari_strateji_belgesi_ve_eylem_plani.pdf)

28) TÜİK Haber Bülteni, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2015 (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21547>)

29) CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel'in Adalet Bakanlığı'na 05/06/2017 tarihli ve 1700760182 sayılı başvurusuna 21.07.2017 tarihinde verilen cevaptan alınmıştır. (<https://tr.sputniknews.com/columnists/201708021029528593-cezaevi-cocuk-adalet-bakanligi/>)

30) Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, "Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım" 01/04/2016 itibarıyla <http://www.cte.adalet.gov.tr/#>

Tablo 4 - 04.07.2017 Tarihi İtibariyle Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Suç Profili

Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım	Toplam
İnsan ³¹ Öldürme	281
İnsan Öldürmeye Teşebbüs	4
Cinsel Suçlar	450
Dolandırıcılık	18
Hırsızlık	840
Sahtecilik	4
Siyasi Sebepler ²⁸	208
Uyuşturucu	511
Yağma ve Gasp	333
Yaralama	94
Toplam³³	2743

Tutuklu ve hükümlü çocuk mahpusların kaldığı kurumlar şu şekildedir;

- Kapalı Çocuk Tutukevleri
- Yetişkinlerin kaldığı kapalı hapisanelerin koğuşları
- Çocuk Eğitimevleri

Türkiye'de mevcut durumda Ankara, İstanbul, İzmir, Hatay, Kayseri, Tarsus, Diyarbakır olmak üzere 7 kapalı çocuk tutukevi; Ankara, Denizli, İstanbul, Elazığ olmak üzere 4 çocuk eğitimevi bulunmaktadır. 2019 yılı sonunda Çorlu Kapalı Çocuk Tutukevi'nin de açılması planlanmaktadır. 15 Ağustos 2017 tarihi itibariyle 11

31) Resmi verilerde "Adam" olarak geçmektedir.

32) Resmi verilerde "Terör" ifadesi kullanılmaktadır. Adli ve siyasi mahpuslar ile ilgili ayrıma ilişkin bilgi için:

<http://kaosgldergi.com/dosyasayfa.php?id=2332>

33) Bu tablodaki veriler; 04/07/2017 tarihi itibariyle ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk tutuklu ve hükümlülerin işlemiş olduğu veya işlediği iddia edilen suçlardan 10 tanesi baz alınarak hazırlanmış ve bir kişinin birden fazla işlediği suçları da dahil ederek suç sayısını göstermektedir. Bu nedenle, tablodaki genel toplam (2.743) aynı tarihte ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı (2.800) ile uyuşmamaktadır.

çocuk hapisanesinde 1.403 çocuk mahpus tutulmakta³⁴, diğer 1400'e yakın çocuk mahpus ise yetişkinlerin tutulduğu hapisanelerin koşullarında tutulmaktadır. Mevcut durumda çocuklara özgü ceza infaz kurumlarında oğlan çocukları tutulmaktadır. Eğitimevlerinden ise yalnızca Denizli Eğitimevi kız çocukları için inşa edilmiştir. Sayıları az olan mahpus kız çocukları, yetişkin kadınların tutulduğu hapisanelerin koşullarında tutulmakta, bu kurumlarda yetişkinlerin sayıca çoğunlukta olmaları sebebiyle kız çocukları daha da görünmez olmaktadır. 15 Ağustos 2017 itibarıyla 29 farklı kurumda 96 kız çocuğu tutulmaktadır. Kız çocuklarının fazla sayıda kuruma dağıtılmış biçimde tutulması, devletin kız çocukları ile ilgili politikasının yetersizliğinin ya da olmayışının bir göstergesidir.³⁵

Ceza infaz yasa, tüzük ve yönetmeliklerinde, çocuklara ilişkin düzenlemeler oldukça az bulunmakta, çocuklar yetişkinlerle büyük oranda benzer uygulamalarla karşı karşıya kalmakta, çocuklara özgü bir kanun bulunmamaktadır. Adalet Bakanlığı 2015-2018 Eylem Planı'nda Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kanunu Tasarısı hazırlanacağına ilişkin bilgi paylaşmışsa da, bu yasa tasarısı bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin görüşlerine henüz sunulmamıştır ve yasa tasarısının içeriği bilinmemektedir.

Türkiye'de bugüne dek çocuk hapisaneleri birçok defa hak ihlalleri ile gündeme gelmiş, çocukların görüşlerine de başvuru olan birçok kaynaktan hapisanelerin çocuklar için cezalandırıcı olduğuna ve hapisanelerin şiddet ürettiğine ilişkin bulgular ortaya çıkmıştır.³⁶ Hapishanede şiddetin yaygın olmasının nedenlerinden biri, göz ardı edilemeyecek, geçmişten bu yana var olan bir hapishane kültürünün olmasıdır ve eski adı ile koğuş ağalığı olarak bilinen bu kültüre özgü uygulama, yeni adı olan mümessilik ile kontrollü olarak veya kontrol dışı biçimlerde hala varlığını sürdürmektedir. Bunların yanı sıra hapisanelerde şiddet içeren, şiddeti yeniden üreten, güvenlik temelli birçok yasal uygulama da bulunmaktadır. Çıplak arama uygulaması, odaya kapatma (hücre) cezaları, ödüllendirme gibi daha birçok uygulama, şiddet içeren ve orantısız güç ilişkileri yaratan uygulamalara örnektir. Bu etkenlere ek olarak sivil toplum örgütlerinin, bağımsız araştırmacıların, akademisyenlerin hapisanelerdeki hak ihlallerinin önlenmesi ve izlenmesi ile ilgili çalışmalar yapması önünde sınırlılıklar bulunmaktadır.

34) CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel'in Adalet Bakanlığı'na 04.08.2017 tarih ve 1701121079 sayılı başvurusuna 27.09.2017 tarihinde verilen yanıtıdır.

35) Çocuk Mahpuslara İlişkin Hak İhlali İddiaları, Bilgi ve Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular ve Akibetleri Raporu, Alper Yalçın, CİSST/TCPS Raporları 4, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği/Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi, Kasım 2017. (www.tcps.org.tr/sites/default/files/kitaplar/Cocuk%20Mahpuslar%20Raporu%20kucuk.pdf)

36) Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İnsan Hakları Ortak Platformu, Ankara – Mart 2012. (http://insanhaklariortakplatformu.info/wp-content/uploads/2012/06/Arastirmalar_Rapor.pdf)

Türkiye'de Çocuk Mahpus Olmak, Alper Yalçın, TCPS Kitaplığı 7, Temmuz 2016, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği / Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi. (www.tcps.org.tr/sites/default/files/kitaplar/%C3%87ocuk%20Mahpus%20Kitab%C4%B1.pdf)

Kapalı Ceza İnfaz Kurumları'nda Çocukların Psiko-Sosyal Desteğe Erişimi

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 04.01.2018 tarihli verilerine göre Türkiye'de 386 ceza infaz kurumu bulunmaktayken, 01.01.2018 tarihinde güncellenen kadro durumuna ilişkin verilerde 836 psikolog, 300 sosyal çalışmacı, 597 öğretmenin görev yaptığı görülmektedir.³⁷ Ancak kadrolarda yer alan bu istatistikler, sadece ceza infaz kurumlarında çalışanların sayısına değil, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlıklarında çalışan meslek elemanlarının da dahil olduğu toplam sayıya işaret etmektedir. İstatistiklerden de görüleceği üzere bazı kurumlarda sosyal çalışmacı dahi bulunmamakta ve 1400'e yakın çocuk da yetişkinlerin bulunduğu ceza infaz kurumlarında kalmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda Muğla E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki mevcuta kıyasla meslek elemanlarının sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Ceza İnfaz Kurumlarının kapasitesi ve psiko-sosyal servis çalışanlarının sayısının az olmasının yanı sıra, çalışanların üzerindeki evrak yükü de değerlendirildiğinde, çocukların yeterli hizmeti aldıklarından bahsetmek mümkün değildir.

.....
37) Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Kadro Durumu ile ilgili Güncel Bilgi için bkz: <http://www.cte.adalet.gov.tr/#>

Tablo – 5 Kapalı Ceza İnfaz Kurumları'nda Sağlanan Psiko-Sosyal Destek

	Kapasite	Psiko-sosyal Servis
Hatay Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	288 ³⁸	Bilinmiyor
Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumu	324 ³⁹	1 sosyal çalışmacı, 5 psikolog ⁴⁰
İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumu	360 ⁴¹	4 psikolog, 2 sosyal çalışmacı ⁴²
Kayseri Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	288	Bilinmiyor
Tarsus Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	288 ⁴³	Bilinmiyor
Sincan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	324 ⁴⁴	Bilinmiyor
Diyarbakır Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	288	Bilinmiyor
Muğla E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ⁴⁵	728 Kişi (11'i Çocuk)	2 psikolog, 1 sosyal çalışmacı

Özellikle de hali hazırda psikolojik sorunları olan bir çocuğun bu şartlardaki bir hapisaneye kapatılmasının sonuçlarını aşağıdaki vaka üzerinden düşünmek mümkündür.

38) Hatay Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, son erişim tarihi: 20/07/2017 (<http://www.hataycocukcik.adalet.gov.tr/>)

39) Kurum kapasitesi, kurumun internet sitesinde paylaşılan şu verilerden yola çıkarak hesaplanmıştır; 9 ar kişilik 36 oda, "2 adet 13 kişilik geçici oda, 15 adet tekli oda, 1 adet engelli odası, 6 yataklı revir". Son erişim tarihi 20/07/2018 (<http://www.maltepecocuk.adalet.gov.tr/kurumumuz.html>)

40) İzmir Barosu Başkanlığı, "İzmir Çocuk Ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Raporu", 2013. (http://baro.izmirbarosu.org.tr/IzmirBaro/pdf/cocukhaklari/%C4%B0ZM%C4%B0R_%C3%87OCUK_ve_GEN%C3%87L%C4%B0K_KAPALI_CEZA_%C4%B0NFAZ_KURUMU_RAPO%20R_ESAS.pdf)

42) İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumu resmi internet sitesi. Son erişim tarihi 20/07/2017 (<http://www.izmircocukvegenclik.adalet.gov.tr/psiko.html>)

43) Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü 2016 Faaliyet Raporu'nda paylaşılmıştır.

44) Maltepe, Sincan ve İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarının kapasiteleri, Adalet Bakanlığı'nın CİSST'in 31.12.2013 tarihinde hapisanelerin tip ve kapasitelerini sorduğu bilgi edinme başvurusuna verdiği cevabından alınmıştır.

45) Muğla Açık ve E Tipi Ceza İnfaz Kurumları İnceleme Raporu, 26. Dönem, 3. Yasama Yılı, 2017. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2017/mugla_etipi_ceza_infaz_kurumu.pdf

Örnek Vaka #3

2016 yılının Ekim Ayında Trabzon'da, 14 yaşındaki Emirhan Nas intihar ederek hayatını kaybetmiştir. Hırsızlıkla suçlanan, hakkında psikolojik sorunları olduğunu gösteren sosyal inceleme raporu bulunan ve ilaç tedavisi altında olan Emirhan Nas'ın dava süreci tutuklu yürütülmüştür. Emirhan Nas tutuklu bulunduğu Trabzon E Tipi Kapalı Cezaevinde intihar etmiştir. Kurum müdürleri ve infaz koruma memurlarının, savcılıkla yaptıkları tüm yazışmalarda olaya 'derhal' müdahale edildiği belirtilmiş olsa da kamera kayıtları Emirhan Nas'ın intihar etmeden önce 15 dakika boyunca intihar edecek yer aradığını ve intihar ettikten sonra yaklaşık 15 dakika boyunca hiçbir görevlinin olaya müdahale etmediğini göstermektedir. Olaydan sonra savcının verdiği takipsizlik kararında ise Emirhan Nas'ın intihara yönlendirildiğine dair bir delilin elde edilmediği yazılmıştır. Emirhan Nas'ın ölmeden önce annesine bir hapisane görevlisi ile ilgili olarak "her hafta sıra dayağı çektiği" bilgisini verdiği ve karşılaştığı diğer kötü muameleleri de anlattığı bilinmektedir. Ayrıca ifadesi alınan diğer çocuklardan alınan bilgilere göre Emirhan hapisane idaresine daha önce bir dilekçe vermiş ancak bu dilekçe Emirhan'ın dosyasında bulunmadığından, kayıt altına alınmadığı anlaşılmıştır.⁴⁶

Söz konusu vakada birbirini takip eden hak ihlalleri zinciri Emirhan Nas'ın ölümü ile sonuçlanmıştır.

- Emirhan Nas'ın psikolojik durumu göz önünde bulundurularak özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olarak uygulanması prensibinin göz ardı edildiği,
- Hali hazırda psikolojik sorunları olan Nas için bireysel destek ve tedavi programı uygulanmadığı ve yeterli sağlık hizmeti sunulmadığı,
- Hapishane personellerinin görevlerini kötüye kullandığı,
- Emirhan Nas'ın kötü muameleyi, ihtiyaç duyduğu psikolojik ve tıbbi tedbirlerin eksikliğini bildirebileceği, bağımsız ve etkin bir şikayet mekanizmasının bulunmadığı gözlemlenmektedir.

46) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı ve Cumhuriyet Gazetesi, "İntiharda Suçu Saate Yıktılar", 03.10.2016. (http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/608878/intiharda_sucu_saate_yiktilar.html) ve Cumhuriyet Gazetesi, "Emirhan'ın koğuş arkadaşları: Görevliler içeri girmekte gecikti", 04.10.2016. (http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/609533/Emirhan_in_kogus_arkadaslari_Gorevliler_iceri_girmekte_gecikti.html)

Hapishanelerde Çocuk Ölümleri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği'nin Kasım 2017'de yayınladığı raporda hak ihlali iddiaları arasında en yaygın olarak işkence ve kötü muamele, akran şiddeti ve istem dışı sevk edilme yer almaktadır.⁴⁷

Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi'nin bilgi edinme başvurusuna⁴⁸ Adalet Bakanlığı tarafından verilen yanıtta paylaşılan aşağıdaki tabloda hayatını kaybeden çocukların rakamları ve sebepleri paylaşılmıştır.

Tablo 6 – Hayatını Kaybeden Çocukların Nedenleri ve Rakamları

Vukuat Türü ⁴⁹	Diğer Ölümler (İzindeyken, Trafik Kazası vb.)	Eceliyle Ölüm	İntihar		Öldürülme		Genel Toplam
	Hükümlü	Tutuklu	Hükümlü	Tutuklu	Hükümlü	Tutuklu	
Yıl							
2009						1	1
2010			1	1			2
2011				1			1
2013			2				2
2014		2		3	1		6
2015				1			1
2016	1	1					2
01.01.2017 ile 28.02.2017 tarihlerinde	2						2

47) Çocuk Mahpuslara İlişkin Hak İhlali İddiaları, Bilgi ve Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular ve Akibetleri Raporu, s. 39. Alper Yalçın, CISST/TCPS Raporları 4, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği/Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi, Kasım 2017

48) CHP Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi'nin 17.02.2017 tarihinde yaptığı bilgi edinme başvurusunun yanıtında paylaşılmıştır. 17.02.2017 tarihinde yapılan bilgi edinme başvurusunun yanıtında 17 çocuğun hayatını kaybettiği paylaşılsa da Adana E Tipi Hapishanesi'nde 18.01.2017 tarihinde çıkan yangın nedeniyle yaralanan hükümlü Mehmet Altunhan isimli çocuğun 15.03.2017 tarihinde yaşamını kaybetmesi ile bu sayı 18'e yükselmiştir.

49) İstatistiklerde yer alan (izindeyken, trafik kazası, eceliyle ölüm) gibi tanımlamalar, nitelikli bir bilgi vermemektedir. Örneğin "Eceliyle ölüm" gibi oldukça muğlak bir ölüm tanımının varlığı bu istatistiklerden anlamlı okumalar yapmayı imkânsız hale getirmektedir. 01.01.2017 ile 28.02.2017 tarihlerinde hayatını kaybeden iki çocuk, koşušta yangın çıkartmaları sonucu hayatını kaybetmiştir. Kalp krizi sonucu yaşamını yitiren bir mahpus da yangın sonucu yaşamını yitiren bir mahpus da bu tanımın altına yerleştirilmektedir. Bu tanımın bir bütün olarak istatistikten çıkarılması ve izindeyken, trafik kazası gibi tanımların ayrıştırılması, konunun uzmanlarıyla birlikte yeni kategoriler oluşturulması gerekmektedir.

Bu tabloda dikkat çekici olan yaşam hakkı ihlal edilen 18 çocuktan 10'unun hayatını kaybetmesinin tutukluluk sürecinde gerçekleşmesidir. Aynı zamanda hayatını kaybeden 18 çocuktan 9'unun intihar sebebiyle hayatını kaybetmesi de bir diğer çarpıcı veridir. Çocukların 5'inin ise koğuşlarında/odalarında yangın çıkartmaları sebebiyle hayatını kaybetmesinin ardından basında da yer alan işkence ve kötü muamele iddiaları, çocukların seslerini duyurmak için başvurmak zorunda kaldıkları yöntemlerin sonuçlarına dair endişe verici bir örnektir. Bu durum, ihmellere ve hak arama mekanizmalarına erişim karşısındaki sınırlılıklara da işaret etmektedir.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 2012 tarihli Türkiye ile ilgili sonuç gözlemlerinde özellikle de çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı yerlerde meydana gelen çocuk ölümlerinin ve intiharlarının kapsamlı bir şekilde soruşturulması gerektiği belirtilmiştir ancak var olan tabloda bu karara uyulmadığı görülmektedir. Yukarıda sayılan tüm bu ihlallere rağmen savcılık takipsizlik kararı vererek cezasızlığa ve şiddetin tekrar etmesine olanak tanımıştır.

2012-2014 yılları arasında Avrupa Birliği'nin finansal ve UNICEF'in teknik desteği ile Adalet Bakanlığı koordinatörlüğünde yürütülen Çocuklar için Adalet Projesi'nin⁵⁰ bir hedefi de "Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi'nin (BİSİS)" yaygınlaştırılması olmuştur. BİSİS "her hükümlü için ayrı bir durum saptaması ve risk değerlendirmesi yapan, cezaevinde yürütülecek iyileştirme sürecini planlayan ve uygulayan, hükümlüye özel programın yürütülmesi için gerekli iyileştirici ortamın oluşturulmasını sağlayan, sürekli ölçme ve değerlendirme ile kendini denetleyen bir yönetim modelidir."⁵¹ Proje kapsamında 20 pilot ilden yaklaşık 600 çalışan eğitim almıştır.⁵² Ancak hapishanelerdeki çocuk ölümleri verileri, hak ihlali iddiaları ve Trabzon'daki gibi örnek vakalar bu projenin etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir. BİSİS modeli, hak temelli çalışan sivil toplum örgütleri ile iş birlikleri yapılması halinde güçlendirilebilir ve uzun vadede hak ihlallerinin azalmasında rol oynayabilir niteliktedir.

50) Uluslararası Çocuklar için Adalet Sempozyumu, 5-7 Aralık 2012 (<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/%C4%B0nfaz.pdf>)

51) Adalet Bakanlığı, Denetimli Serbestlik Bülteni, Mayıs 2011, Sayı (2 http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/e_bulten/e_bulten_mayis2011.pdf)

52) UNICEF Basın Merkezi, "Adalet Artık Çocuk Dostu Olacak" 11/2014 (<http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=12517>)

Ceza İnfaz Kurumlarına İlişkin Denetim ve Şikayet Mekanizmaları

Adalet Bakanlığı verilerine göre aşağıdaki kurum ve kuruluşlar ceza infaz kurumlarının denetiminden sorumludur:

- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
- Kamu Denetçiliği Kurumu
- İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları
- İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurulları
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
- Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı
- Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri Kontrolörler Kurulu
- Cumhuriyet Başsavcılıkları
- İnfaz Hakimliği

Hapishaneleri denetleme yetkisi bulunan denetim mekanizmaları ve şikayet mekanizmaları bulunmasına rağmen, basına ve sivil toplum örgütlerine yansıyan çocuk hak ihlalleri, bu mekanizmaların işlevselliğini ve yapısını tartışmayı gerektirmektedir.

Denetim mekanizmalarının işlevselliğine ilişkin CİSST'in verileri bu bağlamda bir gösterge sayılabilmektedir. CİSST Kasım 2015- Haziran 2017 tarihleri arasında TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurulları, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, TİHEK, Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü olmak üzere 6 kurumda, 29 şikayete dair 79 çocuk için toplam 135 başvuruda bulunmuş, bu başvuruların toplam 34'ü yanıtlanmıştır.⁵³

Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu çocuklar tarafından 2006-2016 yılları arasında işkence ve kötü muameleye uğradıkları iddiasıyla yalnızca 92 şikâyet başvurusu yapıldığı bilgisi paylaşılmasına rağmen Kasım 2015 - Haziran 2017 tarihleri arasında 133 çocuğun şikayetine erişilmiştir. Bir buçuk yılda şikayetlerine erişilen çocuk sayısı ve 10 yılda şikayet başvurusunda bulunan çocuk sayısı düşünüldüğünde çocukların şikayet mekanizmalarına erişimlerinin minimum seviyede bulunduğu da söylenebilir.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun (TİHK) Muğla E tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na gerçekleştirdiği ziyaret, hapishanedeki çocuklara karşı uygulanan şiddete ilişkin vakaların basına yansımından sonra gerçekleştirilmiştir.⁵⁵ 2015 yılında yayımlanan bu rapordan sonra Türkiye İnsan Hakları Kurumu ya da Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından yapılan bir

53) Çocuk Mahpuslara İlişkin Hak İhlali İddiaları, Bilgi ve Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular ve Akıbetleri Raporu, s. 64. Alper Yalçın, CİSST/TCPS Raporları 4, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği/Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi, Kasım 2017:

54) Bianet, "Bozdağ: Beş Yeni Çocuk Cezaevi Açılacak" 26 Aralık 2016

(<https://m.bianet.org/bianet/cocuk/182057-bozdag-bes-yeni-cocuk-cezaevi-acilacak>) - Erişim Tarihi: 25.01.2018

55) Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Muğla E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Çocuk Koşuşu Ziyaret Raporu, Kasım 2015.

(<https://hapistecocuk.files.wordpress.com/2015/09/4-aralc4b1k-2015-tihk-muc49fla-e-tipi-hapishanesi-inceleme-raporu.pdf>)

denetim ziyareti bilgisine rastlanmamıştır. Bu nedenle raporda yapılan tavsiyelerin uygulanıp uygulanmadığı ve bu durumun takip edilip edilmediği bilinmemektedir. Benzer bir durum Maltepe Çocuk Hapishanesi için de geçerlidir.

- *2014 yılında TİHK, Sincan Çocuk Hapishanesi İnceleme Raporu'nda İHD'nin Maltepe Çocuk Hapishanesi ile ilgili olarak "Maltepe Çocuk Hapishanesi'ne nakledilen çocukların hücre cezasına çarptırıldıkları, havalandırmaya çıkarılmadıkları, arkadaşları ile görüşmelerine izin verilmediği, yeterli yemek, kitap, gazete, battaniye verilmediği, hücrelerin soğuk olduğu, 10 gün süre ile banyo yapmalarına izin verilmediği."⁵⁶ bilgilerine yer vermiştir.*
- *Yine 2014 yılında Maltepe Çocuk Hapishanesi'nde kendisine uygulanan şiddet ile öldürülen Onur Önal vakasının basına yansımaları üzerine TBMM İnsan Hakları İnceleme Kurulu, kuruma yaptığı ziyaretin raporunu 2015 yılında yayımlamıştır.*
- *Tüm bunlara rağmen yine Maltepe Çocuk Hapishanesi 2016 yılında işkence ve kötü muameleyle maruz kalan H.İ.'nin açlık grevine başladığı ile ilgili haberler basına yansımıştır.⁵⁷*

Örnek Vaka #4

2017 yılında basına yansıyan haberlerde Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tutuklu bulunan 17 yaşındaki H.İ. ile M.C.A'nın kurum şartları ile ilgili iyileştirme talepleri üzerine kurum personeli tarafından şiddet gördükleri aktarılmıştır. Çocuklar aynı zamanda işkenceyi şikayet etmek için gittikleri hapishane müdürleri ve savcının kendileri ile görüşmediğini aktarmışlardır.⁵⁸ 8 Ocak 2017 itibarıyla çocukların maruz kaldıkları kötü muamele nedeniyle açlık grevlerinin devam ettiği bildirilmiştir.⁵⁹

Bu örnekler var olan denetim mekanizmalarının etkisizliğini ortaya koymaktadır.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 2012 tarihli Türkiye sonuç gözlemlerinde çocukları zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ya da cezaya tabi tutanların sorumlu tutulması ve hesap verebilirliğinin sağlanmasının gerekliliği belirtilmiştir.

56) Türkiye İnsan Hakları Kurumu, 01.01.2014 tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu, 10 Temmuz 2014.

(http://dagmedya.net/wp-content/uploads/2014/07/Sincan_raporu.pdf)

57) Bianet, "Maltepe Hapishanesinde İki Tutuklu Çocuk Açlık Grevinde" 27 Aralık 2016

(<https://bianet.org/bianet/insan-haklari/182113-maltepe-hapishanesinde-iki-tutuklu-cocuk-acilik-grevinde>)

58) Bianet, "Maltepe Hapishanesinde İki Tutuklu Çocuk Açlık Grevinde" 27 Aralık 2016

(<https://bianet.org/bianet/insan-haklari/182113-maltepe-hapishanesinde-iki-tutuklu-cocuk-acilik-grevinde>)

59) Evrensel, "Çocuk Cezaevinde 31 Gündür Açlık Grevinde" 8 Ocak 2017

(<https://www.evrensel.net/haber/303138/cocuk-cezaevinde-31-gundur-acilik-grevinde>)

Nisan 2016 yılında İHD'nin bir basın açıklaması ile Adana E Tipi Kapalı Cezaevi'nde çocuklara yönelik işkence ve kötü muamelenin ortaya çıkmasının ardından yine İHD avukatlarının başvurusu ile Adana Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma başlatmıştır.⁶⁰ Ancak, çocukların tanıklıklarına, doktor raporlarına rağmen savcılığın dava açılmasına yeterli delil olmadığını belirterek takipsizlik kararı verdiği bilgisi Kasım 2016'da haberlere yansımıştır.⁶¹

Yukarıda bahsi geçen BM tavsiye kararına rağmen istatistikler göstermektedir ki, çocuklara karşı işlenen işkence ve kötü muamele suçlarında büyük bir oranda cezasızlık söz konusudur. Milletvekili Sezgin Tanrıku'nun soru önergesine verilen yanıt da bu durumu ortaya koymaktadır. İdari soruşturmalarda bir ceza söz konusu olsa da bu durum adli soruşturmalara yansımamıştır.

2010-2015 yılları arasında;

- *Adli işlemlerde, 484 personelin 294'üne takipsizlik kararı verilmiştir. 28 personel için adli soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir. Personellerden 56'sı beraat etmiş, bir personel için hükmün açıklanması ertelenmiştir. Bir kişiye hapis cezası verilmiş, 58 kişi hakkındaki soruşturma ise sürmektedir.*
- *İdari işlemlerde, 376 personel için disiplin cezası verilmesine gerek olmadığına dair karar verilmiştir. 19 kişi için idari soruşturmaya gerek görülmemiş, 15 kişiye kınama, 48 kişiye uyarma cezası verilmiştir. Bir kişi için de aylıktan kesme cezası uygulanmıştır. Beş kişi hakkında da soruşturma sürmektedir.⁶²*

Özgürlüğünden Yoksun Bırakma Şartları

Yukarıda anılan Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile ilgili vakada çocukların talep ettikleri bakım şartları, ilgili uluslararası belgelerde belirtilen prensiplerin sadece küçük bir bölümünü yansıtmaktadır. Bu taleplerden de görülmektedir ki Maltepe Ceza İnfaz Kurumu halen minimum standartları karşılamaktan çok uzaktadır.

60) Diken, "Çocuklara Cezaevinde Fiziksel İstismar" 14 Nisan 2016

(<http://www.diken.com.tr/cezaevinde-cocuklara-iskence-iddiasi-ic-camasirima-kadar-soyundum-copla-vurdular/>)

61) Cumhuriyet, "Beş Çocuğa İşkence Sümen Altı... Kod Adı Başkan" 30 Kasım 2016

(http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/637911/5_cocuga_iskence_sumen_alti..._Kod_adi_baskan.html)

62) Bianet, "Bozdağ: Beş Yılda Ceza ve Eğitimverlerinde 64 Soruşturma Açıldı" 26 Eylül 2016

(http://bianet.org/bianet/cocuk/179041-bozdag-bes-yilda-ceza-ve-egitimevlerinde-64-sorusturma-acildi?bia_source=rss) – Erişim Tarihi: 23.02.2017

Çocukların Talepleri

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)⁶³

Hücreye buzdolabı konulması, tuvalete kapı ve ışık takılması.

Sihhi teçhizatlar her bir çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını, mahremiyetine uygun, temiz ve düzgün bir şekilde giderebilmesini sağlamaya uygun bir şekilde düzenlenmelidir.

Çocukların ziyaretçilerinden gelen renkli kalem ve kağıtların kendilerine teslim edilmesi.

Kişisel eşyalara sahip olmak, mahremiyet hakkının temel bir unsurudur ve çocukların psikolojik refahı için gereklidir. Her çocuğun kişisel eşyalara sahip olma hakkı ve onlar için yeterli saklama olanakları tam olarak tanınmalı ve bu haklara saygı gösterilmelidir.

Ellerinden alınan dergi ve kitapların kendilerine geri verilmesi.

Kurumlardaki çocuklar okumaya ve kurumdaki kitaplıkları kullanmaya teşvik edilir. Her kurumda kullanıma tam olarak açık, çocukların eğitimleri ve eğlenmeleri için yeterli sayıda kitap ve süreli yayının yer aldığı bir kütüphane bulunur.

Bilezik gibi eşyalar üretmek için diğer hapisanelerde verilen boncuk, ip gibi malzemelerin temin edilmesi.

Her çocuk günlük boş zaman faaliyetlerinde bulunabilmek için ek bir zamana sahip olur; bu zamanın bir kısmı, çocuğun istemesi halinde sanat ve el becerilerini geliştirmesine ayrılır.

Havalandırma için tanınan bir saatlik sürenin yetmemesi nedeniyle artırılması.

Her çocuğun eğlenebilmesi ve beden eğitimi yapabilmesi amacıyla kendisine tanınan zaman içinde, hava şartlarının müsait olduğu zamanlarda açık havada serbestçe oynayabilmesi için gerektiği kadar zamana sahip olma hakkı vardır. Bu faaliyetler için gerekli mekan, tesis ve araç sağlanır.

Görüş yasaklarının kaldırılması.

Her çocuğun sık sık ve düzenli bir biçimde, kural olarak haftada bir kez ve her ay en az bir kez ailesi ve savunma avukatı tarafından ziyaret edilmeye hakkı olup, bu ziyaretler sırasında çocuğun mahremiyetine, ziyaretçilerle temas kurma ve sınırsız olarak iletişimde bulunma ihtiyaçlarına saygı gösterilir.

Telefonla görüş hakkının her hafta kullanılabilmesi.

Kanunen kısıtlanmadıkça, her çocuğun kendi istediği bir kimse ile haftada en az iki kez yazılı olarak veya telefon vasıtasıyla iletişim kurma hakkı vardır. Her çocuğun bu haktan etkili bir biçimde yararlanabilmesi için kendisine gerekli yardım gösterilir.

63) Türkiye'de Çocuklar İçin Adalet, "Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları, Uluslararası Çocuk Mevzuatı" Kasım 2013 (<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/4.%20ULUSLARARASI%20C3%87OCUK%20MEVZUATI.pdf>)

Hapishanelerden Eğitimevlerine Geçiş

Cezai yargılamasında hükmü kesinleşen çocukların eğitimevlerinde tutulması gerekmektedir. 18 yaşını doldurmuş çocuklar yetişkinlerin tutulduğu kapalı ceza infaz kurumlarına gönderilmelerine rağmen öğrenimlerine devam edenler 21 yaşını dolduruncaya kadar kurumda kalabilirler.⁶⁴

Türkiye'de Denizli, İstanbul, Ankara ve Elazığ olmak üzere 4 çocuk eğitimevi bulunmakta, bu eğitimevlerinin her birinin kapasitesi 100-150 arasında değişmektedir. Yalnızca Denizli Eğitimevi'nde kız çocukları kalabilmekte, diğer eğitimevlerinde ise oğlan çocukları tutulmaktadır.

Eğitimevleri, kapalı ceza infaz kurumlarına kıyasla çok daha iyi koşullara sahip olsa da birçok problemin yanı sıra disiplin cezalarının uygulanma sıklığı açısından daha da cezalandırıcı kurumlar haline gelebilmektedir.

Bu disiplin cezalarından olan kapalı cezaevine iade cezası, eğitimevlerinde bulunan hükümlü çocukların 6 aylığına kapalı hapishaneye gönderilmeleri anlamına gelmektedir. Bu disiplin cezası 2009 yılında 29 çocuğa verilirken, 2014 yılında 263 çocuğa uygulanmıştır.⁶⁵ 24.08.2015 tarihine kadar ise 168 çocuğa uygulandığı öğrenilmiştir.⁶⁶

Gözetli Merkezlerinde Çocuğa Karşı Şiddet

Diğer ortamlarda olduğu gibi gözetiminde çocuğa karşı şiddet verileri de son derece sınırlıdır. TÜİK verilerinde istinat edilen suç türüne göre güvenlik birimlerine getirilen çocukların sayısı yıllık olarak yayımlanmakta ve böylelikle güvenlik güçleri tarafından bir suç işlediği gerekçesi ile alıkonan çocukların sayısı gösterilmektedir. Bu verilere göre sadece 2015 yılında 118.245 çocuk alıkonmuştur.

Tablo 7 - Suça Sürüklenme nedeniyle güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar, 2011-2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Suç Sürüklenme	84916	100831	115439	117486	118245

64) 5275 sayılı ve 13.12.2004 tarihli Ceza Güvenlik Tedbirleri İnfazı Hakkında Kanun, madde 15.

65) Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği(CİSST)'nin 13.01.2015 tarihinde Adalet Bakanlığı'na yaptığı bilgi edinme başvurusunun cevabıdır.

66) CİSST'in 24.08.2015 tarihinde Adalet Bakanlığı'na yaptığı bilgi edinme başvurusunun cevabıdır.

İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) 2016 yılı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Çocuk Hakları İhlalleri Raporu'na ve İHD 2016 Yılı İhlaller Raporu'na göre, toplumsal olaylara ve gösterilere katıldıkları gerekçesi ile gözaltına alınan çocuk vakalarından bazıları şunlardır;

- *25 Ocak 2016 tarihinde Batman ilinde, polis tarafından düzenlenen ev baskınlarında 3'ü çocuk 10 kişi, "izinsiz gösteriye katılarak kamu düzenini bozmaya çalışmak" suçlamasıyla gözaltına alınmıştır.*
- *19 Ocak 2016 tarihinde Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde, eylem yapan gruba müdahalede bulunan polis, 3'ü çocuk 4 kişiyi gözaltına almıştır.*
- *Adana'da, 30 Ocak 2016 tarihinde Barbaros Mahallesi'nde düzenlenen eyleme saldıran polis ekiplerinin açtığı ateş sonucu yaralanan G.A. adlı çocuk tedavisi tamamlanmadan 2 Şubat 2016 tarihinde gözaltına alınarak sevk edildiği mahkeme tarafından "yasadışı örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla tutuklanmıştır.*

Konu ile ilgili olarak, yukarıda anılan raporda BM İfade Özgürlüğü Raportörü, terörle ilgili ulusal mevzuatın uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca Özel Raportör özellikle terörle mücadele tedbirlerinin BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin Madde 19 (3) ile uyumlu olmasını sağlamak için Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ni Terörle Mücadele Yasasını acil olarak gözden geçirmeye davet etmiştir. Raporda ayrıca "Terörizmin teşvik edilmesi" ve "aşırılık yanlısı eylem" gibi suçlar ve terörizmin "övülmeyle" "övmeyle" "haklı çıkartılması" gibi suçlar, gereksiz veya orantısız müdahaleye neden olmamalarını sağlamak için açıkça tanımlanmalıdır" denmiştir.⁶⁷

Geri Gönderme Merkezleri

Göç İdaresi verilerine göre Türkiye'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne işletilen 18 geri gönderme merkezi bulunmakta ve bu merkezlerin toplam kapasitesi 8276 olarak görülmektedir.⁶⁸ Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik'e göre merkezlerin denetimi merkez müdürünün sorumluluğundadır. Bunun yanında merkezlerin bağlı oldukları il müdürlükleri, Genel Müdürlük ve Bakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın denetim sorumluluğu bulunmaktadır.⁶⁹

Söz konusu merkezlerde de şiddet vakaları basına yansyabilmektedir. Basına

67) A/HRC/35/22/Add.3, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression on his mission to Turkey, 7 June 2017

68) İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası.

www.goc.gov.tr/icerik3/genel-mudurlugumuzce-isletilen-geri-gonderme-merkezleri_323_326_4612

69) T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik" 22.04.2014

(http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19614&MevzuatIliSKI=0&sourceXmlSearch=kabul)

yansıyan iddialara göre merkezde 28 Aralık 2015 yılında bazı kişilerin geri gönderileceğinin söylenmesi üzerine başlayan olaylara çevik kuvvet poliseri müdahale etmiş, merkeze giden yol polis tarafından kesilmiş ve basının yaklaşmasına izin verilmemiştir. Merkezde kalan yabancıların yakınları, avukatları veya noterle görüşmelerinin engellendiği de raporlanan iddialar arasındadır.⁷⁰ Yaşanan olayların ardından Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekilleri ve Kamu Denetçiliği Kurumu merkezde inceleme ziyareti gerçekleştirmiştir.

Bu incelemelerin daha sistematik bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bu incelemelerde amaç, çocukların içinde buldukları durumun çocuk gelişimi, katılımı, yüksek yararı ve uluslararası standartların uygulanması yönünden incelenmesi olmalı ve böylelikle şiddet risklerinin ortaya çıkarılabilmesi gerekmektedir. Bunun yanında inceleme ve denetimi yapan kişi ve personelin kurumda meydana gelen çocuğa karşı şiddet vakalarını ortaya çıkarabilme becerisine sahip olması gerekmektedir.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Refakatsiz ve Ayrılmış Çocuklarla ilgili Olarak Menşee Ülkeler Dışında Gözetilecek Hususlar Genel Yorumunda⁷¹ bahsi geçen ilkelere uygun olarak söz konusu denetimlerde şunlara dikkat etmek gerekmektedir:

- *Aile birliği ilkesi uyarınca kardeşlerin bir arada tutulması,*
- *Başka ülkeye yetişkin akrabalarıyla birlikte gelen veya iltica edilmek istenen ülkede akrabaları olan bir çocuğun, yüksek yararına aykırı olmadığı sürece, bu yakınları ile birlikte kalabilmesinin sağlanması,*
- *Özel güçlükleri gözetilerek çocukların, personel tarafından düzenli olarak izlenmesi,*
- *Çocukların eğitime ve mesleki beceri kurslarına katılımının sağlanması,*
- *Çocukların kendilerine yönelik düzenlemelere ilişkin bilgilendirilmeleri ve bu konuda görüşlerinin alınması,*
- *Çocukların her türlü şiddetten korunması,*
- *Silahlı çatışmaların etkilerine maruz kalmış çocuklara, durumlarına özel rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanması.*

Bu ilkelere uygun olarak bu merkezler çocuklar açısından gözetiminde tutma merkezleri değil bakım merkezleri olarak düşünülmelidir. Çocukların dışarıdaki

70) Al Jazeera Türk, "Aşkale'de Tecrit Kaldırılınsın" 1 Ocak 2016 (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/askalede-tecrit-kaldirilsin>)

71) Uluslararası Çocuk Merkezi, "BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye İlişkin Genel Yorumları 2001-2006" , Nisan 2006 (<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-6-Refakatsiz-Multeci-Cocuk.pdf>)

yaşamdan ayrı tutulmaları, kapalı tutulmaları kabul edilemez niteliktedir. Türkiye'deki geri gönderme merkezlerinde yaşanan hak ihlalleri zaman zaman basına yansıyor olmasına rağmen, sivil toplum kuruluşlarının etkin ve sık denetimine izin verilmemektedir. Buna rağmen İHD tarafından 5 Mayıs 2017 tarihinde İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'ne yapılan ziyarette, çocuk haklarının ihlallerine ve şiddet riskini artıran bulgulara rastlanmıştır.⁷²

Örnek Vaka #5

İnsan Hakları Derneği adına Av. Eren Keskin, 5 Mayıs 2017 günü İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'ne yaptığı ziyarette Merkez'in çevresinin dikenli teller ile çevrili olduğunu ve içeri girişler için sadece Merkez'de kalan sığınmacılar adına vekaleti bulunan avukatlara izin verildiğini gözlemlemiştir. Bu durum, Merkez'de kalanların adalete erişimlerini ciddi anlamda kısıtladığı gibi yukarıda belirtilen Genel Yorum'da anılan, çocukların düzenli dış temas imkanlarına sahip olma ve arkadaşları, akrabaları, dinsel, sosyal veya hukuksal danışmanları tarafından ziyaret edebilmesi kurallarını ihlal niteliğindedir.

Bunlara ek olarak İHD temsilcisi, Merkez'de tutulan insanların, çocuklarda dâhil olmak üzere, günde 3 defa ve 5'er dakikayla sınırlı olmak üzere temiz havaya çıkartılmakta olduklarını belirtmiştir. Aynı zamanda İHD raporunda Merkez'e, sığınmacıların yakınları veya tanıdıkları tarafından getirilen yiyecek maddelerinin kesinlikle kabul edilmediği, çocuklara getirilen oyuncakların dahi içeri alınmadığı bilgisine yer verilmiştir.⁷³

Gerçekleştirilen geri gönderme merkezlerinde çocuğa karşı şiddet ile ilgili basına yansıyan ve adaletin sağlanmasında kabul edilmez gecikmeler yaşanan bir olay da Lütfullah Tacik'in 31 Mayıs 2014 tarihinde öldürülmesi vakasıdır.

73) İnsan Hakları Derneği, "İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Hakkında Gözlem Raporu" 9 Temmuz 2017 (<http://www.ihd.org.tr/izmir-harmandali-geri-gonderme-merkezi-hakkinda-gozlem-raporu/>)

72) İnsan Hakları Derneği, "İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Hakkında Gözlem Raporu" 9 Temmuz 2017 (<http://www.ihd.org.tr/izmir-harmandali-geri-gonderme-merkezi-hakkinda-gozlem-raporu/>)

Örnek Vaka #6

Afganistan uyruklu Lütfullah Tacik, Van Yabancılar Şube Müdürlüğü Geri Gönderme Merkezi'nde polis memurundan şiddet gördükten sonra rahatsızlanmış ve polis memurlarınca gecikmeli olarak götürüldüğü hastanede vefat etmişti. Olaya karışan polis memurlarından S.O hakkındaki kovuşturma işlemleri basit yaralama ve ölüme sebebiyet verecek biçimde kasten yaralama suçu bakımından, H.Ö.Ö hakkında ise kovuşturmanın görevi kötüye kullanma yönünden yapılmasına karar verilmişti.

21/04/2016 tarihine kadar olan duruşmalara sanıklardan sadece H.Ö.Ö katılım sağlamış, katılım sağlamayan S.O. hakkında ise davayı takibe ilişkin zorla getirme kararı ve benzeri kararlar alınmamıştır. Takip eden duruşmalara sanıklar katılmamıştır.

Hâlihazırda sanıklar görevlerine devam etmekte ve haklarında kısıtlayıcı bir tedbir bulunmamaktadır. Bir cezasızlık örneği olarak gösterilebilecek bu vakada mahkeme, sanıkların uygulanan şiddetten sorumlu tutulmasını sağlamamanın ötesinde sanıkların duruşmayı takip etmesini dahi sağlayamamıştır. Bu olaydan hareketle, Türkiye'deki tüm geri gönderme merkezleri ile ilgili denetim ve iyileştirme çalışmalarının ne kadar ivedi olması gerektiği anlaşılmakta ancak bu çalışmaların olup olmadığı bilinmemektedir.⁷⁴

SONUÇ:

Çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı ortamlar incelendiğinde; çocukların hala yetişkinlerle aynı koşullarda kalabildikleri, yıllar bazında incelendiğinde çocukların tutukluluk sürelerinde artış olduğu, yine yıllar bazında yapılan karşılaştırmalarda hapis cezası alan çocukların ve hükümlü çocukların sayılarında artış olduğu görülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ulusal Çocuk Hakları Strateji ve Eylem planında belirtilen, çocukların uzun tutukluluk sürelerinin azaltılması, tutukluluk dışındaki tedbirlerin daha fazla uygulanması, çocukların ceza sisteminin dışına yönlendirilmesi gibi maddelerin yeterli bir şekilde uygulanmadığı görülmektedir. Hapishanelerde ortaya çıkan şiddet olayları, çocuk ölümleri gibi vakalar ile ilgili olarak halen atılmış somut adımlar olmadığı, şiddetin bu denli yoğun olarak yaşandığı bir ortamda çocukların psikososyal anlamda desteklenmesine ilişkin hizmetlerin oldukça yetersiz olduğu, çocukların yaşadıkları hak ihlalleri ile ilgili seslerini yetkililere duyurma çabalarının çocukları daha da mağdur eden bir biçime dönüştüğü bilgileri de hem ilgili verilerden hem de örnek vakalardan takip edilebilmektedir.

Ülkeye giriş yapmaya çalışan yabancıların ilk aşamada tutulduğu geri gönderme merkezlerinin de özgürlüğünden yoksun bırakılma açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Raporda anıldığı üzere bu merkezlerde çocuğa yönelik şiddet vakalarının yaşandığı ve bu merkezlere yönelik incelemelerin yeterli olmadığı görülmektedir. Bu merkezlere yapılacak incelemelerde özellikle BM Çocuk Hakları Komisyonu'nun ilgili yorumunda dikkat edilmesi gereken maddelerin işletilip işletilmediğinin izlenmesi oldukça önemlidir.

74) Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı, L.T. Dava İzleme Raporları

Aile/Ev İçi Şiddet

Çocuğa karşı şiddet çocuğun bulunduğu her türlü ortamda meydana gelebilmektedir. Aile ortamı yani ev ortamı da çocuğun en çok içinde bulunduğu ortamlardan bir tanesidir. BM ÇHS, çocuğun yetiştirilmesinde birincil sorumluluğun ebeveynlerde ve çocuğun bakımından sorumlu kişilerde olduğunu belirtmektedir. Bu sorumluluğa ek olarak devletin ebeveynlere ve çocuğun bakımından sorumlu kimselere gerekli desteği sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Ev ortamı, çocuğun, yaşadığı ev içerisinde anne, baba, kardeş, akraba, bakıcı ve diğer kişilerle ilişkilerini kapsamaktadır.

Ev ortamında şiddet, çocuğa karşı her türlü kötü muamele ve fiziksel şiddet, cinsel şiddet, çocuk yaşta evlilikler de dahil olmak üzere her türlü zararlı geleneksel uygulama, aşağılama ve diğer duygusal şiddet türleri ve ihmali kapsamaktadır.

Raporun bu bölümünde ele alınan konuların seçimi, alanda çalışan STK'ların yaptıkları izleme çalışmalarında ve medyada öne çıkan şiddet türlerine göre yapılmıştır. Seçilen konuların belirlenmesinde aynı zamanda, ilgili veri ve bilgilerin bulunması da önem arz etmektedir.

Ev İçi Kazalar

Son yıllarda birçok medya haberine de konu olan ev içi kazalar çocukların iyilik halini etkileyen şiddet türlerindedir. Çocuğun sağlık, gelişim ve iyi olma halini olumsuz etkileyen kazalar, bir ihmal sonucunda ortaya çıktığında çocuğa karşı şiddet olarak değerlendirilmektedir. Eğer meydana gelen kaza ön görülebilir ve önlenemez olduğu halde bir önlem alınmamış ise bu ihmalden kaynaklı çocuğa karşı şiddet anlamına gelmektedir.

Ev ortamında ya da diğer ortamlarda meydana gelen kazalarda devletin önleme ve koruma yükümlülükleri bulunmaktadır. BM ÇHS'nin Sağlık ve Sağlık Hizmetleri ile ilgili olan 24. maddesine göre taraf devletlerin, bütün toplum kesimlerinin, özellikle ana-babalar ve çocukların, kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması yükümlülüğü bulunmaktadır. Buna göre devletlerin kazalardan korunmak için toplumun, özellikle de anne-baba ve çocukların bilgilendirilmesini sağlamaları, eğitim erişimine, kazaların önlenmesi için çocuk güvenliği ile ilgili temel bilgilerin öğretilmesini ve kullanımını desteklemeleri gerekmektedir.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de 1-17 yaş grubunda "Dışsalyaralanma" ve zehirlenme nedeni ile meydana gelen ölümlerin sayısı aşağıdaki gibidir. Her ne kadar bu rakamlar sadece aile ve ev ortamını yansıtmasa da yaralanma ve zehirlenmelerin sıklıkla ev kazaları kapsamında meydana geldiği unutulmamalıdır.

Tablo 8 - Ölüm nedenlerinin 1-17 yaş grubunda yer alan çocuklarda yaş grubuna göre dağılımı, 2014-2015

	2014				2015			
	Toplam	1-4 Yaş	5-14 Yaş	15-17 Yaş	Toplam	1-4 Yaş	5-14 Yaş	15-17 Yaş
Dışsal yaralanma nedenleri ve zehirlenmeler	2367	687	975	705	1909	481	849	579

Ev içi kazaların arasında evde buldukları bir ateşli silah ile kazara kendisini ya da akranlarını vurma, yemek ya da zehirli gazlardan zehirlenme, yabancı cisim aspirasyonu, çocuğun üzerine büyük ev eşyalarının düşmesi ve yanıklar bulunmaktadır.

Çalışmalarında bireysel silahlanmanın da artışına dikkat çeken Umut Vakfı, basın haberleri takibi yöntemi ile yaptıkları çalışmalarında silah kullanılan şiddet olaylarının raporlamasını yapmaktadır. Buna göre 2015 yılında Türkiye’de 2175 silahlı olay basına yansımış, bu olaylarda toplam 1.951 kişi ölmüş, 1.282 kişi de yaralanmıştır. Bu olayların yüzde 71’i tüfek, tabanca, beylik silahı gibi ateşli silahlarla, yüzde 29’u ise kesici ve delici aletlerle gerçekleştirilmiştir.⁷⁵ 2016 yılında ise ateşli silahların kullanımında artış yaşanmış, silahlı olayların yüzde 78’ini ateşli silahlar oluşturmuştur. Yine 2016 yılında 2720 bireysel silahlı olay haberi basına yansımıştır.⁷⁶ Adli Tıp İstatistikleri de buna benzer bir tablo ortaya koymaktadır.

Tablo 9 – Ölü Muayene Sayıları, Türkiye 2012-2015⁷⁷

	2012	2013	2014	2015
Ateşli Silahlarla Meydana Gelen Ölümler	1146	1948	2218	2139
Diğer Ölü Muayene Türleri ile Yapılan Toplam Muayene Sayısı	10136	13406	1873	15582

75) Umut Vakfı, İşte Türkiye’nin Şiddet (Cinayet) Haritası, 26 Ocak 2016. (<http://blog.umut.org.tr/iste-turkiyenin-siddet-cinayet-haritasi.html>)

76) Umut Vakfı Basın Bülteni, Türkiye Silahlı Şiddet Haritası 2016, Ocak 2017. (www.umut.org.tr/umut-vakfi-turkiye-silahlil-siddet-haritasi-2016/)

77) Adalet Bakanlığı Adli Sicil İstatistikleri, Ölü Muayene Sayıları, Türkiye (2006-2015).

(www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/ADL%C4%B0%20TIP%20KURUMU/5.pdf)

Tablo 10 – Adli Muayene Sayıları, Türkiye 2012-2015⁷⁸

	2012	2013	2014	2015
Ateşli Silah Yaralaması	5485	4985	6168	7206
Diğer adli muayene türleri ile yapılan toplam muayene sayısı	318647	267803	290519	285388

Bireysel silahlanma, çocuğun bakımından sorumlu aile fertleri tarafından ihmal ile birleştiğinde ölümlerle de sonuçlanabilen çocuğa karşı şiddet vakalarına yol açmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki gibi durumlarda, olay şartları her vaka özelinde soruşturulmalı ve önlenilebilir bir neden olup olmadığı yani bir ihmal durumunun olup olmadığı belirlenmelidir.

Örnek Vaka #7

Basına yansıyan haberlere göre 2017 yılında evlerinin salonunda oyun oynarken 12 yaşındaki çocuk elindeki silahın ateş alması sonucu 14 yaşındaki kardeşini vurmuştur. Oyun sırasında kanepenin yanında bulunan babalarına ait av tüfeğini kılıfından çıkararak çocuk, boş sandığı tüfeğin tetiğine basmış ve olayda 14 yaşındaki çocuk başından vurularak hayatını kaybetmiştir. Basın haberi Nisan 2017 itibari ile savcılık soruşturmasının devam ettiğini duyurmuştur.⁷⁹

Bedensel Cezalandırma

BM ÇHS'nin 37. maddesi "hiçbir çocuğun işkenceye veya zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı diğer muamele veya cezaya maruz bırakılmamasının" devletler tarafından sağlanmasını öngörmektedir. Sözleşme ve Çocuk Hakları Komitesi'nin ilgili Genel Yorumu'na göre bedensel cezalandırma; çocuğun bakımından sorumlu bir kişinin bedensel veya zihinsel saldırısını, şiddet veya suiistimalini, ihmal veya ihmalkar muamelesini, ırza geçme dahil her tür istismar ve kötü muamelesini kapsamaktadır.⁸⁰

78) Adalet Bakanlığı Adli Sicil İstatistikleri, Adli Muayene Sayıları, Türkiye (2006-2015). (www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/ADL%C4%B0%20TIP%20KURUMU/4.pdf)

79) Milliyet Gazetesi, Silahla Oynarken Ağabeyini Vurdu, 18 Nisan 2017.

(www.milliyet.com.tr/silahla-oyarken-agabeyini-vurdu-mugla-yerelhaber-1986010/)

80) Uluslararası Çocuk Merkezi, "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye İlişkin Genel Yorumları, 2006-2008" (<http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-8-Fiziksel-Ceza-Yasagi-1.pdf>)

Türkiye, 2010 yılındaki BM Evrensel Periyodik Değerlendirme sırasında bedensel cezalandırma ile ilgili yapılan tavsiyeyi açıkça kabul ederek her tür bedensel cezayı yasaklama taahhüdünde bulunmuştur. Hükümet, 2015 yılındaki değerlendirme sırasında da benzer tavsiyeleri benimseyerek bu taahhüdünü yinelemiştir.⁸¹

Bunun yanında BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 2012 tarihli tavsiye kararında Komite çocukların bulunduğu her ortamda, her türlü bedensel cezalandırmanın yasalarda açıkça yasaklanması gerektiğini bildirmiştir.

Ancak, Türk Ceza Kanunu'nun 232.maddesinde şu ibareye yer verilmektedir; "İdaresi altında bulunan veya büyütme, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek veya sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye, bir yıla kadar hapis cezası verilir." Görülmektedir ki maddede fiziksel ve zihinsel şiddet açıkça yasaklanmayarak terbiye hakkından doğan disiplin yetkisinin tanınması sağlanmıştır. Bu aynı zamanda sosyo-kültürel açıdan çocuklara uygulanan şiddetin kabullenilmesi ve meşrulaştırılması anlamına gelmektedir.

2013 yılında 0-8 yaş arası çocuklardan birinci derecede sorumlu 4100 ebeveynle yapılan yüz yüze görüşmeler sırasında "çocuğa doğru olanı öğretmek" için nasıl davrandıkları ve "çocuğun kendi hoşgörü sınırlarını aşacak şekilde davranması halinde" duruma nasıl yaklaştıkları sorulmuştur. Yapılan görüşmeler sonrasında; eğitsel amaçlar için ya da çocuğun öfkelenirici bir davranışına tepki olarak, çocukların %74'ünün son 12 ay içinde şiddetin en az bir biçimine (fiziksel ya da duygusal) maruz kaldığı, ebeveynlerin %23'ünün "hafif" fiziksel şiddete başvurduğu (tokat, çocuğun üzerine bir şeyler fırlatma, itekleme, sarsma, saçından/kulağından çekme) görülmüştür. Görüşmeciler arasında "ileri derecede" şiddete (yumruk atma, bir şeyle vurma, tekmeleme, sürüklenme, dövme, boğazını sıkma, bir tarafını yakma, bıçak ya da ateşli silah kullanma tehdidi ya da bunların filen kullanılması)⁸² başvurularının oranının ise %1 olduğu saptanmıştır.

TÜİK'in 2016 yılı Aile Yapısı Araştırması, ailelerin 15 yaş ve üstü çocuklara uyguladıkları ceza ve şiddet türlerini göstermektedir.

81) Küresel Girişim ve Uluslararası Çocuk Merkezi, Türkiye'de Çocuklara Yönelik Bedensel Cezalar, Aralık 2015. (www.cocugasiddetionluyoruz.net/wp-content/uploads/GI-Dec2015-corporal-TR.pdf)

82) Boğaziçi Üniversitesi, Hümanist Büro ve Frekans Araştırması, Türkiye'de 0-8 Yaş Grubundan Çocuklara Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Mayıs 2014

Tablo 11 – Türkiye Geneline Çocuklara Anne-Babalar Tarafından Verilen Cezalar ⁸³

Verilen Ceza	Türkiye
Odaya Kapatma	8,9
Oyun Oynanmasına İzin Vermeme	39,0
Harçlığını Kesme	14,2
TV İzlemesine İzin Vermeme	40,8
Azarlama	72,6
Bir Süre Konuşmama	22,5
Bir süre İstediklerini Almama	34,4
Arkadaşları ile Görüştürmeme	14,3
Dövme*	20,7
Tokat Atma*	32,6
İnterneti Yasaklama	48,7
Cep Telefonunu Yasaklama	30,3
Diğer	0,3

Yukarıdaki tabloda verilen oranlar belirlenirken yirmi bin haneden oluşan örneklem grupta 15 yaş üstü kişilere 6-17 yaş arasında çocuğu var mı diye sorulmuş cevap evet ise son bir yıl içinde çocuklarına verdikleri cezalar hakkında bilgi alınmıştır.

Dövme ve tokat atma önde gelen bedensel cezalandırma şekilleri arasında yer almaktadır ancak azarlama davranışının düzenli/sık olması da psikolojik şiddetin ön plana çıkması olarak değerlendirilmelidir.

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı 2015 yılında başlattığı kampanyada bedensel cezalandırmanın her ortamda açıkça yasaklanması gerektiğini

83) TÜİK Haber Bülteni, "Aile Yapısı Araştırması, 2016" 18.01.2017 (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869>)

savunmuştur. Yasaklamanın temel amacı ebeveynleri cezalandırmak ve suçlu konumuna getirmek değil, çocuklara karşı şiddeti önlemek olmalıdır. Yasanın amacı kovuşturma değil, önlemedir; çocuklara zarar verici saldırıların gerçekleşmeden önce önlenmesidir. Türk Ceza Kanunu'ndaki 232/2 maddesindeki "idaresi altında bulunan" "sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisi" ifadeleri çocukları, kendisini korumakla yükümlü yetişkinin nesnesi durumuna düşürmekte ve böylece çocukların insanlık onurlarını zedeleyici bir hüküm içermekte olduğu için yasadan çıkarılmalıdır.⁸⁴

Erken ve Zorla Evlendirmeler

BM ÇHS'nin 24. maddesinin 3. Paragrafında, Taraf Devletlerin, çocukların sağlığı için **zararlı geleneksel uygulamaların** kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alacağı ifade edilir. Buradan hareketle BM Çocuk Hakları Komitesi ve CEDAW Komitesi'nin ortak olarak yayımladığı Zararlı Geleneksel Uygulamalar ile ilgili Genel Yorumu'nda;

- *Çocuk yaşta ve/veya zorla evlendirmeler zararlı geleneksel uygulama olarak kabul edilmiş,*
- *Çocuk yaşta evlilikler taraflardan en az birinin 18 yaş altında olması olarak tanımlanmış,*
- *Çocuk yaşta evliliklerde genellikle erken ve sık hamileliklerin görülmesiyle bu evliliklerin anne ve yeni doğan ölümlerine yol açtığı söylenmiş,*
- *Çocuk yaşta evliliklerin; okul terklerine, ev içi şiddete maruz kalma riskinin artmasına ve hareket özgürlüğünün sınırlandırılmasına yola açtığı belirtilmiş,*
- *Bunun yanında, zorla evlendirmelerin genellikle kız çocuklarının ekonomik ve kişisel bağımsızlıklarından yoksun kalmalarına ve bu nedenle evden kaçma ve intihara yönelmelerine neden olduğu söylenmiştir.⁸⁵*

Türkiye'de çocukların evlendirilmesi ne yazık ki süregelen bir uygulamadır. İlgili rakamlara bakıldığında bu uygulamayı özel istisnai durumlar olmaktan ziyade kanıksanmış ve sistematik bir çocuk hakları ihlali olarak değerlendirmek mümkündür. Aşağıdaki tabloda Türkiye'deki çocuk yaşta evliliklere ilişkin resmi rakamlar paylaşılmıştır. Bu rakamlara gayri-resmi evlendirmeler dahil değildir.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 2012 tarihli tavsiye kararında Komite Türkiye'de asgari evlenme yaşının 18'e çekilmesini gerektiğini belirtmiştir.

84) Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi için Ortaklık Ağı, Çocukların Bedensel Cezalandırılmasının Sonlandırılması Kampanyası İnternet Sayfası. (www.cocugasiddetionluyoruz.net/645/kampanya.html)

85) BM Çocuk Hakları Komitesi ve CEDAW Komitesi, Zararlı Geleneksel Uygulamalar ile ilgili 31 No'lu Ortak Genel Tavsiye Kararı, 24 Kasım 2014. (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/627/78/PDF/N1462778.pdf?OpenElement>)

Tablo 12 - Cinsiyete göre 16-17 yaş grubunda evlenen çocuk sayısı ve toplam evlenmeler içindeki oranı, 2002-2016⁸⁶

Yıl	Toplam Evlenme Sayısı		Evlenen Çocuk Sayısı		Evlenen çocukların toplam evlenmeler içindeki oranı (%)	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kız	Erkek	Kız
2002	510155	510155	2592	37263	0,5	7,3
2003	565468	565468	2236	45981	0,4	8,1
2004	615357	615357	2168	49280	0,4	8,0
2005	641241	641241	2270	51944	0,4	8,1
2006	636121	636121	2315	50366	0,4	7,9
2007	638311	638311	2279	50723	0,4	7,9
2008	641973	641973	2214	49703	0,3	7,7
2009	591742	591742	2072	47859	0,4	8,1
2010	582715	582715	2000	45738	0,3	7,8
2011	592775	592775	1860	42700	0,3	7,2
2012	603751	603751	1903	40428	0,3	6,7
2013	600138	600138	1866	37481	0,3	6,2
2014	599704	599704	1670	34629	0,3	5,8
2015	602982	602982	1483	31337	0,2	5,2
2016	594493	594493	1319	27637	0,2	4,6

86) TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Çocuk 2016. (www.cocugasiddetionluyoruz.net/wp-content/uploads/Tablolar-1.xls)

Çocuk yaşta evlendirmelerin her zaman çocuğun isteği ya da onayı ile gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Değil ki çocuğun isteği ya da onayı söz konusu olsa bile bunun kandırılma, baskı, tehdit gibi unsurların etkisinde olabileceği akılda tutulmalıdır.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre 18 yaş öncesi yapılan evliliklerin sadece ufak bir bölümü çiftin kendi kararı ile gerçekleşmiştir. Aşağıdaki tabloda araştırma kapsamında görüşme yapılan kadınların evlilik kararları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo 13 - Evliliğin kararına ilişkin özelliklerin 18 yaş öncesi ve 18 yaş sonrası evlenen kadınlar arasında yüzde dağılımları, Türkiye 2014⁸⁷

Evlilik Kararı	18 Yaşından Önce Evlilik	18 Yaşından Sonra Evlilik	Kadın Sayısı
Aile Kararı (onaylı)	46,8	41,5	2750
Aile Kararı (onaysız)	19,9	6,2	643
Kendi İsteği	24,3	47,8	2482
Diğer (kaçma dahil)	9,0	4,6	401

Her ne kadar evlenme ehliyetinin koşulları yasalarda 17 yaşın doldurulması şeklinde yer alsada yasalardaki başka maddeler ve bu yasaların uygulanış biçimi 17 yaşından küçük çocukların evlenmesini mümkün kılabilenmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesine göre "hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli sebeple 16 yaşını doldurmuş olan kadının evlenmesine izin" verebilmektedir. Buna ek olarak Medeni Kanun'un 11. maddesi evlenmenin kişiyi ergin kılmasını söylemekle birlikte 12. maddesinde 15 yaşını dolduran küçüğün kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceği belirtilir. Buna bağlı olarak mahkemece yaşı büyütülen çocuklar evlendirilebilmektedir. Milletvekili Ruhsar Demirel'in bir soru önermesine cevaben Adalet Bakanlığı tarafından 2014 yılında sağlanan verilere göre, Evlenmeye İzin (Yaş küçüklüğüne dayalı) Dava Türü İle İlgili Hukuk Mahkemelerine Açılan davaların tam kabul sayıları aşağıdaki gibidir.

87) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması", 2015. (<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542950d5369dc32358ee2bba/Ana%20Rapor.pdf>)

Tablo 14 – Evlenmeye İzin (Yaş küçüklüğüne dayalı) Dava Türü ile ilgili Hukuk Mahkemelerine Açılan ve Çıkan Dava Sayıları⁸⁸

Yıllar	Davanın Tam Kabulü
2009	1942
2010	1908
2011	1711
2012	2465
2013	5959

Cinsel İstismar

Türkiye’de aile içi ve ev ortamında sıklıkla meydana gelen şiddet türlerinden birisi de cinsel istismar olarak görülmektedir. Her ne kadar TÜİK konu ile ilgili verileri yayımlıyor olsa da, bu şiddet türünün aile bireyleri tarafından fark edilmediği ya da saklanmak istediği durumlar da mevcut olabilmektedir.

Aile içerisinde durumun fark edilememesi veya saklanmaya çalışılması nedeniyle Lanzarote Sözleşmesi’nde de belirtildiği üzere çocuklarla eğitim, sağlık, spor, sosyal koruma, kültürel aktivite alanlarında birebir ilişki içinde çalışan profesyonellerin çocuklara karşı cinsel şiddetin kendini gösteriş biçimleri ile ilgili eğitim almaları ve bunu ortaya çıkararak çocuğa gerekli olan desteği sağlayabilecek becerileri edinmeleri gerekmektedir.

Çocuğa karşı cinsel istismar ile etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için kapsamlı istatistiki verilerin tutulması gerekmektedir. Aile içi ve ev ortamında çocuğun cinsel istismarına ilişkin verilerle ilgili yaklaşık değerler, TÜİK’in suç mağduru olarak güvenlik birimine gelen/getirilen çocuk verilerinin "birlikte yaşadığı kişi veya yer" kırılımı ile görülebilmektedir. TÜİK’den edinilen bu verilerde anne, baba, kardeş (öz ya da üvey) yanı ve akraba, eş veya çocuklar, aile içi / ev ortamı olarak yorumlanmıştır.

88) Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü, Soru Önergesi Cevabı, 23 Eylül 2014. (<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-38217sgc.pdf>)

Tablo 15 - Cinsel Suç Mağduru Olarak Güvenlik Birimine Getirilen Erkek Çocuk İstatistikleri⁸⁹

Erkek Çocuklar							
Birlikte Yaşadığı Kişi veya Yer	2014	2015	2016	Birlikte Yaşadığı Kişi veya Yer	2014	2015	2016
Akraba	14	17	25	Arkadaş	1	2	8
Eşi veya Çocukları	7	10	21	Bilinmeyen	1	4	14
Kardeş	7	5	7	Diğer	-	6	5
Öz Anne, Öz Baba ve Kardeş	1024	1123	1621	Sokakta	1	-	3
Öz Anne, Üvey Baba ve Kardeş	21	16	49	Tanıdık	1	-	2
Öz Anne ve Kardeş	176	160	273	Tek Başına	-	1	3
Öz Baba, Üvey Anne ve Kardeş	16	9	16	Yatılı Okulda	8	17	47
Öz Baba ve Kardeş	47	76	73	Yetiştirme Yurdunda	53	32	39
Toplam	1312	1416	2085	Toplam	65	62	148

89) TÜİK, Adalet İstatistikleri, "Cinsel Suç Mağduru Olarak Güvenlik Birimine Getirilen Erkek Çocuk İstatistikleri, 2014-2016" (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>)

Tablo 16 - Cinsel Suç Mağduru Olarak Güvenlik Birimine Getirilen Kız Çocuk İstatistikleri⁹⁰

Kız Çocuklar							
Birlikte Yaşadığı Kişi veya Yer	2014	2015	2016	Birlikte Yaşadığı Kişi veya Yer	2014	2015	2016
Akraba	264	276	413	Arkadaş	115	98	158
Eşi veya Çocukları	935	1023	1516	Bilinmeyen	4	30	95
Kardeş	31	40	75	İş Yerinde	-	1	-
Öz Anne, Öz Baba ve Kardeş	6188	7210	9142	Diğer	30	249	280
Öz Anne, Üvey Baba ve Kardeş	153	162	314	Sokakta	10	1	1
Öz Anne ve Kardeş	1272	1372	1750	Tanıdık	80	85	117
Öz Baba, Üvey Anne ve Kardeş	67	84	84	Tek Başına	5	3	15
Öz Baba ve Kardeş	256	316	370	Yatılı Okulda	58	56	141
				Yetiştirme Yurdunda	250	205	200
Toplam	9166	10483	13664	Toplam	552	728	1007

Türk Ceza Kanunu'nun 10. maddesi çocuklara yönelik cinsel istismar suçunu düzenlemektedir. Söz konusu maddeye dayanarak mahkeme çocuğun - özellikle de 15 yaşını doldurmuş ya da 15 yaşından büyük olduğu- cinsel istismar davalarında cebir ve tehdit unsurlarına bakmakta ve buradan hareketle verdiği kararlarda çocuğun rıza vermesi kavramına başvurmaktadır. Bu durum da birçok failin beraat etmesine yol açmaktadır. 2016 yılında 103. maddede yapılan değişiklikler de bu sorunun önüne geçmek için yeterli olmamıştır. Bu uygulamaya örnek olarak aşağıdaki vaka verilebilmektedir.

90) TÜİK, Adalet İstatistikleri, "Cinsel Suç Mağduru Olarak Güvenlik Birimine Getirilen Kız Çocuk İstatistikleri, 2014-2016" (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>)

Örnek Vaka #8

Gazete Haberi: 16 yaşındaki çocuğa yönelik cinsel istismara 'rıza' beraati!

Diyarbakır'da 16 yaşındaki bir çocuğu istismar ile suçlanan ve 36 yıl hapis istemiyle yargılanan Ş.B. beraat etti. Mahkeme, kararında, mağdurun istismara uğradığı yere şüpheli ile birlikte gitmesini, "mağdurun rızası" olarak yorumladı.

Savcı, hazırladığı iddianamede 16 yaşındaki mağdurun darp edildiğini gösteren adli raporları da paylaştı. Raporda, mağdurun sağ yanak ve sol elmacık kemiğinde yaralanmalar olduğu ve cinsel istismar nedeniyle ruh sağlığının bozulduğu da belirtilmekteydi. Savcı iddianamesinde şüpheli Ş.B'nin "Cebir, tehdit veya hile kullanarak kişiyi hürriyetinden yoksun kılma" ve "Çocuğun basit cinsel istismarı" suçlarından 36 yıla kadar hapisle cezalandırılmasını istedi.

2014 yılında tutuksuz yargılanması kararlaştıran şüpheli Ş.B, yargılandığı davada mağdura yönelik suçlamalarda bulundu.

Mahkeme, sanık Ş.B'nin beraatine karar verdi. Mahkemenin gerekçeli kararında olaydan 1 gün sonra verilen raporda mağdurun yüzünün iki ayrı yerinde yaralanma izleri tespit edildiği, olaydan 2 yıl sonra Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi heyetinin ise ruh sağlığının bozulmadığına dair rapor verdiği belirtildi. Dosyada mağdur S.S.'nin ifadesinden başka kanıt bulunmadığını gerekçe gösteren mahkeme, sanığın suçlamayı kabul etmemesini ise kararına dayanak olarak aldı. Mahkeme, 16 yaşındaki S.S'nin sanıkla birlikte gitmesi için, "rızasının açık olduğu" yorumunda bulunarak, iddia edilen suçun işlenip işlenmediğinin bu nedenle şüpheli olduğunu ifade etti. Mahkeme beraat kararının gerekçeleri arasında, ceza hukukunun "şüpheden sanık yararlanır" ilkesine de göndermede bulundu.⁹¹

Ceza Kanununun 103.maddesi çocukların cinsel istismarını düzenlemektedir. Ancak madde metni yazılırken suç failinin/aracının çocuğun ağabeyi, babası vb. yakınları olması ve istismarın uzun yıllar sürmesi halinde çocuğun yaşadığı fiziksel ve duygusal travmanın durumu ağırlaştırıcı etkileri göz önüne alınmamıştır. Bu durumdaki çocuk uzun süre istismara maruz kalmasına rağmen konuşmaya cesaret edemezse cebir olmadığı ve rızaya dayalı birliktelik olduğunun varsayılması gibi bir risk ile karşılaşmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi M.C.|Bulgaristan kararında da dile getirildiği gibi çocuk söz konusu olduğunda rıza olması ya da olmaması ya da çocuğun fiziksel olarak karşı koymaması cinsel istismar olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu konudaki küresel eğilim,

91) T24 Gazetesi, 16 Yaşındaki Çocuğa Yönelik Cinsel İstismara "Rıza" Beraatı, 17 Şubat 2016 (<http://t24.com.tr/haber/16-yasindaki-cocuga-yonelik-cinsel-istismara-riza-beraati,328535>)

çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarında rızanın aranmasının, çocukta yarattığı psikolojik etkiler nedeniyle veya çocuğun daha fazla şiddetin yaşanacağına yönelik korkusu nedeniyle, gereksiz olduğudur. Bu nedenle, düzenlemenin değiştirilmesi ve çocukla ilişkiye giren kişinin kimliğine göre suçların tarif edilmesi ve çocuğun korunmaya çalışılan menfaatine uygun biçimde müeyyide konulması gerekmektedir.⁹²

Dolaylı Şiddet/ Şiddete Tanıklık Etme

Doğrudan şiddetin yanı sıra Türkiye’de birçok çocuk aile içinde farklı fertler arasında uygulanan şiddete tanık olabilmektedir. Bu durum çocukların psikolojik ve duygusal olarak zarar görmelerine neden olabilmektedir. İlgili alanda yapılmış olan birçok çalışma, çocukların uzun süre şiddete tanık olmasının çocuğun refahını, çocuğun kişisel gelişimini ve sosyal etkileşimlerini, hem çocukluk döneminde hem de yetişkinlik döneminde ciddi şekilde etkileyebileceğini göstermektedir. Bu tür çocuklar doğrudan şiddete maruz kalanlarla aynı davranışsal ve psikolojik rahatsızlıkları gösterebilmektedir.⁹³

Türkiye’de 0-8 yaş arası çocukların birincil bakımından sorumlu 4101 kişi ile görüşmeler yapılarak hazırlanan Türkiye’de 0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması⁹⁴ çocukların şiddete tanıklık oranlarını aşağıdaki gibi vermektedir.

Tablo 17 – Çocukların Aile İçi Şiddete Tanıklığı

	Sıklık Oranı (%)	Odak Çocuğun Tanıklık Oranı (%) ⁹⁵
Aile fertleri arasında duygusal şiddet	5,8	67,5
Aile fertleri arasında fiziksel şiddet	4,0	67,1
Ebeveyne yönelik duygusal şiddet	4,0	53,7
Ebeveyne yönelik fiziksel şiddet	1,9	69,9

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 12 yaşından büyük erkek çocuğu olan şiddet mağduru kadınlara çocukları ile beraber ev tahsis edileceğini ön görmektedir.⁹⁶ Ancak bu konu ile ilgili olarak uygulamada sorunların

92) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı Açıklaması, Türk Ceza Kanunu’nda Çocuk Cinsel İstismarı Maddesindeki Değişiklik ile İlgili Çağrımız!

(www.cocugasiddetionluyoruz.net/738/turk-ceza-kanununda-cocuk-cinsel-istismari-maddesindeki-degisiklik-ile-ilgili-cagrimiz-birbilenesorun.html)

93) Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Çocuğa Karşı Şiddet Dünya Raporu, 2006 (www.unicef.org/violencestudy/reports.html)

94) Boğaziçi Üniversitesi, Hümanist Büro ve Frekans Araştırması, Türkiye’de 0-8 Yaş Grubundan

Çocuklara Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Mayıs 2014 (<http://www.ailecocuksiddet.info/infografik.pdf>)

95) Araştırma toplam odak çocuk sayısını 4.101 olarak vermektedir.

96) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesine Hakkında Yönetmelik", 05.01.2013

(http://www.aile.gov.tr/data/5404eb05369dc3119090f853/kadinkonukevlerinin_acilmasi_isletilmesi_hakkinda_yonetmelik.pdf)

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, 12 yaşından büyük erkek çocuğu olan şiddet mağduru kadınlara çocukları ile beraber ev tahsis edileceğini ön görmektedir.⁹⁶ Ancak bu konu ile ilgili olarak uygulamada sorunların yaşandığı, alanda çalışan sivil toplum örgütleri tarafından dile getirilmektedir. Mor Çatı Derneği'nin Nisan 2013 - Nisan 2014 tarihleri arasında yaptığı araştırma kapsamında Derneğe yapılan başvurularda on iki yaşından büyük erkek çocuğu olan kadınların çocuklarıyla beraber sığınağa kabul edilmedikleri için sığınağa gitmekten vazgeçmek ve çoğu zaman da şiddet ortamına geri dönmek zorunda kaldıkları görülmüştür.⁹⁷

Oysaki Avrupa Konseyi'nin İstanbul Sözleşmesi uyarınca taraf devletlerin; barınakların mağdurlara ve özellikle kadın ve çocuklara, kalacak güvenli yer sağlamak üzere uygun, yeterli sayıda, kolayca erişilebilir olmasını sağlamak ve mağdurların yardımına proaktif bir biçimde koşmak üzere gerekli yasal ve diğer tedbirleri almak yükümlülükleri bulunmaktadır.⁹⁸

Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ortaya çıkmasındaki temel nedenler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- *Kadınların ve çocukların toplumsal hayata katılımının eksikliği,*
- *Toplumda ataerkil ve baskın erkeklik rollerinin olması,*
- *Eşit olmayan güç ilişkileri (toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik, din gibi),*
- *Çocuklara karşı şiddet de dahil olmak üzere toplumdaki genel şiddet,*
- *Basmakalıp toplumsal cinsiyet rollerinin yaygınlaşması.*⁹⁹

Bu ve buna benzer nedenlerle çocuklara aile içinde ebeveynleri tarafından fiziksel ya da psikolojik şiddet uygulanabilmektedir. Oysaki BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19. maddesinde çocuğun, anne – babası ve / veya bakımından sorumlu kişilerin yanındayken bedensel veya zihinsel saldırıdan korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemlerin taraf devletler tarafından alınmasının gerekliliği belirtilmektedir.

Türkiye'de toplumsal cinsiyete dayalı aile içi şiddet örnekleri bulunmasına rağmen sorunun çözümüne ilişkin kapsamlı bir devlet politikası bulunmamaktadır.

Ortaklık Ağı'nın Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu Yazım çalıştaylarında, alanda çalışan STK'lar tarafından bildirilen vakalar arasından aşağıdaki vaka konuya örnek teşkil etmesi açısından seçilmiştir.

97) Morçatı, 6284 Sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu

https://www.morcati.org.tr/attachments/article/255/6284_Kanun_Uygulamaları_Raporu.pdf

98) Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi - No. 210 "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi", İstanbul, 11.05.2011 <https://rm.coe.int/1680462545>

99) Önlemede Ortaklık: Oğlanları ve Erkekleri Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete ve Kadına Karşı Şiddete Karşı Bir Araya Getirmek <http://www.osce.org/gender/34708?download=true>

Örnek Vaka #9

4-5 yaşlarındaki bir erkek çocuğun davranışları, kreş öğretmeni tarafından “efeminedavranış”olaraktanımlanarak sakıncalı görülmüş ve ailesi uyarılmıştır. Bu uyarıya kadar böyle bir konuyu sorun olarak görmeyen aile, çocuklarının davranışlarına daha fazla dikkat ederek kontrol etmeye çalışmışlardır. Belirli oyuncaklarla oynamasına, mağazada kadın reyonuna girmesine engel olmuş ve çocuk üzerinde psikolojik baskı kurularak ardından çocuğa fiziksel şiddet uygulamışlardır. Bu vakada toplumda yerleşmiş kalıpyarguların ebeveynlerin çocuklarına ilişkin algularını olumsuz yönde etkileyebildiği ve aile içi şiddete neden olabildiği gözlemlenmektedir.¹⁰⁰

Sonuç:

Çocuğa yönelik şiddet türlerinin pek çoğu, şiddetin ortaya çıktığı ortamlar düşünöldüğünde, aile/ev içi şiddet başlığı altında ele alınabilmektedir. Ev içi kazalara ilişkin veriler ihmale bağılı şiddetin yaygın olabileceğine işaret etmektedir. BM ÇHS'nin Sağlık ve Sağlık Hizmetleri ile ilgili olan 24. Maddesi gereği özellikle aile içinde çocukların bakımından sorumlu kişilerin ve çocukların, ev içi kazalara yönelik önleyici bilgilere ulaşmalarının sağlanması gerekmektedir. Bedensel cezalandırma uygulaması aile/ev içi şiddet bakımından sıklıkla karşılaşılan bir şiddet türüdür ve aynı zamanda birçok şiddet türü de bedensel cezalandırma tanımı altında ele alınmaktadır. Türkiye, 2010 yılından bu yana BM'nin değerlendirmeleri sonucu verilen tavsiyeleri kabul etmektedir ancak kanunlarda halen fiziksel cezalandırma tam olarak yasaklanmamıştır. Türkiye genelinde ebeveynlerin çocuklarına verdikleri ceza türlerine bakıldığında dövme ve tokat atma ön plana çıkarken azarlama gibi psikolojik şiddet türlerinin de önemli ölçüde aileler tarafından uygulandığı görölmektedir. Bedensel cezalandırma ve bu cezalandırma türüne dahil diğeri bütün şiddet türleri için önleyici mekanizmaların işletilmesini sağlayacak değişikliklerin yapılması oldukça önemlidir. Ayrıca ailelerin “şiddet” olarak tanımlamadıkları ve geleneksel ebeveyn davranışına işaret eden durumlarla ilgili ailelerin bilgilendirilmesi de önleme açısından önemli adımlardan bir tanesi olacaktır.

Aile/ev içi şiddetin başka bir türü olarak ele alınan “erken ve zorla evlendirmeler” Türkiye’de süregelen bir uygulamadır. 16-17 yaş grubunda evlendirilen çocuk sayılarına bakıldığında (2002-2016), 2002-2007 yılları arasında bir artış, 2008 yılı itibariyle de bir azalış olduğu görölmektedir. Ancak söz konusu azalma erken yaşta evlendirilen çocuk sayısının toplam çocuk nüfusuna oranı açısından değerlendirildiğinde sayının kaygı verici düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Kız çocuklarına oranla çok daha az sayıda olmakla birlikte erkek çocukların da 18 yaşın altında evlendirildikleri verilerden izlenebilmektedir. Evlilik kararlarının kimler tarafından alındığına dair verilere (2004) bakıldığında; evlendirme kararının önemli ölçüde (%19.9) çocuğun kendisinden onay alınmadan verildiği ve araştırmaya katılan çocukların

100) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 24 Mayıs 2017 tarihli Okullarda ve Aile İçinde Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

yaklaşık yarısının kendisinden onay alınarak ancak yine ailesinin kararı ile evlendirildiği görülmektedir. Türkiye’de evlenme yaşına ilişkin düzenlenen kanun maddelerinin erken yaşta evlenme/evlendirmenin önüne geçemeyecek düzeyde tutarsız ve yetersiz olduğu görülmektedir. Türk Medeni Kanunu’nun 124. maddesi evlilik kararı ile ilgili hakime yetki verirken 11 ve 12. Maddeler de evlenmenin çocuğu 18 yaşından önce ergin kılmak ve 18 yaşından önce evlenebilmesine olanak sağlayan düzenlemelere karşılık gelmektedir. Halbuki BM ÇHS’nin 24. maddesine dayanılarak hazırlanan genel yorumda çocuk yaşta evliliklerin tanımı ve etkileri açıkça belirtilmiştir. Bu bilgiler ışığında, şiddetin bir türü olarak erken yaşta evliliklerle ilgili kesin ve önleyici mekanizmaların hayata geçirilmesine de hizmet edecek yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğu aşikardır.

Tablo 15 ve 16’da listelenen güvenlik birimine getirilen çocuklara ilişkin TUIK verileri incelendiğinde çocuklara yönelik cinsel istismarla ilgili oldukça kısıtlı bilgiye ulaşılmaktadır. Söz konusu veriler cinsel istismar mağduru olarak güvenlik birimlerine getirilen kız ve erkek çocuklarının hangi aile üyeleri ile birlikte yaşadığının dışında bir bilgi sunmamaktadır. Ancak çocuğa yönelik aile için cinsel istismarın önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi için; şüphelinin birlikte yaşanan aile üyesi olup olmadığı, cinsel istismarın aile üyelerinin birlikte yaşadığı ortamda gerçekleşip gerçekleşmediği gibi daha ayrıştırılmış verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte TCK’da çocuğa yönelik cinsel istismar suçlarını düzenleyen maddeler, çocuğun adalet sistemi içinde mağduriyetine sebebiyet vermektedir. Özellikle; rızanın aranması, çocuğun rızası, rızanın ceza indiriminde dayanak olarak kullanılması, iyi hal indirimi, aile içinde gerçekleşen ve uzun yıllar devam eden istismar vakalarında durumu ağırlaştırıcı etkilerin göz önünde bulundurulmaması gibi durumlar çocuğun yüksek yararını gözlememekte ve çocuğu yeniden mağdur etmektedir.

Okulda/Eğitim Ortamında Şiddet

Çocukların hayatlarının büyük bir çoğunluğunu geçirdiği okullarda şiddetin varlığı ve önleme politikalarının yetersizliği, çocukların eğitim hakkı da dahil olmak üzere bir çok hakka erişimini kısıtlayabilmektedir.

Okul ortamında çocuğa karşı şiddet özelinde resmi istatistikler bulunmamaktadır. Alanda ilgili veriler, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yaptığı araştırmalar ile görülebilmektedir. Bu araştırmalar konu ve sorunun tanımı ile ilgili bilgiler sunsa da tutarlı ve etkin politikalar üretilebilmesi için kapsamlı ve sistematik bilgilerin tutulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen STK raporlarına örnek olarak Tarlabası Toplum Merkezi tarafından 2016 yılında yürütülen bir proje kapsamında hazırlanan Çocuğun Şiddet Algısı Projesi Araştırma Sonucu Raporu gösterilebilir.¹⁰¹ Tarlabası'nda yaşayan 7-15 yaş arası çocuklarla yapılan çeşitli oturumlar ve atölye çalışmaları ile yürütülen anketler sonucunda çocukların en çok şiddet gördüğü ortamlardan biri Okul olarak ortaya çıkmıştır. Okulda yaşlılar arasında yaşanan şiddete örnek olarak çoğunlukla dışlanma, aşağılanma gibi ilişkisel şiddet örnekleri verilmiş, öğretmenler ve yöneticiler ise fiziksel ve sözel şiddet örnekleriyle gündeme gelmişlerdir.¹⁰²

Eğitim Reformu Girişimi (ERG)'nin Çocukların Gözünden Okulda Yaşam Araştırma Raporu'nda ise, okullarda akran zorbalığının yaygın olduğu, ayrıca bazı çocukların öğretmenlerinden şiddet gördüğü, çocukların kendilerini okulda güvende hissetmekte zorlandıkları ifade edilmiştir.¹⁰³

Eldeki raporun Aile içi Şiddet bölümünde de değinildiği üzere bedensel cezalandırmanın halen açıkça yasaklanmamış olması, çocukların iyi olma halini sağlamak için Türkiye'nin yerine getirmediği yükümlülüklerden bir tanesidir. Öğretmenler tarafından çocuklara uygulanan fiziksel cezalandırma örnekleri sıklıkla medyadaki haberlere yansımalarının yanı sıra, Ağustos 2017 tarihinde Samsun Valisi, çocuklara terbiye amaçlı şiddet uygulanmasının kabul edilebilir olduğu ve bu konuda öğretmenlerin arkasında olunacağı ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur.¹⁰⁴

101) İstanbul Üniversitesi "Çocuğun Şiddet Algısı Araştırma Projesi Sonuç Raporu", (<http://www.cocuklarinsiddetalgisi.com/Cocugun-Siddet-Algisi-Arastirmasi-Sonuc-Raporu.pdf>)

102) İstanbul Üniversitesi "Çocuğun Şiddet Algısı Araştırma Projesi Sonuç Raporu" (<http://www.cocuklarinsiddetalgisi.com/Cocugun-Siddet-Algisi-Arastirmasi-Sonuc-Raporu.pdf>)

103) Eğitim Reformu Girişimi, "Çocukların Gözünden Okulda Yaşam Araştırma Raporu" Temmuz 2016 (http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG.TEGV_%C3%87GOY.Ara%C5%9Ft%C4%B1rmaRaporu.09.08.16.pdf)

104) Birgün, "Samsun Valisi: Terbiye için çocukları hafifçe okşayın" 24.08.2017 (<https://www.birgun.net/haber-detay/samsun-valisi-terbiye-icin-ogrencileri-hafifce-oksayin-176254.html>)

Türkiye’de okullarda çocuğa karşı şiddet alanında yapılan kapsamlı çalışmalardan bir tanesi de 25 Mart 2013 – 24 Mayıs 2015 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesidir. Söz konusu proje kapsamında hazırlanan politika önerilerinin arasında “Okullarda [...] disiplin adına duygusal ya da fiili şiddet uygulanmasına ya da şiddetin olumlanmasına tolerans gösterilmemeli ve tolerans gösterilmeyeceği tüm platformlarda vurgulanmalıdır” bulunmaktadır.¹⁰⁵

Bu söylem, Türkiye nezdinde BM insan hakları organları tarafından verilen tavsiye kararları ile uyum göstermektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi ve BM Evrensel Periyodik Değerlendirme tavsiye kararlarına ek olarak, BM İşkenceye Karşı Komite ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi ile Avrupa Konseyi Sosyal Hakları Komitesi’nin de bedensel cezalandırmanın okullarda kullanılması karşıtı tavsiye kararları bulunmaktadır.

- *BM İşkenceye Karşı Komite’nin 2011 tarihli Türkiye tavsiye kararında şunlara yer verilmiştir; “Komite, Medeni Kanunda (2002) yapılan, ebeveynlerin ‘çocuklarını düzeltme haklarını’ metinden çıkartan değişikliği dikkate almakla birlikte, bedensel cezanın evlerde ve alternatif bakım ortamlarında iç hukuk açısından henüz açıkça yasaklanmamış olmasından, ayrıca, bedensel cezalara ebeveynler tarafından sıkça başvurulduğuna ve bu cezalara okullarda eğitsel değer biçildiğine ilişkin bildirimlerden kaygılıdır (madde 16). Bedensel cezanın okullar ve ceza infaz kurumlarındaki hukuki statüsü hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde açıklığa kavuşturulmalı ve öncelikli olarak da bu tür cezalar evde, alternatif ortamlarda ve yerine göre okullarda ve ceza infaz kurumlarında yasaklanmalıdır.”¹⁰⁶*
- *Avrupa Konseyi Sosyal Hakları Komitesi’nin 2015 tarihli kararında¹⁰⁷ ise Komite bedensel cezalandırmanın Türkiye’de evde, alternatif bakım kurumlarında ve okullarda halen yasaklanmadığını belirterek, 2002 yılında ebeveynlerin “düzeltme hakkının” Medeni Kanundan çıkarılmış olmasına rağmen yeni Ceza Yasası’nun ‘disiplin yetkisi’ kavramını tanımakta (Madde 232) olduğunun altını çizmiştir. Komite, Türkiye’nin Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi’nin 17. maddesine uyması için çocukların fiziksel bütünlüğünü, onurunu, gelişimini ve ruhsal iyilik halini etkilemesi muhtemel hareketlerin veya davranışların, yani çocuğa karşı her türlü şiddetin yasaklanması ve cezalandırılması gerektiğini bildirmiştir.*

105) Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi, “Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi için Politika Önerileri” Mayıs 2015 (http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/wp-content/uploads/17120835_1.1.12_politika_tavsiye_belgesi.pdf)

106) BM İşkenceyi , CAT/C/TUR/CO/3, 20 Jan 2011

107) Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, 2015/def/TUR/17/1/EN referans numaralı sonuç kararı (<http://hudoc.esc.coe.int/eng/?i=2015/def/TUR/17/1/EN>)

Türkiye'de okullarda bedensel cezalandırma ile ilgili ulaşılabılır veri olmamakla birlikte, okulda fiziksel cezalandırma uygulandığında, yerel mahkemeler ilgili öğretmen ya da okul görevlisi ile ilgili beraat kararı verse de Yargıtay'ın bu kararları bozduğu gözlemlenmektedir. Ancak Yargıtay'ın konu ile ilgili kararları incelendiğinde bozma gerekçesinde, uygulanan şiddetin terbiye hakkının sınırının yaralama unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Buna bir örnek olarak aşağıdaki Yargıtay kararı verilebilmektedir.

Örnek Vaka #10

2014 yılı Yargıtay kararı: 3. Ceza Dairesi 2014/7988 E. , 2014/29566 K.¹⁰⁸

MAHKEME :Sulh Ceza Mahkemesi

HÜKÜM : Sanığın beraatine dair

*Mahalli mahkemece verilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunarak;
Gereği görüşülüp düşünöldü;*

Katılan çocuğun, öğretmeni olan sanık tarafından derste konuşması nedeniyle ön sıraya alınmasına karşı gelmesi üzerine sanık tarafından kulağının çekilmesinden ibaret eyleminin katılanın adli raporunda yaralanma bulgusu tespit edilmemesi de gözetilerek tedip hakkı kapsamında kalması nedeniyle tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir.

Yapılan yargulamaya, toplanan ve karar yerinde açıklanan delillere, mahkemenin kovuşturma sonucunda oluşan inanç ve takdirine, gösterilen gerekçeye ve uygulamaya göre katılan vekilinin temyiz itirazlarının reddiyle hükmün isteme aykırı ONANMASINA, 15.09.2014 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Zorbalık

Eğitim/okul ortamında çocukların maruz kaldığı en yaygın akranlar arası şiddet türlerinden biri zorbalıktır. Zorbalığın çocuklar üzerinde kısa süreli ve uzun süreli olumsuz etkilerinden söz etmek mümkündür. Zorbalığa uğrayan çocuklar yaralanabilir ya da zamanla mutsuzluk, içe kapanma ya da saldırganlık gibi ruhsal sorunlar geliştirebilirler. Okul başarıları düşebilir hatta okula gitmeyi reddedebilirler. Uzun vadede sosyal ilişkilerde azalma, depresyona eğilim, intihar girişimi gibi sonuçlara yol açabilecek zorbalık, çocuğun toplumsal yaşamının tümüne etki eden önemli bir sorun alanıdır.

108) Yargıtay İctihat Metni, 3 Ceza Dairesi, 2014/7988 E. , 2014/29566 K. Sayılı karar. (<https://emsal.yargitay.gov.tr>)

Yukarıda bahsi geçen ve MEB tarafından yürütülmüş olan proje kapsamında okullarda çalışan yöneticiler, öğretmenler, Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) ya da okullarda çalışan rehber öğretmenler, okulda çalışan diğer yardımcı personeller, çocukla ilgili birimlerde çalışan polisler, amirler ve emniyet müdürleri ve sivil toplum örgütleri katılımcıları ile gerçekleştirilen çalıştaylarda, zorbalık öne çıkan şiddet türleri arasında yerini almıştır.¹⁰⁹

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) PISA 2015 Sonuçları Raporu'nda¹¹⁰ zorbalık, öğrencilerin refahı için en tedirgin edici tehdit olarak tanımlanmıştır. Aşağıdaki tabloda, okulda zorbalık ile ilgili OECD ortalaması ve Türkiye'nin durumu verilmektedir.

Tablo 18 – OECD Ülkelerinde Okulda Zorbalık¹¹¹: Ayda en az birkaç kez zorbalığa maruz kaldığını bildiren öğrencilerin yüzdesi

	Herhangi bir zorbalık	Başka öğrencilerin dalga geçmesi	Başka öğrencilerin vurması ya da itip kakması
	%	%	%
Türkiye	18.6	9.2	4.5
OECD ortalaması	18.7	10.9	4.3

Okul ortamında görülen zorbalık vakaları arasında siber zorbalık örnekleri de bulunabilmektedir. Alanda çalışan sivil toplum örgütleri, okullarda siber zorbalık vakaları ile sıkça karşılaştığını bildirmekle beraber, konu ile ilgili kapsamlı ve güncel veri ya da araştırma bulunmamaktadır. Konu ile ilgili başvuru kaynakları genellikle 2012 yılında yayımlanan ilgili Meclis Araştırma Komisyonu raporu¹¹² ile Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) Projesi kapsamında Mayıs-Haziran 2010 döneminde, Türkiye çapında kentsel ve kırsal bölgelerde, 9-16 yaş arası 1018 çocuk ve bu çocukların ebeveynleri ile yapılan görüşmeler ile sınırlı kalmaktadır. Anılan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'nda yer alan tavsiyeler arasında şunlar bulunmaktadır;

109) Milli Eğitim Bakanlığı, Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi, Şiddet Algısı İl Çalıştayları Raporu, Haziran 2014 (http://siddetinonlenmesi.meb.gov.tr/meb_ys_dosyalar/2015_09/17120314_1.1.4_calistay_raporlari.pdf)

110) PISA 2015 Sonuçları, Öğrencilerin İyi Olma Hali, Cilt 3, <https://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-Results-Students-Well-being-Volume-III-Overview.pdf>

111) PISA 2015 Sonuçları, Öğrencilerin İyi Olma Hali, Cilt 3, <https://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-Results-Students-Well-being-Volume-III-Overview.pdf> s. 17

112) TBMM, Bilgi Toplumuna Olma Yolunda Bilişim Sektöründeki Gelişmeler ile İnternet Kullanımının Başta Çocuklar, Gençler ve Aile Yapısı Üzerinde Olmak Üzere Sosyal Etkilerinin Araştırılması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Haziran 2012 (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss381.pdf>)

- Çevrimiçi taciz ve siber zorbalık için geniş kapsamlı bir kimlik doğrulama sisteminin geliştirilmesi,
- Siber zorbalık, akran şiddeti, çocuk pornografisi, cinsel istismar gibi suçlar ve internette kişilik haklarına saldırılarla mücadelede ve bu suç ve eylemlerden zarar görenleri korumaya yönelik hukuki altyapının güçlendirilmesi, bu suçlardan zarar gören çocukların rehabilite edilmesinde çocuk izleme merkezlerinden yararlanılması ve bu merkezlerin mağdurlara internet üzerinden destek verebilmesinin sağlanması önerilmektedir.

Cinsel İstismar

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çocukların cinsellik eğitimine erişimi ve güvendikleri bir yetişkin ile cinsel konuları açık bir şekilde konuşma olanakları son derece sınırlıdır.

UNFPA tarafından tanımlandığı üzere kapsamlı cinsellik eğitimi, gerek okulda gerek okul dışında, hak temelli ve toplumsal cinsiyete dayalı bir yaklaşımı içerir. Cinsellik eğitimi, yıllar itibari ile gençlerin ve çocukların yaşına ve gelişen kapasitelerine uygun olarak verilmesi gereken bir eğitimidir.¹¹³

Cinsellik eğitiminin birincil amacı cinsel ve sosyal ilişkiler hakkında çocukları ve gençleri gerekli bilgi ve beceriler ile donatmaktır. Gebelik ve cinsel yolla bulaşan hastalık risklerini öğrenmenin yanı sıra, çocuklar ve gençler, bu eğitimler ile cinsel sömürü ve istismar durumlarını tanımayı, kendilerini olabildiğince korumayı ve kendilerine destek sağlayabilecek kişi ve mekanizmaları tanımayı ve bu mekanizmalara erişmeyi öğrenebilirler.¹¹⁴

Türkiye'deki eğitim müfredatında bu amaçlara uygun bir cinsellik / üreme sağlığı eğitimi bulunmamaktadır. Oysaki bu konuların okullarda çocuklarla sadece konuşulması bile gizli kalmış cinsel şiddet olaylarının ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir.

113) UNFPA, "Ayrı Dünyalar, Eşitsizlik Çağında Üreme Sağlığı ve Haklar", 2017
(http://www.unfpa.org/sites/default/files/sowp/downloads/UNFPA_PUB_2017_EN_SWOP.pdf)

114) Peter Gordon, Cinsellik Eğitimi ve Cinsel İstismarın Önlenmesi, Avrupa Konseyi, 2011.
(<http://hivhealthclearinghouse.unesco.org/library/documents/sexuality-education-and-prevention-sexual-violence>)

Örnek Vaka #11

Gazete Haberi: Öğretmenin dersi tacizi ortaya çıkardı

9 yaşındaki kız çocuğu okulda aldığı eğitim sayesinde mahalle bakkalının kendisini taciz ettiğinin farkına vardı. Mağdur kız verdiği ifadede “Daha önce yanlış olduğunu anlamadım” dedi.

Sınıf öğretmeni derste anlattığı konuları şu şekilde aktardı:

“Hayat Bilgisi dersinde, ‘Tanımadığımız kişilere karşı nasıl davranmalıyız’ adlı bir konu başlığımız var. Bu konu başlığında çocuklara kendilerini nasıl korumaları gerektiğini anlatıyoruz. Öğrencilerime ‘Başınıza bir olay geldiğinde ya da tanımadığınız biri size dokunduğunda mutlaka ailenize söyleyin’ diyorum. Çocuklar ‘özel bölge’, ‘yasak bölge’ gibi kavramları öğreniyor.”¹¹⁵

Çocuğa karşı cinsel şiddet olaylarının ortaya çıkarılması ve gerekli desteğin sağlanarak çocukların ve ailelerin gerekli hizmetlere yönlendirilmesinde öğretmenlere, özellikle de rehber öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. ERG'nin yukarıda da anılan araştırmasında çocukların okulda herhangi bir sorun yaşadıklarında yeterli desteği alabilmeleri için rehberlik servisinin varlığının ve tüm çocuklar için erişilebilir olmasının önemi vurgulanmıştır. Araştırma anketine katılan çocukların % 80'i, okulunda yararlanabileceği bir rehberlik servisi bulunduğunu belirtmiştir. Bu oran 4. sınıflarda % 74, 5. sınıflarda % 80, 7. sınıflarda % 88'dir. Bununla birlikte, nitel araştırmaya katılan çocukların çoğu, özellikle sorulmadığı süreçte rehberlik servisinden veya okul psikolojik danışmanından bahsetmemiş, çocuklar genellikle kendilerine yakın hissettikleri bir öğretmenden destek aldıklarını belirtmişlerdir.¹¹⁶

Okullardaki rehber öğretmen sayılarına bakıldığında rakamların çok düşük olduğu göze çarpmaktadır. TBMM Araştırma Komisyonu'nun 2016 tarihli raporuna göre, 2015 yılında Türkiye'de 538 öğrenciye 1 psikolojik danışman ve rehber öğretmen düşmektedir.¹¹⁷ Yine aynı komisyon raporunda Türkiye'de mevcut okul sayısının yaklaşık 80.000 olmasına karşın rehber öğretmen sayısının yaklaşık 32.000 olması nedeniyle rehber öğretmen sayısının artırılması gerektiği belirtilmiştir.¹¹⁸

115) Birgün, “Öğretmenin Dersi Tacizi Ortaya Çıkardı” 16.03.2017

(<https://www.birgun.net/haber-detay/ogretmenin-dersi-tacizi-ortaya-cikardi-151124.html>)

116) Eğitim Reformu Girişimi, “Çocukların Gözünden Okulda Yaşama Araştırma Raporu” Temmuz 2016

(http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG.TEGV_%C3%87GOY.Ara%C5%9Ft%C4%B1rmaRaporu.09.08.16.pdf)

117) Eğitim Reformu Girişimi, “Eğitim İzleme Raporu 2016-2017”

http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR2016-17_12.10.17.web-1.pdf

118) TBMM, Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin

Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu 3 Kasım 2016 (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss442.pdf>)

Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Diğer şiddet türlerinde olduğu gibi toplumsal cinsiyet temelli şiddet de eğitim hakkına erişimin önünde ciddi bir engel oluşturduğu gibi çocuğa karşı fiziksel şiddeti, zorbalığı, bedensel cezayı, cinsel ve sözlü şiddet türlerini tetikleyen önemli etmenlerdendir.

UNESCO ve UNWOMEN tarafından hazırlanan 2016 tarihli Okulda Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Ele Alınmasına İlişkin Küresel Rehber raporuna göre dünyada LGBTİ öğrencilerin cinsel yönelim veya cinsel kimlik temelinde artan bir şekilde zorbalık ya da başka şiddet türleri ile karşılaştıkları bilinmektedir. Geleneksel veya ikili cinsiyet normlarına uymayan çocuklar şiddet riski altındadırlar. Okul ortamındaki yetişkinler (öğretmenler, okul personeli vb.) de bu tür bir şiddetin faileri olabilmektedir. Bu durum akranlar arasındaki ya da okul personeli yetişkinler ve öğrenciler arasındaki güç dinamikleri ve hiyerarşinin de bir yansımasıdır.¹¹⁹

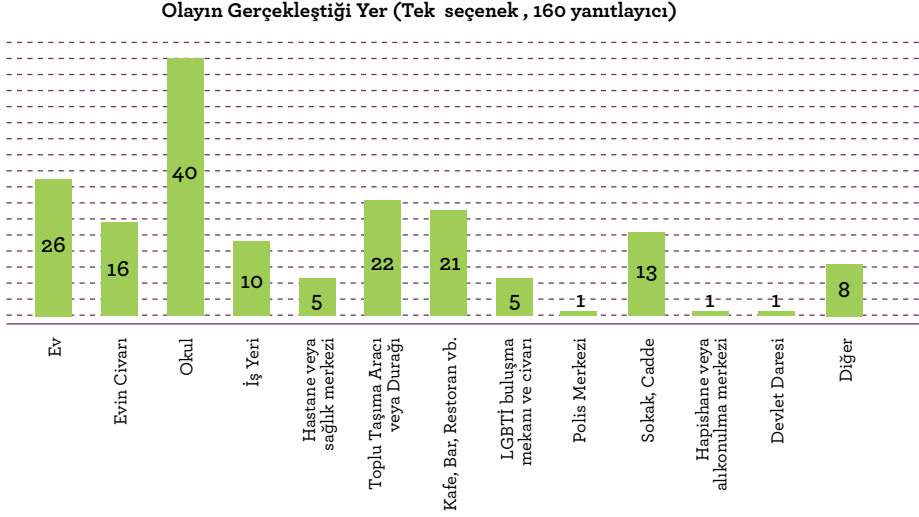
KAOS GL'nin 2017 yılında yayımladığı ve lise, lisans ve lisansüstü öğrencilere yaptığı anketler sonucu oluşturduğu bir araştırmaya göre katılımcıların %82.3'ü okullarını/geçmişteki okullarını LGBT öğrenciler için güvenli bulmamaktadır. Katılımcıların %59.7'sine göre ise okulları/geçmişteki okulları LGBT'lere destek veren heteroseksüel çocuklar için de güvenli değildir. Katılımcıların %57'si geçmiş okul yaşantılarında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında diğer öğrencilerin kendileriyle ilgili olumsuz yorumlar yaptıklarını ya da hakaret ettiklerini belirtmişlerdir. Çarpıcı bir biçimde katılımcıların %96'sı okullarında anti-LGBT ve cinsiyetçi hakaretleri (örneğin, kötü anlamda "bu gey gibi") farklı sıklıklarda olsa da duyduklarını belirtmişlerdir. Buna rağmen, katılımcıların %69'u öğretmenlerin ya da okul personelinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında olumsuz yorum yapanları ya da hakaret edenleri durdurmadıklarını, hiç bir zaman duymamış ve görmemiş olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %81'i farklı sıklıklarda tacize ve zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle bunların %46'sı taciz ve zorbalığa okul yaşamlarında dört ve daha çok kez maruz kaldığını belirtmiştir.¹²⁰ Alanda çalışan STK'lar bazı okullarda okul idarecilerinin ve öğretmenlerin çocuk geç kaldığında izin kağıdı vermeyerek devamsızlık günlerini artırmak, aile tarafından verilen raporları kabul etmemek gibi yollarla çocuk ve aile üzerinde baskı kurduklarını ve çocuğu okuldan dışlama gibi yollara başvurduklarını belirtilmiştir.

Yine KAOS GL'nin bir araştırmasına göre 2016 yılında homofobi ve transfobiye dayalı nefret suçlarının büyük bölümünün okullarda gerçekleştiği görülmektedir.

119) UNESCO ve UNWOMEN, Küresel Rehber: Okul İle İlgili Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet, 2016 (<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002466/246651E.pdf>)

120) KAOS GL, "Türkiye'de LGBT'lerin Okul Yaşantıları", 20 Mart 2017 (<http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=23342>)

Tablo 19 - Homofobi ve Transfobiye Dayalı Nefret Suçlarının Gerçekleştiği Ortamlar

Yukarıda geçen tabloda belirtilen 169 vakadan 29'unun mağduru çocuklardır. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans çocuklara yönelik şiddet tipleri çoğunlukla fiziksel şiddet, cinsel taciz, şiddet tehdidi, sözlü saldırı, mala zarar, takip edilme ve alıkonulma şeklinde gerçekleşmiştir.¹²¹

2017 yılında yayımlanan bir haberde 18 yaşındaki bir trans kadın okul hayatı boyunca yaşadığı sorunlardan örnekler vermiştir.

Örnek Vaka #12

Gazete Haberi: Liseli LGBTİ'ler: Örgütlenmemiz Önündeki En Büyük Engel Öğretmenler

18 yaşındaki trans kadın, okul hayatı boyunca sorunlar yaşadığını, devlet okulu ve ardından özel okul deneyiminden sonra liseyi bırakmak zorunda kaldığını anlattı. Kendisi şu an açık lisede eğitimini tamamlıyor.

“Okulda hep çok yalnızdım. Bir dönem boyunca masamın üzerinde ‘top’

121) KAOS GL, 2016 Yılında Türkiye’de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, Ankara, 2017 (www.kaosglderneği.org/resim/yayın/dl/ nefret_suclari_raporu_2016.pdf)

yazıyordu. Servise binerken, inerken öyle küfürler ediyorlardı ki, bir öğretmen de ‘Siz ne diyorsunuz’ demiyordu. Okuduğum özel okulun idarecisi, beni babama ben açılmadan açtı. Babam da ‘Ben seni ibne olasin diye mi özel okula gönderiyorum’ dedi ve beni okuldan aldı.

“Ama her okulun dinamiği farklı, eşcinsellerin kendi arkadaş gruplarının olduğu, rahat ettikleri liseler de var.”¹²²

Sonuç:

Okul ortamında çocuğa karşı şiddet konusunda da resmi istatistikler yeterli değil, kapsamlı ve sistematik bilgilerin tutulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Fiziksel cezalandırma yasaklanmadığı gibi kamu görevlilerinin fiziksel cezayı övücü ve gerekli olduğunun altını çizdiği konuşmalarına da rastlanmaktadır. MEB tarafından yapılan şiddetin önlenmesi projesinde yer alan ilkeler ve hedefler BM komiteleri tarafından Türkiye’ye yönelik tavsiyelerle örtüşüyor görünmekle birlikte uygulamada okullarda özellikle fiziksel cezalandırmanın önüne geçilememiştir. Fiziksel cezalandırmanın yanı sıra okullarda çocuklara yönelik dışlanma, ayrımcılık, duygusal şiddet gibi aslında çok da görünür olmayan şiddet türlerinin de yöneltildiği birçok STK raporundan izlenebilmektedir.

Okul ortamında öne çıkan şiddet türlerinden biri olan zorbalık ile ilgili OECD verilerine bakıldığında Türkiye’de zorbalığa maruz kalan öğrenci sayısının OECD ortalamasına oldukça yakın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda zorbalığın evrensel düzeyde özellikle okul ortamında yaygın olan bir şiddet türü olduğu söylenebilir. Ancak söz konusu (akranlar arası) zorbalık olduğunda müdahale yöntemlerinin her iki tarafın da çocuk olduğu bilgisi doğrultusunda hazırlanması ve uygulanması önem kazanmaktadır.

Diğer ortamlarda olduğu gibi okul ortamında da cinsel istismarın önüne geçilmesinde çocuklara yönelik cinsel eğitimin önemine vurgu yapılmaktadır ancak Türkiye’de eğitim müfredatına bakıldığında cinsellik eğitiminin yer almadığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan araştırmalar çocukların okulda herhangi bir sorun yaşadıklarında, okuldan gerekli ve yeterli desteği alamadıklarını gösterirken bir yandan da çocuklar için bunun ne kadar gerekli olduğu vurgusu da çocuklar tarafından dile getirilmektedir. Çocukların okullarda maruz kaldıkları en önemli şiddet türlerinden biri cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı yaş grubundan çocuk ve gençlerle yürütülen çalışmalar, bu kişilerin yarısından çoğunun toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kaldıklarını ve en çarpıcı olarak da okuldaki idareci ve öğretmenlerin söz konusu şiddeti görmezden gelmeyi tercih ettiğini belirtmişlerdir. KAOS GL Derneği tarafından yapılan araştırmanın sonuçları da homofobi ve transfobiye dayalı nefret suçlarının en sık rastlandığı ortamı okul olarak raporlamıştır ve önleyici politikaların eğitim ortamı ekseninde geliştirilmesi gerektiğini destekler niteliktedir.

122) Bianet, Liseli LGBTİ’ler: Örgütlenmemiz Önündeki En Büyük Engel Öğretmenler, 22 Haziran 2017
(<https://m.bianet.org/bianet/lgbti/187695-liseli-lgbti-ler-orgutlenmemiz-onundeki-en-buyuk-engel-ogretmenler>)

Çocuk İşçiliği ve Çalışma Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet¹²³

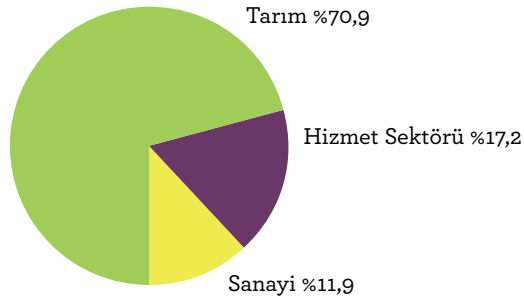
Çocuk işçiler hem ücretsiz işçi hem de ucuz işgücü olarak kullanılabilen bir gruptur. Çocukların çalışma koşulları içerisinde ve farklı sektörlerde maruz kaldıkları risklere bakıldığında çocuk işçiliğinin çocuğa karşı şiddet alanında öne çıkan sorunlardan biri olduğu görülmektedir. Raporun bu bölümünde çocuk işçiliği, çeşitli sektörlerde (ev içinde, maden işlerinde ve mevsimlik tarım işçiliğinde) olmak üzere üç çalışma alanında incelenmiştir. Buna ek olarak Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların çalıştırılma şartları ve sorunları ayrı bir başlıkta ele alınmıştır.

Çalışma ortamlarına ve alanlara geçmeden önce çocuk işçiliğine yönelik sosyo-kültürel bağlam ve çalışma koşulları tanımlanacaktır.

Çocuk İşçiliği

Küresel ölçekte çocukların en çok çalıştığı sektörler bakıldığında, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) istatistiklerine¹²⁴ göre 5-17 yaş arası çocukların en yoğun çalıştığı alan tarım sektörüdür (yüzde 70,9). Tarım sektörünü takiben hizmet sektörü (yüzde 17,2) ikinci sıradadır. Sanayi alanında çalışan çocuk oranı ise yüzde 11,9’dur (bkz. Tablo 20). Yukarıda açıklandığı üzere her ne kadar asgari çalışma yaşı 15 olsa da 15-17 yaş arası çalışan çocuklar bazı iş alanları ve çalışma durumları için genç işçi olarak tanımlanmaktadır. Bu durum bu bireylerin kurallara bağlı olarak çalışmasını mümkün kılsa da bu yaş grubu genç bireyleri de çocuk kategorisi altında ele almak hak savunuculuğu açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Türkiye’nin de onaylayarak uygulamaya koyduğu ILO’nun 182 no’lu En Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi “mevsimlik tarım işçiliğini” en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği olarak tanımlamakta ve 18 yaş altındaki bireylerin bu işlerde çalışmasını yasaklamaktadır. Yani bu iş kolu için 15-17 yaş arası genç işçi bulunması dahi yasaktır.

Tablo 20 - Küresel ölçekte 5-17 yaş arası çalışan çocukların sektörlere göre dağılımı (2017, Global)¹²⁵

123) Bu bölüm Esra Atalay Tuna tarafından kaleme alınmıştır

124) Uluslararası Çalışma Örgütü, Çocuk İşçiliğinin Küresel Tahminleri: Sonuçlar ve Eğilimler, 2012-2016 (2017), (www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf)

125) Uluslararası Çalışma Örgütü, Çocuk İşçiliğinin Küresel Tahminleri: Sonuçlar ve Eğilimler, 2012-2016 (2017), (www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf)

Çocukların çalışma nedenlerinin başında hane yoksulluğu ve ekonomik nedenler gelmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü'nün (OECD) 2014 verilerine göre 0-17 yaş arası çocuk yoksulluğu oranı Danimarka'da yüzde 2,9, Almanya'da yüzde 9,5, Fransa'da yüzde 11,6 iken Türkiye'de yüzde 25,3'tür.¹²⁶

TÜİK verilerinde Türkiye'de çalışan çocukların sektörlere göre dağılımına baktığımızda yoğunluğun tarım sektöründe olduğu görülmektedir. Çalışan çocukların yüzde 44,7'si (399 bin çocuk) tarım, yüzde 24,3'ü (217 bin çocuk) sanayi ve yüzde 31'i (277 bin çocuk) hizmet sektöründe yer almaktadır.¹²⁷

Saha çalışmaları yürüten sivil toplum kuruluşlarının ve uzmanların bilgi, deneyim ve gözlemleri, Türkiye'de çocuğun çalışma hayatında yer almasının, toplum nezdinde bir sorun alanı olarak görülmediğine işaret etmektedir. Çocukların ev işi yapması, tarlada çalışması, diğer çocukların veya yetişkinlerin bakımından sorumlu olması çeşitli gerekçelerle meşru ve çoğu zaman mecburi görülmektedir. Bu gerekçeler kimi zaman yetişkinlerin kendi çocukluklarında yaşadıkları çalışma deneyimlerine bağlı olurken kimi zaman da ev içinde zaten görünmez olan emeğin ve yeniden üretim faaliyetlerinin çocuklar tarafından icra edilmesinin hayata hazırlanma olarak kabulüne dayanmaktadır.¹²⁸ "Bereketli Topraklar, Zehir Gibi Yaşamlar Raporu'nda"; mevsimlik tarım işçisi ailelerde ev işi faaliyetler olarak tanımlanan işlerin, çadırdaki yaşama koşulları nedeniyle; taşıma suyu ile çamaşır yıkanması, sıcak suyun hazırlanması, yakacak odunun temin edilmesi, bu şartlarda tuvalet banyo olanağının sağlanması gibi hem yorucu hem de zaman tüketici yeniden üretim faaliyetlerine dönüştüğü belirtilmiştir. Bu faaliyetlerin yükü ise orantısız bir şekilde kadınların ve kız çocuklarının omuzlarına yüklenebilmektedir.¹²⁹

TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine göre; 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücü durumu bir önceki yıla göre değişmeyerek, 2015 yılında işgücüne katılım oranı yüzde 21, istihdam oranı yüzde 18,1 ve işsizlik oranı yüzde 13,9 olarak gerçekleşmiştir. Cinsiyete göre çocukların işgücüne katılımında ise farklılıklar gözlenmektedir. Erkek çocuklarda işgücüne katılma oranı 2014 yılında yüzde 29,4 iken 2015 yılında yüzde 28,6'ya düşmüştür. Kız çocuklarında ise bu oran 2014 yılında yüzde 12,1 iken 0,9 puanlık bir artışla 2015 yılında yüzde 13'e yükselmiştir.¹³⁰

126) Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü Çocuk Refahı İstatistikleri: 0-17 Yaş Çocuk Yoksulluğu Oranları.

(<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IDD>, Child Well-Being)

127) TÜİK Haber Bülteni, Çocuk İşgücü Anket Sonuçları, 2012

(<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>)

128) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı: 11 Temmuz 2017 tarihli toplantı

129) Kalkınma Atölyesi, Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar:

Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu, 2016, Ankara.

130) TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Çocuk, 2015

(<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21521>)

Tablo 21 - Kurumsal olmayan 15-17 yaş çocuk nüfusun işgücü durumu, 2014-2015

		Kurumsal Olmayan Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılım oranı	İstihdam oranı	İşsizlik oranı	Tarım dışı işsizlik oranı
Yıl		Bin					%			
2014	Toplam	3922	824	709	115	3098	21,0	18,1	13,9	18,6
	Erkek	2013	592	503	90	1420	29,4	25,0	15,1	18,8
	Kız	1909	231	206	25	1678	12,1	10,8	10,8	17,9
2015	Toplam	3956	832	716	116	3124	21,0	18,1	13,9	18,5
	Erkek	2028	580	497	83	1447	28,6	24,5	14,4	17,7
	Kız	1928	252	219	32	1677	13,0	11,4	12,9	21,0
2016	Toplam	3944	819	709	110	3125	20,8	18,0	13,5	18,1
	Erkek	2021	561	480	81	1460	27,8	23,8	14,4	18,3
	Kız	1923	258	228	29	1665	13,4	11,9	11,4	17,5

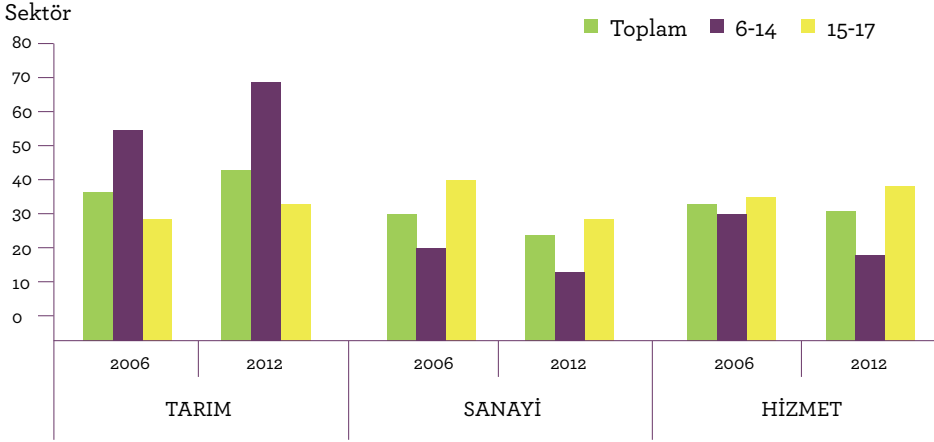
Çocuk işçiliği ve çocukların işgücüne katılım oranlarının incelenmesi açısından TÜİK'in 2012 yılında yayınladığı "2006-2012 Çocuk İşgücü İstatistikleri" biraz daha ayrıntılı veri sağlamaktadır. Bu istatistikler Türkiye'deki yasal çalışma yaşına ek olarak, daha küçük yaş gruplarındaki çocuk işçiliğine dair de bilgi sağlamaktadır. Çalışma toplam yedi veri tablosundan oluşmaktadır;

- 1 Yaş grubu ve cinsiyete göre kurumsal olmayan nüfus ve istihdam
- 2 Yaş grubu, cinsiyet ve çalışma durumuna göre çocuklar
- 3 Yaş grubu, cinsiyet ve çalışma durumuna göre okula devam eden çocuklar
- 4 Yaş grubu, cinsiyet ve çalışma durumuna göre okula devam etmeyen çocuklar
- 5 Yaş grubu, cinsiyet ve sektöre göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar
- 6 Yaş grubu, cinsiyet ve işteki duruma göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar
- 7 Çalışma süresi ve cinsiyete göre ev işlerinde faaliyette bulunan çocuklar

Veri setinde il veya ilçe bazındaki sayısal durum, tek yaşlar için çalışma durumu veya çalışılan sektörde hangi iş kollarında çalışıldığı gibi detaylı veriler bulunmaktadır.

Yine TÜİK 2017 Kendi Hesabına ve İşverenler Araştırma Sonuçlarında yer alan "yaş, eğitim, iktisadi faaliyet kolu ve meslek grubuna göre kendi hesabına veya işverenler, II. Çeyrek: Nisan - Haziran, 2017 Tablosu"nda 15-19 yaş grubunda 21'i erkek, 3'ü kadın olmak üzere toplam 24 çocuğun kendi hesabına çalıştığını tespit etmiştir. Sayı göreceli az olsa da bu çocukların hangi iktisadi faaliyet kolunda, meslek grubunda çalıştıkları bilgisi bulunmamaktadır.

Tablo 22 - Sektörlere göre ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuklar, 2006-2012¹³¹

Çocukların çalıştırılmalarının eğitimi hakkı üzerinde etkisi Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarında ortaya çıkmaktadır. Okula devam etmeyen 1 milyon 297 bin çocuğun % 34,5'i ekonomik işlerde, % 38,8'i ev işlerinde faaliyet göstermektedir. ¹³²

Çalışma ortamlarında çocuğa karşı şiddet olgusu çocuk hakları bakışıyla ele alınamadığı için çocukların çalışma halinin bir sömürü biçimi olduğu görülmektedir ve kabul edilmemektedir. Aileler veya çocuğun bakımından sorumlu kişiler ile işverenler için çocuğun ev içinde veya işyeri/çalışma ortamında çalışması çoğu zaman çocuk için olumlu olarak algılanmaktadır.

131) TÜİK Haber Bülteni, Çocuk İş gücü Anketi Sonuçları, 2012
(<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>)

132) TÜİK, Çalışan Çocuklar 2012 Raporu, .

(http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=133)

Başak Kültür Sanat Vakfı'nın 2017 yılında İstanbul'da 202 haneyi kapsayan araştırması bu algı ve görüşe dair bulgular içermektedir. Araştırma sonuçları, ev içi çocuk işçiliği konusunda ailelerin % 48'inin çocuğunun çalışmasından memnun olduğunu göstermiştir. Bu grubun % 62'si ise çocuklarının "sorumluluk sahibi" olmasından duydukları memnuniyeti belirtmişlerdir.¹³³

Tablo 23 - Araştırma kapsamındaki çocuğu ev içi işçilik yapıyor olmasından memnun olan ailelerin memnun olma nedenleri

Memnunsanız, Neden Memnunsunuz?		
	Sıklık	Oran %
Sorumluluk sahibi oluyor	58	62,4
Geçime katkısı oluyor	14	15,1
Okul harçlığı çıkıyor	12	12,9
Meslek öğreniyor	7	7,5
Sağa sola gitmiyor	1	1,1
Bana kolaylık oluyor	1	1,1
Daha çabuk yapıyorum	1	1,1
Memnun değilim (önemsensemeyen değer)	99	
Memnun Toplam	94	100,0

133) Başak Kültür Sanat Vakfı, "Bir Çocuk Hakkı İhlali; Ev İçi Çocuk İşçiliği Araştırma Raporu", 2017

Çalışma Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet ve Tehlikeli Çalışma Koşulları

Uluslararası çocuk hakları hukukunda da olduğu gibi çocukların uygun şart ve koşullarda çalışma hayatına katılımı çocuk işçiliğinden ayrı tutulmalıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tanımına göre çocukların yaptıkları işlerin hepsi ortadan kaldırılmak istenilen çocuk işçiliği kategorisine girmemektedir. Çocukların ve ergenlerin sağlıklarına ve kişisel gelişimlerine zarar vermeyecek ya da eğitimlerini aksatmayacak işler yapmalarına genellikle olumlu bakılmaktadır.

Çocuk işçiliği, çoğu kez, çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler olarak tanımlanmaktadır.

Buna göre çocuk işçiliği şunları kapsar:

- *Çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal ya da ahlaki açılardan tehlikeli ve zararlı işler*
- *Okula düzenli devam etmelerini engelleyerek eğitimlerini aksatan işler*
- *Okullarından erken ayrılmalarına yol açacak işler*
- *Çocukların okullarıyla birlikte yürütmek zorunda olmaları, aşırı uzun süren ve ağır işler.¹³⁴*

BM ÇHS, ilgili Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri ve Avrupa Konseyi Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı uyarınca taraf devletler, çocukların sağlığını, güvenliğini, ahlakını, bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişimini, eğitimini olumsuz olarak etkileme riski olan işlerde çalıştırılmasından korunma hakkını kabul ederler.

BM ÇHS "işe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı" belirlenmesini taraf devletlere bırakmıştır. ILO'nun 138 no'lu Sözleşmesi'nde çalışılan iş türlerine göre farklı yaş sınırları belirlemiştir:

15 yaşı doldurmuş olmak: Asgari 15 yaş, ILO ve taraf devletler tarafından kabul edilmiş yaşı ifade etmektedir. Bu yaş için belirlenen işler; yapılışı itibarıyla tehlikeli olmayan ancak çalışma süresi haftalık 43 saati aştığında tehlikeli işler arasında değerlendirilen işlerdir ve bu da çocuk işçiliği olarak kabul edilir.

13-15 yaş arası: Bu yaş grubunun hafif işlerde çalışabildiği belirtilmiştir. Sözleşme' de hafif işlerin tanımı ve çalışma şartı "Sağlıklarına veya gelişmelerine

134) Uluslararası Çalışma Örgütü, Çocuk İşçiliği İnternet Sayfası (<http://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang-tr/index.htm>)

zarar vermesi ihtimali bulunmama ve okula devamlarını, yetkili makamın onayladığı mesleğe yönelme veya mesleki eğitim programlarına katılmalarını veya derslerden yararlanmalarını engellemek koşulu" olarak tanımlanmıştır. Buradaki tanımlamada tehlikeli olmayan ve haftada 14 saati geçmeyen işlere işaret edilmektedir.

18 yaşını doldurmuş olmak: Sözleşme, kişilerin sağlığını, güvenliğini ve ahlakını tehlikeye düşürme riski olan işlerde çocukların çalışmasını yasaklamaktadır.

18 yaş altındaki bireylerin çalışabileceği işlerin koşulları ile ilgili ilkeler ayrıntılı bir şekilde Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın 7. Maddesi¹³⁵ olan "Çocukların ve Gençlerin Korunması Hakkında" açıklanmıştır. Madde "çocukların sağlık, ahlak ve eğitimleri için zararlı olmayacağı belirlenen hafif işlerde çalıştırılmaları durumu dışında asgari çalışma yaşının 15" ve "tehlikeli veya sağlığa zararlı olduğu öngörülen işlerde, asgari çalışma yaşının 18" olmasını sağlama yükümlülüğünü belirterek, "henüz zorunlu eğitim çağında olanların, eğitimlerinden tam anlamıyla yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalıştırılmalarını" vurgulamıştır. Avrupa Sosyal Şartı'na göre 18 yaşından küçüklerin;

- *Çalışma sürelerinin sınırlandırılması,*
- *Adil ücret ve diğer uygun ödemelerden yararlanmaları,*
- *Mesleki eğitimlerinin mesai saatleri içerisinde sayılması,*
- *Yılda en az 4 haftalık ücretli izinden yararlanmaları,*
- *Ulusal yasalar ve yönetmeliklerle belirlenen işler dışında gece işinde çalıştırılmamaları,*
- *Düzenli sağlık kontrollerinin yapılması,*
- *Çalıştıkları işlerden doğrudan ya da dolaylı olarak doğan tehlikeler başta olmak üzere uğradıkları tüm bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel olarak korunmaları gerekmektedir.*

Yukarıdaki sözleşmeler de dâhil olmak üzere en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği arasında şunlar yer almaktadır;

- *Çocukların alım-satımı ve ticareti,*
- *Borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılma,*

.....
135) 9 Nisan 2007 tarihli ve 26488 sayılı Resmî Gazete, (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı
(<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070409-1.htm>)

- *Askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırılma,*
- *Kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimleri,*
- *Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılması ve bunlar için tedariki ya da sunumu*
- *Çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılması, bunlar için tedariki ya da sunumu.*

Çocuk işçiliğinde ve çocukların çalışma hayatına katılımında göz ardı edilen bir boyut çalışma ortamında çocuğa yönelik şiddettir. Enformal ekonomide, yani kayıt dışı olarak çalışan çocuklar, bu sektörlerde veya alanlarda görünmez ve şiddet nesnesi olmaya açık haldedirler. BM Genel Sekreterliği'nin 2006 yılı "Dünya Çocuğa Karşı Şiddet Raporu'na" göre¹³⁶ çalışma ortamında çocuğa karşı şiddet konusunda veri oldukça az ve sınırlı olsa da çalışma ortamında çocuğa karşı şiddet küresel bir sorundur.

Raporda çalışma ortamında çocuğa uygulanan şiddet türleri 3 kategoride ele alınmaktadır;

- *Fiziksel şiddet: Dayak, tekme atma, tokatlama, kırbaçlama, haşlama ve hatta aşırı durumlarda cinayet*
- *Psikolojik ve duygusal şiddet: Bağırma, azarlama, hakaret veya tehdit etme, müstehcen dil kullanma, zorbalık yapma, mağdur etme, tecrit, marjinalleştirme, tekrarlanan ayrımcı muamele*
- *Cinsel şiddet: Cinsel taciz ve taciz maksatlı okşama, tecavüz dahil olmak üzere cinsel şiddet.*

Küresel bağlamda, çalışan çocukların yaşadıkları şiddetten ötürü, çocuğun iyi olma halini tehdit eden durumlar arasında en sık rastlananları; sözlü taciz, aşağılama ve zorbalığa bağlı olarak oluşan düşük benlik saygısıdır.¹³⁷

Çalışma ortamında çocuğa karşı şiddete ilişkin verilerde çoğunlukla çocuk işçi ölümleri odakta yer almaktadır. Bunun nedenleri arasında, alandaki verinin sınırlılığı ve işçi ölüm haberlerinin daha çok basına yansması gösterilebilmektedir.

136) Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Çocuğa Karşı Şiddet Dünya Raporu, 2006
(<https://www.unicef.org/violencestudy/6.%20World%20Report%20on%20Violence%20against%20Children.pdf>)

137) Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Çocuğa Karşı Şiddet Dünya Raporu, 2006
(www.unicef.org/violencestudy/6.%20World%20Report%20on%20Violence%20against%20Children.pdf)

Örnek Vaka #13

Gazete Haberi: 16 yaşındaki çocuk işçi 1 Mayıs'ta hayatını kaybetti

Adana'da mobilya atölyesinde çalışan 16 yaşındaki çocuk işçi Ö. F. S. 1 Mayıs günü yük asansörünün kabini ile duvar arasında sıkışarak hayatını kaybetti. Aile bütçesine katkı için çalışmakta olduğu atölyedeki mobilyaları taşımak için yük asansörüne yönelen Ö. F. S. mobilyaları yüklerken asansörün hareket etmesi ile asansör kabini ile duvar arasında sıkıştı. ¹³⁸

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği 2016 verilerine göre 2013 – 2016 yılları arasında en az 194 çocuk işçi , iş cinayetlerinde yaşamını yitirmiştir. Ölüm nedenlerine bakıldığında;

- 64 çocuk trafik, servis kazası nedeniyle,
- 35 çocuk diğer nedenlerden dolayı (silahlı/fiziksel saldırı, yıldırım düşmesi, kalp krizi, beyin kanaması),
- 25 çocuk zehirlenme, boğulma nedeniyle,
- 24 çocuk düşme nedeniyle,
- 24 çocuk ezilme, göçük nedeniyle,
- 9 çocuk patlama, yanma nedeniyle,
- 8 çocuk elektrik çarpması nedeniyle,
- 3 çocuk nesne düşmesi, çarpması nedeniyle,
- 2 çocuk kesilme, kopma nedeniyle yaşamını yitirmiştir. ¹³⁹

İş kazaları ve ölümler ile ilgili veriler konusunda Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) istatistikleri sigortalı çalışan çocuklar alanında kaynak sağlamaktadır. SGK 2016 istatistiklerine göre şu tablolarla karşılaşılmaktadır:

Tablo 24- 5510 Sayılı Kanununun 4-1/a Maddesi Kapsamındaki Sigortalılardan İş Kazası Geçiren ve Meslek Hastalığına Tutulan Sigortalıların Yaşlarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı, 2016

Meslek hastalığına tutulan sigortalı sayısı			
Yaşlar	Erkek	Kadın	Toplam
16	1	0	1
17	1	0	1

138) Evrensel, 16 Yaşındaki Çocuk İşçi 1 Mayıs'ta Hayatını Kaybetti, 2 Mayıs 2017 (<https://www.evrensel.net/haber/318006/16-yasindaki-cocuk-isci-1-mayista-hayatini-kaybetti>)

139) İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, 2016 Yılı'nın İlk Beş Ayında En Az 18, Son Üç Buçuk Yılda İse En Az 194 Çocuk İşçi Hayatını Kaybetti (http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=17478:2016-yilinin-ilk-bes-ayinda-en-az-18-son-uc-bucuk-yilda-ise-en-az-194-cocuk-isci-yasamini-yitirdi-isig-meclisi&catid=152:haberler)

Tablo 25 - 5510 Sayılı Kanunun 4-1/a Maddesi Kapsamındaki Sigortalılardan İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Sürekli İş Göremezlik Geliri Alanların Yaş ve Cinsiyete Göre Birikimli Dağılımı, 2016

Yaşlar	İş Kazası			Meslek Hastalığı			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
17	6	2	8	0	0	0	6	2	8

Tablo 26 - 5510 Sayılı Kanunun 4-1/a Maddesi Kapsamındaki Sigortalılardan Yıl İçinde İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Ölenlerin Yaşlara ve Cinsiyete Göre Dağılımı, 2016

Yaşlar	İş kazası sonucu ölen sigortalı sayısı ⁽¹⁾			Meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
14	1	0	1	0	0	0
15	1	0	1	0	0	0
16	5	0	5	0	0	0
17	5	0	5	0	0	0

TÜİK 2013 İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçlarında yer alan "Yaş grupları ve cinsiyete göre iş kazası geçirenler veya işe bağlı sağlık sorununa maruz kalanlar, 2007- 2013 tablosu"¹⁴⁰ 2013 yılında istihdam edilen 15-24 yaş aralığındaki 5442 çalışan arasında son 12 ay içerisinde iş kazası geçirenlerin sayısını 103 (yüzde 1,9'u) olarak belirtmiştir. Bunların 86'sı erkek, 14'ü kadındır. Bu yaş grubunda son 12 ay içerisinde işe bağlı sağlık sorunu yaşayanlar ise 52'si erkek, 25'i kadın olmak üzere toplam 77 kişidir. Görülmektedir ki 15 yaş üstü genç işçi tanımlaması dikkate alınarak ve sektörel veya yapılan işe dair özel veya ayrıştırılmış veri/bilgi de eklenmeden, 15-18 yaş arası çocukları da kapsayan geniş bir yaş grubuna ait veriler bulunmakta, fakat bunlar arasında 15-18 yaş grubundaki çocukların olup olmadığı veya ne kadarının olduğu anlaşılammamaktadır.

Türkiye'de çocukların çalışma koşulları konusunda uzun çalışma saatleri öne çıkan konuların başında gelmektedir. Türkiye OECD ülkeleri arasında en uzun çalışma saatine sahip olan ülkedir¹⁴¹ ve bu durum çocuklar için de geçerlidir. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) TÜİK verilerinden derlediği¹⁴² 2015 yılı raporuna göre Türkiye'de ekonomik faaliyetlere katılan, yani

140) TÜİK İşgücü ve Yaşam Koşulları Daire Başkanlığı İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları 2013, Ocak 2014 (www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/yayinrapor/2013_ISKAZALARI_VE_SAGLIK_PROBLEMLERI_RAPORU.pdf)

141) OECD İstatistikleri, Ortalama Çalışma Saatleri, 2016 (<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ANHRS>)

142) Disk-Ar Haber, Türkiye'de Çocuk İşçiliği Gerçek Raporu 2015, 22 Nisan 2015

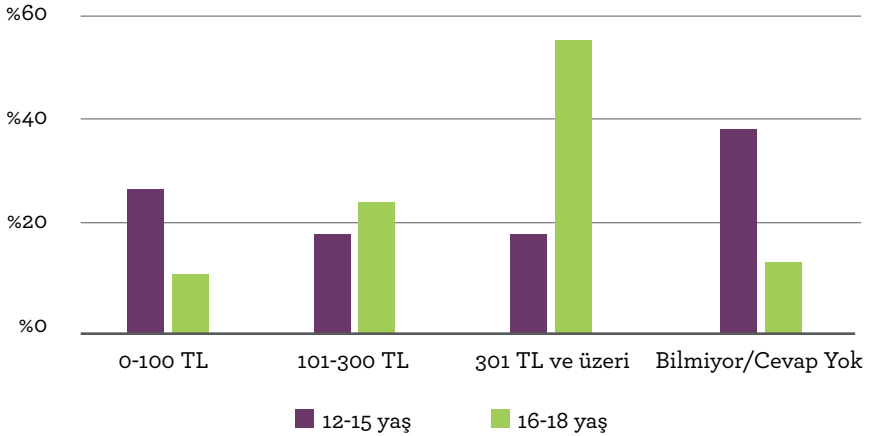
(<https://disk.org.tr/2015/04/disk-ar-turkiyede-cocuk-isciligi-gercegi-raporu-2015/>)

çalışan çocukların haftalık ortalama fiili çalışma süreleri oldukça yüksektir. Rapora göre 6-17 yaş grubundaki çocuklar için haftalık süre 40 saati bulurken, 15-17 yaş grubundaki çocuklar için 45,8 saattir. 6-14 yaş grubundaki çocuklar içinse 28 saattir. Erkek çocuklar kız çocuklardan saat bazında fazla çalışsa da daha önce de değinildiği üzere kız çocuklarının aynı zamanda ev işi faaliyetlerde de yer almaları söz konusudur.

Ekonomik faaliyet¹⁴³ içerisinde bulunma durumunda ise çocuklar 33 saat çalışmaktadırlar. Bu durum erkek çocuklar için daha da kötüleşerek haftada ortalama 43,2 saate çıkmaktadır.

Çalışan çocukların kazandıkları ücretlere bakıldığında "Çalışan Çocuk: Bağcılar ve Küçükçekmece Pilot Araştırması'na (2017)" göre örneklem içerisindeki çocukların haftalık kazançlarının 100 TL'nin altına kadar düştüğü görülmektedir. Bu araştırma Bağcılar-Küçükçekmece bölgesinde belirlenen yedi mahallede 2017 bahar döneminde saha ekibi tarafından, yüz yüze görüşme yöntemiyle verilen anketler aracılığıyla 301 çalışan çocuk ve bu çocukların ebeveynleri (301 ebeveyn) ile gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁴

Tablo 27 – Yaş grubuna göre bir hafta yaklaşık kazanılan miktar

Çalışan çocuklara dair bir diğer önemli sorun alanı okula devam konusundadır. DİSK Raporu okula devam ederek çalışan çocukların sayısının 2006-2012 yılları arasında yüzde 64 oranında artarak, 272 binden 445 bine yükseldiğini göstermektedir. 2006 yılında okula devam edip çalışan çocukların yüzde 2'si ekonomik bir faaliyette çalışırken, 2012 yılında bu oran yüzde 3'e çıkmıştır. Bir başka deyiş ile

143) Mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketimini içeren faaliyetler. Kaynak: www.businessdictionary.com

144) Pınar Uyan Semerci, Emre Erdoğan, Gözde Durmuş, Çalışan Çocuk Bağcılar ve Küçükçekmece Pilot Araştırması, Ekim 2017 (<https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2017/11/22/calisan-cocuk-web.pdf>)

bu dönem içerisinde okula giden ve ekonomik işlerde çalışan çocukların sayısı 272 binden 445 bine yükselmiştir.¹⁴⁵ Okula devam etmeyen yani okulu terk eden çalışan çocukların sayısının ise 2 milyon 314 binden, 1 milyon 297 bine gerilediği görülmektedir. Ne var ki okula gitmeyen çalışan çocuklar arasında ekonomik faaliyetlerde çalışanların oranı yüzde 27'den yüzde 35'e yükselmiştir. Ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların okul terklerinin söz konusu dönemde azalmasının çeşitli nedenleri olabilmektedir.

**Tablo 28 - Okula devam etmeme nedenlerinin dağılımı
Ekim-Kasım-Aralık 2006¹⁴⁶**

Yaşının Uygun Olmaması	Hasta veya Engelli Olma	Okulun Çok Uzak Olması	Okul Masraflarını Karşılayamama	Ailenin Okula Gitmesine İzin Vermemesi	Derslerde Başarısız Olma/ Okula İlgisi Duymaması	Okula Gitmenin Yararına İnanmama	Okulun Güvenli Olmaması	Çalışmak Zorunda Olma	Hanehalkı Fertlerine Ev İşlerinde Yardım Etmek Zorunda Olma	Diğer
12,0	5,3	3,1	22,4	14,0	15,4	5,2	0,6	3,2	1,4	17,5

Yukarıdaki tabloda verilen rakamlar "okul masraflarını karşılayamama" durumunun okul terkinin en yoğun nedeni olduğunu göstermektedir. Oysaki, TÜİK'in 2012 Çalışan Çocuklar raporu rakamlarına bakıldığında bu oranın %19,6'ya düştüğü gözlemlenmektedir. Yine 2012 yılı rakamlarına göre okula gitmeme ya da okulu yarıda bırakma nedenlerine bakıldığında ilk sırada %32,3 ile "okula ilgi duymama/ derslerde başarısız olma nedeni" yer almaktadır.¹⁴⁷

Mevsimlik işçi göçü ile ilgili çalışan araştırmacılar, akademisyenler ile yerel, ulusal ve uluslararası ilgili kamu ve özel kurumların, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili sosyal tarafların temsilcileri ve bireylerden oluşan Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı 2012 raporuna göre mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin eğitimden kopan kız çocukları, yaşadıkları yerlere döndükten sonra okula devam etme konusunda ailelerinin direnci ile karşılaşmaktadır. Diğer taraftan, böyle bir direncin olmadığı durumlarda dahi yaşadıkları yerlere döndüklerinde okulların kayıt zamanı geçmiş olmaktadır. Ayrıca, çocuklar çalıştıkları yerlerde okula gitme şansı bulsalar bile okulda ayrımcılığa uğrayabildiklerinden okula devamı bırakabilmektedirler (MİGA 2012).

Çocukların okul devamıyla ilgili takip Türk vatandaşları için e-okul gibi uygulamalar aracılığıyla yapılmaktadır. Bu konudaki resmi istatistiklere de yine TÜİK kaynaklarından erişim sağlanmaktadır.

145) Disk-Ar Haber, Türkiye'de Çocuk İşçiliği Gerçek Raporu 2015, 22 Nisan 2015
(<https://disk.org.tr/2015/04/disk-ar-turkiyede-cocuk-isciligi-gercegi-raporu-2015/>)

146) TÜİK Çalışan Çocuklar 2006, Cinsiyet, yerleşim yeri ve yaş grubuna göre okula devam etmeme nedenlerinin dağılımı, Ekim Kasım Aralık 2006. (<http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/aramirma%20ve%20raporlar/Child%20Labor%20in%20Turkey.pdf>)

147) TÜİK, Çalışan Çocuklar 2012 Raporu, (http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=133)

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklar

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü'nün (DİSK-AR), Türkiye İstatistik Kurumu Çocuk İşçiliği İstatistikleri 1994, 1999, 2007, 2012 ve ILO 2000-2004 ve 2004-2008 eğilim araştırması sonuçlarını ve SGK 2006-2012 İstatistiklerini kullanarak yaptığı hesaplama göre, Türkiye'de tarım sektöründe çalışan çocukların sayısı 2006-2012 yılları arasında 73.000 kişi artış göstererek 326.000'den 399.000'e çıkmıştır.¹⁴⁸ UNICEF Türkiye, tarımda çalışan çocuk oranının, 2012 senesi için ekonomik faaliyette bulunan toplam çocuk işçilerin yaklaşık yüzde 45'ine tekabül ettiğine vurgu yapmaktadır.¹⁴⁹

Tarım sektöründe bu kadar çok çocuğun çalışması çocuğun iyi olma halini birinci elden etkileyen unsurlardandır. Zira tarım sektörü meslek hastalıkları ve iş kazaları açısından en tehlikeli sektörlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca daha önce söz edildiği üzere "en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği" olarak tanımlanan ve çocuğun çalışmasının yasak olduğu mevsimlik tarım işçiliği toplumun en yoksul kesimlerini içermekle beraber dikkat çeken en temel özelliği de çocuk işçiliğinin yaygın oluşudur.

Bu alanda mevcut olan araştırmalar ve yayınlar çocukların traktör veya kalabalık vasıtalarla sabahın çok erken saatlerinde çalışmak üzere tarım alanlarına götürüldüklerini gözler önüne sermektedir. Ulaşım şekli bile başlı başına çocuklar için risk içermektedir. TÜİK Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri'ne göre sadece 2016 yılında ölümlü, yaralanmalı kazaya karışan traktör sayısı 3.263'tür.¹⁵⁰ Çalışma saatlerine ve koşullarına bakıldığında ise çocukların gelişimleri için gerekli olan yeterli uyku zamanına sahip olmadıkları ve güne kahvaltı yapmadan başladıkları, öğle yemeği ve mola sürelerinin kısa olduğu, çalışma sürelerinin yetişkinlerle aynı, yani günde 11 saatten haftada 6 güne kadar çıktığı, çalışma ortamında iş güvenliği ve sağlığını riske atacak tehlikelere karşı ekipman ve müdahale malzemelerinin bulunmadığı ve kullanılmadığı, sıklıkla böcek ve yılan sokmaları ile karşılaştığı görülmektedir. Mevsimlik tarımsal üretimde çalışan çocuklar yetersiz beslenme, temizlik, korunma ve yaralanma, istismar ve ihmal edilme gibi birçok tehlike ile karşı karşıyadır. Ayrıca ailelerin çok çocuklu olması nedeniyle, özellikle kız çocukları için eğitimden mahrum kalmanın yanı sıra kardeşlere ve yaşlılara bakma, ev içi işleri üstlenme, ihmal edilme gibi birçok olumsuz koşul mevcuttur.¹⁵¹

148) Disk-ar Çocuk İşçiliği Raporu 2013, DİSK Araştırma Enstitüsü, Rap. No: 8, İstanbul, Nisan 2013 (<https://disk.org.tr/2013/04/disk-ar-cocuk-isciligi-raporu-2013-turkiye-cocuk-isciliginde-afrikalasiyor/>)

149) Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2012 raporu, Aktaran: <http://www.unicefturk.org/yazi/tarimda-cocuk-isciligi>
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21611>

150) Kalkınma Atölyesi (2012) Mevsimlik tarım işçiliği ve Çocuklar: Sorun Analizi ve Politika Önerileri Raporu.

151) Kalkınma Atölyesi (2016) Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu ve Kalkınma Atölyesi (2016) Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırması Raporu

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocukları hane içinde yeniden üretim faaliyetleri olarak tanımlanan ev işi faaliyetleri de yürütebilmektedir. Bu faaliyetlerin iş yükünün paylaşılmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kız çocuklar aleyhine olduğu görülmektedir.¹⁵² Tarlada veya bahçede çalışma açısından cinsiyet farkı görülmezken, ev işlerinin çoğunlukla kadınlar (anneler) ve kız çocukları tarafından yapılması kız çocukları açısından çifte mesai anlamına gelmektedir.¹⁵³

“ Ben tarlaya gitmediğimde annem kahvaltı hazırla, çay yap, çadırı temizle, kardeşine bak falan diyor. Hem tarlada çalışıyorum hem anneme yardım ediyorum, çamaşır yıkıyorum. ”

Kız Çocuk-Çocuk Odak Grup, Aksaray

Kaynak: Hayata destek mevsimlik gezici tarım işçiliği 2014 raporu

Maden İşlerinde Çocuk

Arz ettiği tehlike ve risk düzeyinin yüksek olması nedeniyle çocukların çalıştırılmaması gereken sektörler arasında, yukarıda bahsi geçen tarım sektörüne ek olarak madencilik de bulunmaktadır. Buna uygun olarak 4857 sayılı İş Kanunu'nun 72 inci maddesi çocukların maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalıştırılmasını yasaklamaktadır.¹⁵⁴

Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) 2014 yılı "Madencilik Sektörü: Çocuk İşçiler, Hukuk Ve İstatistikler Raporu", kömür, linyit çıkarımında ve genel olarak madencilik faaliyetlerinde çalışan çocuklar ile ilgili bulgular içermektedir. Raporla 2012 sonu itibarıyla kömür ve linyit çıkarılması sektöründe istihdam edilen 49,8 bin çalışanın yüzde 4,2'sinin, 15-19 yaş arası çocuklar olduğu aktarılmıştır. Bu çocukların ortalama net aylık geliri ise 226 TL'dir. Sektöre genel olarak bakıldığında TÜİK'in rakamlarına göre 2012 sonu itibarıyla tüm madencilik sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 113 bindir. Yaş dağılımına bakıldığında ise 15-19 yaşları arasında olanların oranının yüzde 4,7 olduğu görülmektedir.

152) Hayata Destek Derneği Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 raporu, (<http://buisococukoyuncagidegil.com/Mevsimlik-Gezici-Tarim-isciligi-2014-Arastirma-Raporu.pdf>)

153) Hayata Destek Derneği Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 raporu, (<http://buisococukoyuncagidegil.com/Mevsimlik-Gezici-Tarim-isciligi-2014-Arastirma-Raporu.pdf>)

154) T.C. Başbakanlık, Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 4857 Numaralı İş Kanunu, 22.05.2003 (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>)

Ev İçinde Çalışan Çocuk

TÜİK Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları raporunda ev işleri; hane halkı fertleri tarafından kendi evlerinde gerçekleştirilen ve ekonomik faaliyet tanımının dışında kalan faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar da dâhil olmak üzere, hane halkı fertleri tarafından ücret ödemesi olmadan gerçekleştirilen evle ilgili işler "ev içi iş" olarak adlandırılmaktadır. Bu işler arasında hane halkı için alışveriş yapma, yemek pişirme, çamaşır yıkama, ütü yapma, küçük kardeşlere veya hanede bulunan hasta fertlere bakma, evi temizleme, hanede bulunan eşyaları onarma vb. faaliyetler yer almaktadır.¹⁵⁵ TÜİK verilerine göre ev içi faaliyette bulunan çocukların sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 29 – Haftalık Faaliyet süresine göre ev işlerinde faaliyette bulunan çocuklar¹⁵⁶

Ev işlerinde faaliyette bulunan çocuk sayısı

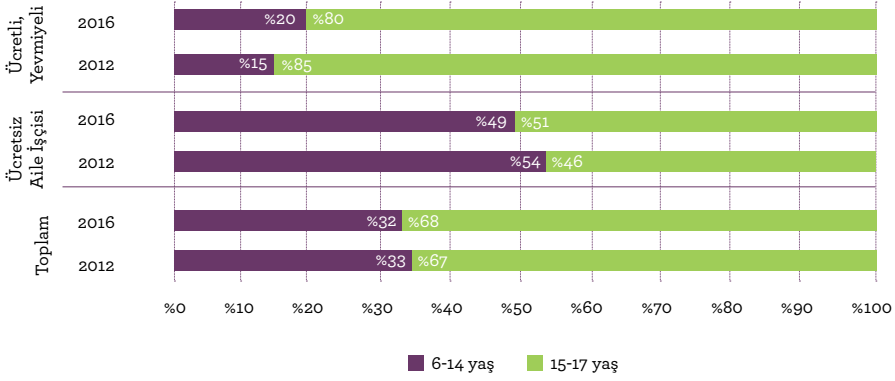
Haftalık faaliyet süresi ve cinsiyet	Türkiye		Kent		Kır	
	2006	2012	2006	2012	2006	2012
Toplam	6540	7503	4672	5479	1867	2024
2 saat ve daha az	2455	3540	1871	2756	585	784
3-7	4456	2472	1836	1749	620	723
8-15	970	934	627	638	343	296
16-30	4484	472	262	293	222	179
31-39	57	37	28	21	30	16
40+	118	49	49	23	69	26

Türkiye'de 6-14 yaş arası çocukların ücretsiz aile işçisi olarak çalışma oranının artışı istatistiklere de yansımaktadır. 2006-2012 yılları kıyaslandığında ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuklar içinde 15 yaşından küçük çocukların oranı artış göstermiştir.

155) TÜİK, Çalışan Çocuklar 2012 Raporu , (http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=133)

156) TÜİK, Çalışan Çocuklar 2012 Raporu , (http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=133)

Tablo 30 - Türkiye’de Ücret Durumuna ve Yaş Grubuna Göre Çocuk İşçilerin Oranı

Ev içi işler haricinde evde iş üretimi de ev içinde çalışmanın önemli bir boyutudur. Ailede bulunan yetişkinler eve iş almakta, çocuklar da çoğunlukla destek veya yardım amacıyla çalışmaktadır. Başak Kültür ve Sanat Vakfı'nın ev içi çocuk işçiliği üzerine yaptığı araştırmada çocukların çalışmasında, doğrudan bir ücret karşılığında fason üretim olarak ev içinde yapılan işler öne çıkmaktadır. İstanbul'da 202 hane ile yapılan görüşmelere dâhil olan çocukların yüzde 74'ü fason işler, ev işleri ve bakım işlerine katılmakta, yine çocukların yaklaşık yüzde 40'ının fason işleri de üstlendiği görülmektedir. Eve alınan işlerin niteliği tekstil sektörünün uzantısı nihayetindedir. Çocuk işçiliğinin olduğu hanelerin yüzde 72'si hafif tekstil ve fermuarçılık, boncuk işleme gibi yan tekstil işlerini yapmaktadır. Çocuk işçi bulunan hanelerde eve iş alan ailelerin en yoğun çalıştığı alan yüzde 48 ile "hafif tekstil"dir.¹⁵⁸

Özellikle ev içi bakımda kız çocuklarının rolü büyüktür. Kent yoksulluğu yaşayan hanelerde kadınların çalışmasının da bir neticesi olarak ev içi işlerinde ailedeki kızların rolü artmaktadır. Bu hanelerde kız çocukları bakım yükünü üstlenmeye çok küçük yaşta başlamakta, bu da eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmaktadır.¹⁵⁹ TÜİK verileri de kız çocuklarının bu çalışma biçimlerini destekleyici bulguları ortaya koymaktadır.¹⁶⁰

Çocuğun ev içinde çalışmasına dair algıya bakmak önemli olsa da bu konuda bilinenler oldukça sınırlıdır. Yine Başak Kültür ve Sanat Vakfı'nın çalışmasına göre çocuklar başka bir seçenekleri olmadığı için ev içi işlere mecburen katılmaktadır.

157) Başak kültür ve Sanat Vakfı, 2017. Bir Çocuk Hakkı İhlali; Ev İçi Çocuk İşçiliği Araştırma Raporu. (http://basaksanatvakfi.org.tr/Assets/Pdf/24_04_2017_10_45_04.pdf)

158) Başak kültür ve Sanat Vakfı 2017. Bir Çocuk Hakkı İhlali; Ev İçi Çocuk İşçiliği Araştırma Raporu. (http://basaksanatvakfi.org.tr/Assets/Pdf/24_04_2017_10_45_04.pdf)

159) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

160) TUIK, Çalışan Çocuklar 2012 Raporu

Çocukların ev içi işlere dâhil olmayı nasıl karşıladıkları yönündeki soruya ebeveynlerden alınan yanıtlara göre hane içindeki çocukların 4'te 1'inin (yüzde 26,4) bu işi isteksiz yaptıkları tespit edilmiştir. Yüzde 30,1'i harçlık aldığı için ev içi işlere dâhil olmayı istediğini paylaşmıştır. Çocukların ev içi işlere gönüllü dâhil olmasına yönelik olumlu cevaplar toplamda yüzde 16 iken, gönülsüz dâhil olduğunu ifade edenlerin oranı yüzde 57,1'i bulmaktadır.

Geçici Koruma Altındaki Çocuk İşçiler

Türkiye'ye Suriyeli göçü, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük göç dalgalarından biri olarak tanımlanabilir. 2018 Şubat ayı itibarıyla Türkiye'deki Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı sayısının 3,4 milyona ulaştığı, göçmenlerin yaş açısından istatistiksel dağılımına bakıldığında önemli bir kısmının genç olduğu görülmektedir. Nitekim 18 yaş ve altı Suriyeli göçmenlerin toplam Suriyeli nüfusa oranı yüzde 46,6'dır.¹⁶¹

2016 yılında, Suriyeli çocukların Türkiye'deki okullaşma oranında yüzde 37'den yüzde 60'lara varan ciddi bir artış gözlemlenmiş olsa da okul çağındaki 833.039 geçici koruma altındaki Suriyeli çocuktan ancak 496.653'ü okula kayıtlıdır.¹⁶²

Suriyeli mültecilerin ve özellikle çocukların "merdiven altı" tabir edilen enformel atölyelerde çalışması sadece Türkiye'deki basının değil, bu atölyelerde üretilen uluslararası markaları da etkilediğinden, uluslararası basınının da gündemine sıklıkla gelmektedir. Reuters'in haberine göre Suriyeli çocuklar tekstil ve konfeksiyon atölyelerinde haftalık 150 TL'ye çalışarak ailelerinin geçimine katkı sağlamaktadır. Ücret açısından göçmenler aynı işi yapan yerli işçinin kazandığı gelirin ya yarısını ya da üçte birini kazanmaktadır. Çocuk işçiler ise her zaman daha ucuza çalışmaktadır (Reuters 2016).

Suriyeli ailelerin olağanüstü koşullarda yaşam mücadelesine devam edebilmelerinin en önemli sebebi hane üyelerinden çoğunun da üretime katılmasıyla toplam hane gelirinin artmasıdır. Bu da çocuk işçiliğini yaygın hâle getirmektedir. Kalkınma Atölyesi'nin 2016 yılında yaptığı araştırma,¹⁶³ mevsimlik tarım işinde ailecek çalışan Suriyeli göçmenlerin arasında 10 yaşın biraz üzerindeki çocukların da bulunduğunu göstermiştir. Adana'da narenciye bahçelerinde gençlerden oluşan çalışma gruplarının içinde ağır narenciye kovalarını toplama alanına ve oradan da kamyonu taşıyan çocukların bulunduğu gözlenmiştir. Suriyeli göçmenler arasında tarım işini zaten gençlerin yapması gerektiği, bu kadar ağır ve temposu hızlı bir işi yaşı ilerlemiş bir kişinin yapamayacağı düşünülmektedir.

161) Syria Regional Refugee Response, Inter-agency Information Sharing Portal (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri, (http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik)

162) Eğitim Reformu Girişimi, Eğitim İzleme Raporu 2016 - 2017.

(http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR2016-17_12.10.17.web-1.pdf)

163) Kalkınma Atölyesi (2016), Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler, Mevcut Durum Raporu.

Örnek Vaka #14

Gazete Haberi: Çocuk mülteciler Türkiye’de tekstil atölyelerinde çalıştırılıyor.

Ekim 2016’da yayımlanan bir haberde Türkiye’deki tedarikçi fabrikalarda gizli çekimler yapan bir gazetecilik programının, Marks and Spencer ve internet satış mağazası Asos tarafından satılan kıyafetlerin üretiminde çocukların çalıştırıldığını tespit ettiğine yer verilmiştir. Program ekibi, İstanbul’un arka sokaklarının birinde bulunan bir atölyede birkaç Suriyeli çocuğun çalıştığını tespit etmiştir.¹⁶⁴

SONUÇ:

Ulaşılan verilere bakıldığında çocukların en çok çalıştıkları sektörün tarım sektörü olduğu ve bunu hizmet ve sanayi sektörlerinin takip ettiği görülmektedir. 15-17 yaş arası çocukların çalışma durumları kurallara bağlı uygulamalar olarak karşımıza çıksa da çalışma koşullarına bakıldığında çocuk hakları açısından "çocuk" olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir. ILO, "mevsimlik tarım işçiliğini" en kötü biçimdeki çocuk işçiliği olarak tanımlamış olmasına rağmen, 15-17 yaş grubundan daha küçük yaşta çocuklar da dahil olmak üzere çocukların bu sektörde çalıştırıldıkları bilinmektedir.

Çocuk işçiliği ile ilgili nedenlerin başında hane halkı yoksulluğu gelmekte ve yapılan sosyolojik alan çalışmaları çocuğun çalışmasının toplumsal olarak kabul edilen bir durum olduğuna dair güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır.

Çocuk işçiliğinin çocukların çok sayıda hakka erişiminin önünde engel olduğu ve özellikle de eğitim hakkının ihlali olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Çalışma ortamında çocuğa yönelik şiddetin özellikle Türkiye’de veri olarak ortaya konması oldukça güç olmakla birlikte sivil toplum alanında faaliyet gösteren kuruluşların yaptıkları çalışmalar çocukların çalışma ortamında fiziksel, psikolojik ve cinsel olmak üzere şiddetin her türüne maruz kaldıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra özel bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmasa da iş kazaları ve ölümleri olarak istatistiklere yansıyan verilerde çocuk yaşta bireylerin sayısının azımsanmayacak olduğu ve bu istatistiklerde 15 yaşın altında çocuklara da rastlandığı görülmektedir.

Çocukların çalıştırılması ile ilgili ele alınması gereken bir diğer konuda uzun çalışma saatleridir. Ulaşılan veriler uzun çalışma sürelerinde çocukların çalışma sürelerinin yetişkinlere neredeyse denk geldiğini ve erkeklerin kızlara göre daha uzun süreli çalışma saatleri olduğunu göstermektedir. Ancak istatistiklere yansımayan ve çalışma saati olarak değerlendirilmesi gereken bir veri de kız çocuklarının ev içi işlerde çalışma durum ve süreleridir.

164) BBC Türkçe, Çocuk Mülteciler Türkiye’de Tekstil Atölyesinde Çalıştırılıyor, 24 Ekim 2016
(<http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37748847>)

Sorun Alanları ve Öneriler

Alternatif Bakım Kurumlarında Çocuğa Yönelik Şiddet

BM Genel Kurulu tarafından, içinde Türkiye'nin de bulunduğu üye ülkelerin iradesini göstererek kabul ettiği Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler'de "kurumsallaşmadan tam olarak vazgeçmek için kesin hedefler seçmelerine yardımcı olacak alternatifler geliştirilmelidir. Bu amaçla, Devletler bireysel ve küçük grup bakımı tarzında, çocuğun gelişmesine olanak tanıyacak koşulları ve kaliteyi sağlayacak bakım standartları oluşturmalıdırlar ve bu standartlara dayalı olarak mevcut olanakları değerlendirmelidirler denilmektedir."¹⁶⁵

Kurumsuzlaşma prensibinin uygulanabilmesi için, kurumlara alternatif olan bakım şekillerinin –akraba bakımı, koruyucu aile bakımı, grup evleri, çocuklara yönelik denetimli bağımsız yaşam düzenlemeler gibi- güçlendirildiği bir sisteme ihtiyaç olmaktadır.

Bunların yanında, özellikle de yoksulluk nedeni ile ailesinin yanından alınması çocuğun yüksek yararı ile her zaman örtüşmeyebilmektedir. Böyle durumlarda devlet tarafından aileye destek sağlanması gerekebilmektedir.

Alternatif bakım kurumlarında farklı tür şiddet vakaları meydana gelebilmektedir. Alanda çalışan STK'lar ile yapılan değerlendirmelerde, bu kurumlardaki şiddet vakalarının önlenmesi için özellikle çocukların içinde bulunduğu şartların ve yetişkinlerin davranışlarının etkin bir şekilde izlenmesi, denetlenmesi ve şikayet mekanizmalarının oluşturulmasına ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.¹⁶⁶

Çocukların alternatif bakım kurumlarında gördükleri şiddetin önlenmesinde, gerekli desteğe erişimlerinde, bu kurumlarda çocukların bakımından sorumlu olan kişilerin yetkinliği önem taşımaktadır. Buna uygun olarak BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 2012 tarihli tavsiye kararında Komite, aile bakımından yoksun olan çocukların bakım koşullarının iyileştirilmesi, özellikle de daha nitelikli profesyoneller tarafından bakım sağlanması gerektiğini belirtmiştir.

Her ne kadar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Minimum Standartlar İzleme Ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönergesi'nde ev sorumlusunun (bakıcı annenin) işe alım şekli belirtilmiş olsa da yönetmelikte boşluklardan yararlanılarak taşeron bakıcı anneler işe alınabilmektedir.¹⁶⁷

165) BMGK A/RES/64/142, 64/142. Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler, 24 Şubat 2010

166) Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

167) Milliyet Gazetesi, "Sevgi Evlerinde Şiddete 3 Hapis", 3 Mart 2017

(<http://www.milliyet.com.tr/sevgi-evlerinde-siddete-3-hapis-gundem-2372501/>)

2013 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Minimum Standartlar İzleme ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönergesi kabul edilmiştir. Bu yönergeye göre kurumlarda kalan çocukların ebeveyn ya da yakınları yanına dönüşleri ile ilgili karar verilirken, "Aile Yanına Dönüş Risk Değerlendirme Formu" kullanılarak değerlendirme yapılması ve çocuk ile ailesi hakkında üç ayda bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Bu yönergenin uygulanması, yukarıdaki gibi vakalarda çocukların korunmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Çocukların Özgürlüğünden Yoksun Bırakıldığı Ortamlarda Çocuğa Yönelik Şiddet

Etkili çözüm yollarının üretilebilmesi için öncelikle kapalı kurumlarda yaşanan şiddete ilişkin kanıtların ortaya konabilmesi gerekmektedir. Ancak ivil toplum örgütlerinin, bağımsız araştırmacıların, akademisyenlerin hapisanelerdeki hak ihlallerinin önlenmesi ve izlenmesi ile ilgili çalışmalar yapması önünde sınırlılıklar bulunduğu da bilinmektedir. Söz konusu durum sebebi ile farklı kanıt üretme metodlarının geliştirilmesine ve bu verilerle yapılacak savunuculuk faaliyetlerine ihtiyaç vardır. Bunun yanında ilgili sorun alanları ve öneriler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- *Çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yarattığına ilişkin birçok bulgunun bulunduğu hapisanelerin kapatılması ve çocuklar için ve çocuklarla birlikte onarıcı adaleti temel alan uygulamaların hayata geçirilmesi için ilgili bakanlıklarla birlikte ortak çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir.*
- *STK'ların, bağımsız araştırmacıların, meslek odalarının ve akademisyenlerin bağımsız izleme yapabilmesine imkan verilmeli, hapisaneler şeffaflaştırılmalıdır.*
- *Türkiye, hapisanelerdeki çocuk hak ihlallerine, çocuk ölümlerine ilişkin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin tavsiye kararlarını dikkate alarak detaylı araştırma yapmalı ve ihlallerin önlenmesi için iş birliği yapmalıdır.*
- *Adalet Bakanlığı'nın stratejik planı içinde yer alan Çocuk ve Gençlik İnfaz Kanunu Tasarısı'nın sivil toplum örgütleri, bağımsız araştırmacılar, meslek odaları, akademisyenler ve çocukların görüşüne açılması ve geliştirilerek yürürlüğe girmesi gerekmektedir.*
- *İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ve İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurul'larının çocuk hakları komisyonları oluşturması gerekmektedir. Bu komisyonların, yerinde incelemeler yapması ve bu incelemeler neticesinde tespit edilen sorunları, verilen tavsiyeleri kamuoyunun da izleyebileceği şekilde şeffaflık ilkesi doğrultusunda paylaşması gerekmektedir.*

- Çocuk mahpusların, şikayetlerini iletmeleri halinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacaklarına ilişkin endişeleri dikkate alınmalı, özellikle yerel düzeyde bulunan denetim mekanizmaları ile merkezi düzeyde bulunan KDK, TİHEK, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu gibi mekanizmaların başvuru alma yöntemlerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu konuda baroların çocuk hakları merkezleri ile de koordinasyon kurulmalıdır.
- Türkiye Barolar Birliği'nin, çocuk, kadın, engelli gibi özel ihtiyaçları olan mahpuslara ilişkin barolarda farkındalık yapacakları çalışmalar düzenlemesi ve barolardaki avukatların hak ihlallerini iletebilecekleri veri tabanı ve kriz masası kurması gerekmektedir.
- Başta barolar olmak üzere çocuk hakları ve insan hakları örgütlerinin çocuk mahpuslar ile ilgili sorunları gündemine alması ve bu sorunlar çerçevesinde bir koordinasyon kurulması gerekmektedir.
- Siyasi partiler, çocuk mahpuslar ile ilgili önerileri gündemde tutmanın yanı sıra, bütüncül bir çocuk politikası belirlenmesine odaklanmalıdır.
- Türkiye'de ayrımcılık, şiddet ve eşitsiz koşullarda yaşadıklarına ilişkin birçok araştırma bulgusunun bulunduğu, bu koşullar itibarıyla hapis hanelerde de görünmez olan kız çocukları, roman, kürt, LGBTİ, engelli çocuklara ilişkin de ayrıca nicel ve nitel verilerin Adalet Bakanlığı tarafından paylaşılması, ayrıca koşulların tüm çocuklar için eşit olabilmesi için politikaların üretilmesi gerekmektedir.
- Adalet Bakanlığı, istatistiklere ilişkin sınıflandırmalarında yer alan:
 - ✓ "Adam" ya da sadece "erkek/kadın" gibi ikili cinsiyetlendirmeye işaret eden sınıflandırmalar, LGBTİ çocukları görünmez kıldığı gibi, çocuklara da cinsiyet ataması yapan nitelemelerdir. Bu sınıflandırmalarında tekrar düzenlenmesi gerekmektedir.
 - ✓ Çocuk ölümlerine ilişkin sınıflandırmalarda yer alan eceliyle ölüm ifadesinin, oldukça muğlak ve ölüm sebebini anlaşılmasız kılan bir ifade olması sebebiyle, değiştirilmesi gerekmektedir.
 - ✓ Adalet Bakanlığı'nın istatistikleri, konunun uzmanlarıyla birlikte, çocukların insan hak ve standartları göz önünde bulundurularak tekrar düzenlenmelidir.

EV ORTAMI / AİLE İÇİ ŞİDDET

Türk Ceza Kanunu'ndaki 232/2 maddesindeki "idaresi altında bulunan" "sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisi" ifadeleri çocukları, kendisini korumakla yükümlü yetişkinin nesnesi durumuna düşürmekte ve böylece çocukların insanlık onurlarını zedeleyici bir hüküm içermekte olduğu için yasadan çıkarılmalıdır.¹⁶⁸

Bedensel cezalandırma ile ilgili alınması gereken önlemlerin yanı sıra alanda çalışan sivil toplum kuruluşları öneriler bağlamında şu konulara değinmektedir: ¹⁶⁹

- *Çocuğun bakımından sorumlu kişiler ve alanda çalışan profesyoneller için erişilebilir eğitimler ve destekleyici programlar yaygınlaştırılmalı, eğitimlerde toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği vurgularına yer verilmelidir. Eğitimlerin etkililikleri kanuta dayalı hale getirilmeli ve özellikle dezavantajlı ailelere yönelik programlar uygulanmalıdır.*
- *"Sosyal yardım politikası" gözden geçirilmeli; aileye yönelik sosyal destek hizmetleri verilirken çocuğun ihtiyaçları her zaman birinci öncelik olmalıdır.*
- *Çocuğa yönelik şiddeti hem fark etme hem de önleme yükümlülüğünün yerine getirilebilmesi için, "sosyal hizmet birimleri" yaygınlaştırılmalı; sosyal hizmetler en küçük idari birim (mahalle) dikkate alınarak örgütlenmelidir.*
- *Bildirim yükümlülüğünün çocuğa karşı şiddet konusu ile ilgili sınırlı olduğu unutulmamalı, çocuğun özel hayatı ile ilgili bilgilerin paylaşılması yoluyla çocuğun aileden ya da toplumdan şiddet görmesine neden olunmamalıdır.*
- *Güncel ve ağır tehlikeler için "istismar mağdurlarına yönelik destek hizmetleri" çeşitlendirilmeli, yaygınlaştırılmalı ve kolay erişilebilir hale getirilmelidir.*
- *"Ruh sağlığı tedavi hizmetleri", tüm nüfusa yönelik olarak hem kalite hem de ücret bakımından rahatlıkla erişilebilir hale getirilmelidir.*
- *Şiddetten arınmış değerlerin yaygınlaştırılması sağlanmalı, çocuklara yönelik şiddeti "normal" bir durummuş gibi gösteren değer ve inançlara karşı çıkılacak girişimlerde bulunulmalı ve şiddetin çocuklara verdiği zarar konusunda kamuoyunda farkındalık yaratılmalıdır.*
- *Şiddet mağduru çocuklar için adalet, telafi ve toplumla yeniden bütünleşme*

168) Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi için Ortaklık Ağı, Çocukların Bedensel Cezalandırılmasının Sonlandırılması Kampanyası İnternet Sayfası. (www.cocugasiddetionluyoruz.net/645/kampanya.html)

169) Çözüm önerileri Türkiye'de 0-8 Yaş Arası Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması ve Çocuğa Karşı Şiddetin Sonlandırılması Politika Notu'ndan uyarlanmıştır.

- hastane sevki öncesi ve acil bakım dahil-, çocuğa duyarlı genel sağlık hizmetleri ve çocuklara ve gerektiğinde ailelerine hukuksal yardımlara ilişkin düzenlenmeler yapılmalı ve hayata geçirilmelidir.

- Çocuk dostu raporlama mekanizmaları oluşturulmalıdır. Şiddet olaylarının, örneğin herkesin ezbere bildiği acil durum telefon numaralarına bildirilmesini sağlayacak güvenli, kamuoyuna mal olmuş, özel mekanizmalar oluşturulmalı ve çocukların ve ailelerinin bu mekanizmalardan haberdar olması sağlanmalıdır.
- Hesap verilebilirlik sağlanmalı ve dokunulmazlıklara son verilmelidir. Çocuklara yönelik şiddet olaylarının bütün faillerinin hesap vermelerini ve yargı önüne çıkarılmalarını sağlayarak toplumda yargı sistemine yönelik güven oluşturulmalıdır.
- Alkol, uyuşturucu ve silahlara erişim ve çocukların yasadışı etkinliklerde kullanılmalarını önleyici programlar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

OKULDA/EĞİTİM ORTAMINDA ŞİDDET

Okullarda akranlar arasında ortaya çıkan bir şiddet türü olarak zorbalıkla mücadele

- Zorbalık farklı sosyo-ekonomik şartlar, yaş, engellilik, cinsiyet, cinsel kimlik ve yönelim, dil, din ve farklı etnik gruplara karşı ön yargıdan kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği de dahil olmak üzere ayrımcılığa karşı kapsayıcı bir yaklaşımın eğitimin her aşamasına dahil edilmesi için okul müfredatı gözden geçirilmelidir.
- Öğretim yılı başlangıcında hazırlanan psikolojik danışmanlık ve rehberlik planları içerisine akran zorbalığını anlatan ve bunu önleyici çalışmalar eklenerek öğretmenlerin ve öğrencilerin zorbalık hakkında farkındalık kazanmalarına ve zorbalığın da bir şiddet olduğu yönünde bilinçlenmelerine yardımcı olmak gerekmektedir.
- Öğretmenlerin zorbalığın önlenmesi ve zorbalık vakalarında çocukları koruyacak şekilde müdahale edebilmeleri için gerekli ihtiyaçları gözden geçirilmeli ve gerekli donanıma sahip olmaları sağlanmalıdır. Bu amaçla öğretmenler için eğitici materyal ve programların oluşturulması, öğretmenlerin ve okulların çocuğa karşı şiddetle baş etme yöntemlerinin hesap verebilir olması gerekmektedir.
- Akran zorbalığına uğrayanlar kadar uygulayanların da risk altında ve çocuk olduğu unutulmamalı, cezalandırıcı uygulamalar yerine rehabilite edici uygulamalar politikalara dahil edilmelidir. Zorbalığı uygulayan çocuklar farklı ortamda şiddete maruz kalıyorsa da tanık oluyor olabilirler. Bu nedenle

okulların aileler ile işbirliği içinde olması, çocuğun kendisini zorbalığa uğrayan kişinin yerine koyabilmesi ve zorbalığı uygulayan çocuğun davranış şeklinin değişip değişmediğinin takip edilmesi gerekmektedir. Tüm bunların yanında, öğretmenlerin de sözel ya da fiziksel şiddet uygulamasına tolerans gösterilmemelidir.

- Özel kampanyalarla akran zorbalığına ve ayrımcılığa karşı mücadeleye dikkat çekilmeli ve akran zorbalığıyla ilgili özel gün ve haftaların okullarda kutlanması teşvik edilmelidir.
- Bağımsız başvuru ve şikayet mekanizmalarının çocukların anlayabileceği ve ulaşabileceği şekilde düzenlenmesi ve çocuk şikayet ettiği zaman zorbalığın katlanarak devam edeceğini, başına kötü bir şey geleceğini düşünmemesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- İnternet ortamında zorbalık da dahil olmak üzere zorbalığın tüm türleri ile ilgili veri ve bilgilerin toplanması ve buna dayalı stratejilerin okul, ebeveynler, öğretmen ve çocuklarla birlikte oluşturulması gerekmektedir.
- Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince tüm çocukların şiddetten masun olmak hakkını korumak adına Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi Ulusal Eylem planının oluşturulması ve yürürlüğe girmesi gerekmektedir. Bu eylem planında şiddet türlerinden biri olan zorbalık ele alınarak, zorbalıkla mücadele için gerekli eylem adımları ve kaynaklar belirtilmelidir.
- Çevrimiçi taciz ve siber zorbalık için geniş kapsamlı bir kimlik doğrulama sisteminin geliştirilmesi, Siber zorbalık, akran şiddeti, çocuk pornografisi, cinsel istismar gibi suçlar ve internette kişilik haklarına saldırılarla mücadeleye ve bu suç ve eylemlerden zarar görenleri korumaya yönelik hukuki altyapının güçlendirilmesi, bu suçlardan zarar gören çocukların rehabilite edilmesinde çocuk izleme merkezlerinden yararlanılması ve bu merkezlerin mağdurlara internet üzerinden destek verebilmesinin sağlanması önerilmektedir.

Okullarda öğretmenler istismar vakası ile karşılaştığında aşağıdaki tavsiyeler, alanda çalışan sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilmiştir. İHD'nin 2008 tarihli Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu'nda öğretmenlere ilişkin sorumluluklar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Çocukla özel olarak konuşmak için bir mekan bulun
- Masanın arkasında oturmayın
- Çocuktan izin almadan ona dokunmayın
- Açıklıkla ve sakince dinleyin
- Çocuğun dilinden konuşun
- Çocuğu yaşadığı olayları anlatmaya cesaretlendirin

- Çocuğa şöyle söyleyin: “Sana inanıyorum”, “Bana söylediğine çok memnun oldum”, “Bu senin hatan değil”, “İstismar doğru bir şey değil”.
- Yazıyla kaydedin
- Çocuğu istismarı bildirdiği için takdir edin.
- İstismarı bildirmek için okul/kuruluş ya da yerel çocuk koruma kurumlarına/ yetkililerine/ (rehber danışmana) haber verin
- Gizlilik ilkesine sayęı gösterin

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ile ilgili olarak çözüm için aşağıdaki adımların atılması tavsiye edilmektedir:

- *Hükümetlerin, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemek ve bunlara cevap vermek için kapsamlı, entegre ve çok sektörlü bir eylem planı benimsemesi gerekmektedir. Plan cinsiyete duyarlı olmalı, marjinalize kız ve erkek çocukların deneyim ve ihtiyaçlarının çeşitliliği göz önünde bulundurmalı ve özellikle okul ortamı şartları göz önünde bulundurulmalıdır.*
- *Yasalar çocukları şiddetten açıkça korumalı, hesap verebilirliği sağlamalı ve tüm çocuklara eşit muamele etmelidir.*
- *Şikayet ve müdahale mekanizmaları net, gizli, orantılı ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile tutarlı olmalıdır.*
- *Devlet politikaları, okullarda ortaya çıkan toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin doğası ve kapsamı hakkında yeterli ve güvenilir verilerle desteklenmelidir.*
- *Öğretmenler ve okul yöneticilerinin, cinsiyete dayalı şiddeti önlemek ve müdahale etmek için iyi eğitilmiş, donanımlı olması ve desteklenmesi sağlanmalıdır.*
- *Kolluk kuvvetleri, yargı, çocuk koruma makamları, ulaştırma sektörü ve sivil toplum örgütleri, okul ortamları dışında okula ulaşım, giriş ve çıkışlarda çocukların hassasiyetlerini gidermek için ortak hareket etmelidir.*
- *Erkekler ve erkek çocuklar dahil olmak üzere toplumun tüm kesimleri, zararlı tutumları ve toplumsal normları değiştirmek için katılım sağlamalıdır.*
- *Kız ve erkek çocuklar, okulla ilgili toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik çözüm geliştirmede kilit katılımcılar olarak görülmelidir.*

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE ÇALIŞMA ORTAMINDA ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET

Çocuk İşçiliği ve Çalışma Ortamında Çocuğa Yönelik Şiddet konusunda aşağıdaki adımların atılması gerekmektedir:

- *Çocuk işçiliği ile mücadele odağında çalışan hem kamu kurumu hem de sivil toplum kuruluşları sayısı az ve yetersizdir. Bu alanda nitelikli çözüm önerileri geliştiren bakanlık birimlerine ve yerel düzeyde devlet kurumlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Sivil toplumun ise bağımsız veri veya bilgi toplama, izleme ve raporlama, savunu yapma kapasitesinin ve gücünün geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.*
- *Çocuk işçiliği ve çalışma ortamlarında çocuğa karşı şiddet konusunda genel ve ayrıştırılmış veri eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca resmi veri kaynaklarının veri toplama göstergeleri sınırlı, kısıtlı ve geliştirilmesi gereken durumdadır. Göstergelerin ve veri toplama araç ve yöntemlerinin gözden geçirilerek dönüşümü çok taraflı katılımcı bir yaklaşım ile sivil toplumu da dâhil edilerek yapılmalıdır.*
- *Çalışma ortamında çocuğa karşı şiddet göstergelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Çocuk hakları temelli şiddet izleme çalışmaları etkin çözüm önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır*
- *Çocukların sendika haklarının güvence altına alınması ve bu konuda farkındalık düzeylerinin artırılması üzerinde çalışılması gereken bir konudur. Çocukların kendilerini savunabilecekleri ve katılabilecekleri sendikalara ihtiyaç vardır. Çocuk katılımı ve örgütlenme hakkının sağlanmasına dair konunun uzmanları veya uzman kuruluşlarının belirleyeceği/önereceği yöntem ve araçlar ile bir strateji belgesi oluşturulmalı ve emek piyasasının ilgili ve yükümlü aktörlerinin kullanımı sağlanmalıdır.*
- *Global Compact, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi çalışma ortamında insan haklarını ele alan uluslararası taahhütlerin özel sektörde yaygınlaştırılması ve çocuk işçiliğinin önlenmesi, iş yerinde şiddetin önlenmesi, ilgili sektör ve işlerde mevcut iş yerlerinin veya çalışma ortamlarının 15 yaş üstü çocuklar için sağlıklı ve güvenli hale getirilmesi için işbirlikleri kurulmalıdır.*

Tüm başlıklar için ele alınacak olursa; çocuğa karşı şiddetin meydana geldiği her ortamda önlenmesi ve çocukların etkin bir koruma sisteminden yararlanabilmeleri için bütüncül politikaların olması gerekmektedir. Çocuğa karşı şiddet çok disiplinli ve hükümet ile toplumun tüm bileşenleri ile koordinasyon içinde ele alınması gereken ulusal bir sorundur. Buna bağlı olarak öncelikle Çocuğa Karşı Şiddetin

Önlenmesi için Ulusal Eylem Planı'nın yürürlüğe girmesi ve STK'lar ile işbirliği içerisinde uygulanmasının izlenmesi gerekmektedir.

Eldeki raporda ele alınan şiddetin meydana geldiği ortamlarda ortak bir sorun, analiz yapmak için yeterli, ayrıştırılmış ve sürekli toplanabilir verinin eksikliğidir. Sorunun tam anlamıyla, doğru bir şekilde tanımlanmasının sağlayacak bilgi ve verinin toplanması ve ilgili tüm paydaşlarla paylaşılması önemli gereksinimler arasındadır.

Kaynakça

(Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı, 9 Nisan 2007 tarihli ve 26488 sayılı Resmi Gazete,

Adalet Bakanlığı Adli Sicil İstatistikleri, Adli Muayene Sayıları, Türkiye (2006-2015)

Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü, 2016 Adli İstatistikleri

Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası, "Türkiye'de Çocuk Tutukluluk Sayıları"

Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İnternet Sayfası, "Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım"

Adalet Bakanlığı, Denetimli Serbestlik Bülteni, Mayıs 2011, Sayı 2

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 09.07.2013 tarihli Kararı, Dinç ve Çakır | Türkiye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Faaliyet raporu

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2016 Yıl Sonu Verileri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Minimum Standartlar İzleme ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönerge", 13.03.2013

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İllere Göre Koruyucu Aile İstatistikleri, 2017 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesine Hakkında Yönetmelik", 05.01.2013

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Çocuk Evleri Çalışma Usül ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge", 14 Şubat 2011

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Minimum Standartlar İzleme ve Değerlendirme Programının Uygulanmasına Dair Yönerge", 17.01.2013

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması", 2015.

Al Jazeera Türk, "Aşkale'de Tecrit Kaldırılsın" 1 Ocak 2016

Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi - No. 210 "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi", İstanbul, 11.05.2011

Bahçeşehir Üniversitesi, Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, Araştırma Notu 14/164, 22 Nisan 2014

Başak Kültür Sanat Vakfı, "Bir Çocuk Hakkı İhlali; Ev İçi Çocuk İşçiliği Araştırma Raporu", 2017

BBC Türkçe, Çocuk Mülteciler Türkiye'de Tekstil Atölyesinde Çalıştırılıyor, 24 Ekim 2016

Bianet, "Bozdağ: Beş Yılda Ceza ve Eğitimevlerinde 64 Soruşturma Açıldı" 26 Eylül 2016

Bianet, "Maltepe Hapishanesinde İki Tutuklu Çocuk Açlık Grevinde" 27 Aralık 2016

Bianet, Liseli LGBTİ'ler: Örgütlenmemiz Önündeki En Büyük Engel Öğretmenler, 22 Haziran 2017

Birgün, "Öğretmenin Dersi Tacizi Ortaya Çıkardı" 16.03.2017 (<https://www.birgun.net/haber-detay/ogretmenin-dersi-tacizi-ortaya-cikardi-151124.html>)

Birgün, "Samsun Valisi: Terbiye için çocukları hafifçe okşayın" 24.08.2017 (<https://www.birgun.net/haber-detay/samsun-valisi-terbiye-icin-ogrencileri-hafifce-oksayin-176254.html>)

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Çocuğa Karşı Şiddet Dünya Raporu, 2006

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi ve CEDAW Komitesi, Zararlı Geleneksel Uygulamalar ile ilgili 31 No'lu Ortak Genel Tavsiye Kararı, 24 Kasım 2014

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu A/RES/64/142 " Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin Rehber İlkeler" 24 Şubat 2010

Birleşmiş Milletler İfade Özgürlüğü Özel Raportörü Türkiye Raporu (A/HRC/35/22/Add.3) 7 June 2017

Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Komitesi . CAT/C/TUR/CO/3, 20 Ocak 2011 Boğaziçi Üniversitesi, Hümanist Büro ve Frekans Araştırması, Türkiye'de 0-8 Yaş Grubundan Çocuklara Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, Mayıs 2014

CİSST 13.01.2015 tarihinde Adalet Bakanlığı'na yaptığı bilgi edinme başvurusunun cevabı

CİSST/TCPS Raporları 4. Çocuk Mahpuslara İlişkin Hak İhlali İddiaları, Bilgi ve Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular ve Akıbetleri Raporu, Alper Yalçın, Kasım 2017.

CİSST'in 24.08.2015 tarihinde Adalet Bakanlığı'na yaptığı bilgi edinme başvurusunun cevabıdır.

Cumhuriyet Gazetesi, "Emirhan'ın koğuş arkadaşları: Görevliler içeri girmekte gecikti", 04.10.2016.

Cumhuriyet Gazetesi, "İntiharda Suçu Saate Yıktilar", 03.10.2016.

Cumhuriyet, "Beş Çocuğa İşkence Sümen Altı... Kod Adı Başkan" 30 Kasım 2016
Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı 11 Temmuz 2017 tarihli Çocuk İşçiliği ve İşyerinde Çocuğa Karşı Şiddet toplantı raporu

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 19 Nisan 2017 tarihli Kurumlarda Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, 24 Mayıs 2017 tarihli Okullarda ve Aile İçinde Çocuğa Karşı Şiddet Rapor Yazım Toplantısı

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı, Akran Zorbalığına Hayır Kampanyası, Akran Zorbalığı Konusunda Aile ve Sosyal Politikalar ve Milli Eğitim Bakanlığı Neler Yapabilir? 2017.

Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi için Ortaklık Ağı, Çocukların Bedensel Cezalandırılmasının Sonlandırılması Kampanyası İnternet Sayfası.

Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi, "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi İçin Politika Önerileri" Mayıs 2015

Çocuk Alanında Çalışan Avukatlar Ağı, L.T. Dava İzleme Raporları

Diken, "Çocuklara Cezaevinde Fiziksel İstismar" 14 Nisan 2016

Disk-Ar Çocuk İşçiliği Raporu 2013, DİSK Araştırma Enstitüsü, Rap. No: 8, İstanbul, Nisan 2013

Disk-Ar Haber, Türkiye'de Çocuk İşçiliği Gerçek Raporu 2015, 22 Nisan 2015

Eğitim Reformu Girişimi, "Çocukların Gözünden Okulda Yaşam Araştırma Raporu" Temmuz 2016

Eğitim Reformu Girişimi, "Eğitim İzleme Raporu 2016-2017"

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü Çocuk Refahı İstatistikleri: 0-17 Yaş Çocuk Yoksulluğu Oranları.

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü, PISA 2015 Sonuçları, Öğrencilerin İyi Olma Hali, Cilt 3

Evrensel, "Çocuk Cezaevinde 31 Gündür Açlık Grevinde" 8 Ocak 2017

Evrensel, "16 Yaşındaki Çocuk İşçi 1 Mayıs'ta Hayatını Kaybetti", 2 Mayıs 2017

Hayat Sende Derneği, "Bakım Evlerinde Kalan Çocukların Gözüyle Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Çalışmayı Sonuç Raporu", 2017

Hayata Destek Derneği Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 raporu,

İnsan Hakları Derneği, "İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi Hakkında Gözlem Raporu" 9 Temmuz 2017

İnsan Hakları Derneği, Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme, Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu, Aralık 2008

İstanbul Üniversitesi "Çocuğun Şiddet Algısı Araştırma Projesi Sonuç Raporu"
İzmir Barosu Başkanlığı, "İzmir Çocuk Ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Raporu", 2013.

Kalkınma Atölyesi (2012) Mevsimlik tarım İşçiliği ve Çocuklar: Sorun Analizi ve Politika Önerileri Raporu.

Kalkınma Atölyesi (2016) Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu ve Kalkınma Atölyesi (2016) Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırması Raporu

Kalkınma Atölyesi (2016), Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler, Mevcut Durum Raporu.

Kalkınma Atölyesi, Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu, 2016, Ankara.

KAOS GL, "Türkiye'de LGBT'lerin Okul Yaşantıları", 20 Mart 2017

KAOS GL, 2016 Yılında Türkiye'de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, Ankara, 2017

Küresel Girişim ve Uluslararası Çocuk Merkezi, Türkiye'de Çocuklara Yönelik Bedensel Cezalar, Aralık 2015.

Milletvekili Onursal Adıgüzel'in Adalet Bakanlığı'na 04.08.2017 tarih ve 1701121079 sayılı başvurusuna 27.09.2017 tarihinde verilen yanıtı

Milletvekili Onursal Adıgüzel'in Adalet Bakanlığı'na 05/06/2017 tarihli ve 1700760182 sayılı başvurusuna 21.07.2017 tarihinde verilen cevap

Milli Eğitim Bakanlığı, Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi, Şiddet Algısı İl Çalıştayları Raporu, Haziran 2014

Milliyet Gazetesi, "Sevgi Evelerinde Şiddete 3 Hapis", 3 Mart 2017

Milliyet Gazetesi, Silahla Oynarken Ağabeyini Vurdu, 18 Nisan 2017

Morçatı Derneği, 6284 Sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu

Peter Gordon, Cinsellik Eğitimi ve Cinsel İstismarın Önlenmesi, Avrupa Konseyi, 2011.

Pınar Uyan Semerci, Emre Erdoğan, Gözde Durmuş, Çalışan Çocuk Bağcılar ve Küçükçemece Pilot Araştırması, Ekim

Rachel Marcus, "Yoksulluk ve çocukların düşük ve orta gelirli ülkelerde korunma hakkının ihlal edilmesi: Kanıtların gözden geçirilmesi", Aralık 2014

T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşletirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik" 22.04.2014

T.C. Başbakanlık, Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 4857 Numaralı İş Kanunu, 22.05.2003 (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>)

T24 Gazetesi, 16 Yaşındaki Çocuğa Yönelik Cinsel İstismara "Rıza" Beraati!, 17 Şubat 2016

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Muğla Açık ve E Tipi Ceza İnfaz Kurumları İnceleme Raporu, 26. Dönem, 3. Yasama Yılı, 2017

TBMM, Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu 3 Kasım 2016

TBMM, Bilgi Toplumu Olma Yolunda Bilişim Sektöründeki Gelişmeler ile İnternet Kullanımının Başta Çocuklar, Gençler ve Aile Yapısı Üzerinde Olmak Üzere Sosyal Etkilerinin Araştırılması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Haziran

TUİK, Çalışan Çocuklar 2012 Raporu

TUİK Çalışan Çocuklar 2006. Cinsiyet, yerleşim yeri ve yaş grubuna göre okula devam etmeme nedenlerinin dağılımı, Ekim Kasım Aralık 2006.

TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Çocuk, 2015

TÜİK, İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları 2013, Ocak 2014

TÜİK Haber Bülteni, 'Aile Yapısı Araştırması, 2016' 18.01.2017

TÜİK Haber Bülteni, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2015

TÜİK Haber Bülteni, Çocuk İş gücü Anketi Sonuçları, 2012

TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Çocuk 2016

TÜİK, Adalet İstatistikleri, "Cinsel Suç Mağduru Olarak Güvenlik Birimine Getirilen Erkek Çocuk İstatistikleri, 2014-2016"

TÜİK, Adalet İstatistikleri, "Cinsel Suç Mağduru Olarak Güvenlik Birimine Getirilen Kız Çocuk İstatistikleri, 2014-2016"

Türkiye İnsan Hakları Kurumu, 01.01.2014 tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu, 10 Temmuz 2014

Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Muğla E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Çocuk Koğuşu Ziyaret Raporu, Kasım 2015.

İnsan Hakları Ortak Platformu, Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, Ankara – Mart 2012.

Türkiye'de Çocuk Mahpus Olmak, Alper Yalçın, TCPS Kitaplığı 7, Temmuz 2016, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği / Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi.

Türkiye'de Çocuklar İçin Adalet, "Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları, Uluslararası Çocuk Mevzuatı" Kasım 2013

Uluslararası Çalışma Örgütü, Çocuk İşçiliğinin Küresel Tahminleri: Sonuçlar ve Eğilimler, 2012-2016 (2017)

Uluslararası Çocuk Merkezi, "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye ilişkin Genel Yorumları, 2006-2008"

Uluslararası Çocuk Merkezi, "BM Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye İlişkin Genel Yorumları 2001-2006", Nisan 2006

Umut Vakfı Basın Bülteni, Türkiye Silahlı Şiddet Haritası 2016, Ocak 2017.

Umut Vakfı, İşte Türkiye'nin Şiddet (Cinayet) Haritası, 26 Ocak 2016.

UNESCO ve UNWOMEN, Küresel Rehber: Okul İle İlgili Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet, 2016

UNFPA, "Ayrı Dünyalar, EŐsitsizlik ağında reme Sağlığı ve Haklar", 2017

UNICEF Basın Merkezi, "Adalet Artık ocuk Dostu Olacak" 11/2014

Yargıtay İtihat Metni, 3 Ceza Dairesi, 2014/7988 E. , 2014/29566 K. Sayılı karar.

Notlar

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased from 10.5 million to 13.5 million, and the number of people in the public sector who are employed in health care has increased from 2.5 million to 3.5 million (Department of Health 2000).

There are a number of reasons for the increase in the number of people employed in the public sector. One reason is that the public sector has become a more important part of the economy. Another reason is that the public sector has become a more attractive place to work. A third reason is that the public sector has become a more important part of society.

The increase in the number of people employed in the public sector has led to a number of changes in the way that the public sector is run. One change is that the public sector has become more customer focused. Another change is that the public sector has become more cost conscious. A third change is that the public sector has become more accountable.

The changes in the way that the public sector is run have led to a number of challenges for the public sector. One challenge is that the public sector has become more complex. Another challenge is that the public sector has become more competitive. A third challenge is that the public sector has become more demanding.

The challenges facing the public sector have led to a number of initiatives to improve the way that the public sector is run. One initiative is that the public sector has become more open to private sector companies. Another initiative is that the public sector has become more open to foreign investment. A third initiative is that the public sector has become more open to competition.

The initiatives to improve the way that the public sector is run have led to a number of changes in the public sector. One change is that the public sector has become more efficient. Another change is that the public sector has become more effective. A third change is that the public sector has become more transparent.

The changes in the public sector have led to a number of benefits for the public sector. One benefit is that the public sector has become more cost effective. Another benefit is that the public sector has become more customer focused. A third benefit is that the public sector has become more accountable.

The benefits of the changes in the public sector have led to a number of challenges for the public sector. One challenge is that the public sector has become more complex. Another challenge is that the public sector has become more competitive. A third challenge is that the public sector has become more demanding.